

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Lucas mii' ka'án ra xa'a' ña ni xaa te ni tianu' Jesús

Ni ka'an Jesús ña ti'vi' a Espíritu Santo
koj xiin' yoo', ne ndikún ichi' a

1 ¹Tutu ña ni ti'vi' nuu' i nda'a' un', xkuaa' Teófilo ndii, ka'án a xa'a' sakuu' ña ni xaa Jesús xiin' xa'a' sakuu' ña ni sanía'a a ndee kij' ni xa'a' a xiin' chuun nuu' a, ²xiin' ndee kij' ni kaa a ndivi'. Te kij' kuní ka kaa a ndivi' ndii, xiin' ña ndiee' Espíritu Santo ni ka'an chuun' a nuu' te ni nakaxin a sanía'a ichi' a ndee ña kuní a saa ra. ³Te kij' ni xka'ndia ña ni xi'i a, te ni natiaku a ndii, nii' uvi xiko kivi' ni tuvi a nuu' te jaan' xiin' kua'a' nuu' ña sanía'a kaxi' ña'a' a ña ni natiaku xna'a a. Te ni ka'an tu a xiin' ra xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá ne yivi'. ⁴Te unta' kij' ndu'u' inga' ka Jesús xiin' te jaan' ndii, ni ka'an chuun' a xiin' ra ndii:

—Kundiatu ndo' ñuu Jerusalén ndee saxinú Ndiosí, yuva' e', kuento a ña ni taxi a nuu' ndo' saa ni xini so'oro ndo' ni ka'an i. ⁵Sakan' ña Juan ndii, xiin' tikui ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí. Ndisu Ndiosí ndii, ndee ndia'vi' kivi' kuní, te sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espíritu Santo —ni kachi a.

So'oro ni xaa a kij' ni ndani'i Ndiosí Jesús te kua'an a ndivi'

⁶Te te ni nakaya xiin' Jesús jaan' ni ndatu'un' ña'a' ndii:

—Tákuie, ¿ñaá vitin taxi un' ña xa'a' ka'ndia chuun' mii' ndu, ne ta'an' un', ne Israel? —ni kachi ra xiin' a.

⁷Te ni nakuijn Jesús nuu' ra ndii:

—Köo' xa'a' ña kundani ndo'ó amaa, uun ndee kivi' kuiti' xaa ña koo ña xa ni chituní yuva' e' Ndiosí xiin' ña ndiee' mii' a. ⁸Ndisu kii' vikui'nu Espíritu Santo ndo'ó ndii, natijn ndo' ña ndiee' a, te ndiee yu'u' ndo' xa'a' i nuu' ne ndiee' ñuu Jerusalén, xiin' iin kanii' nuu' ñu'u' Judea, xiin' iin kanii' nuu' ñu'u' Samaria. Te iin sakan' tu saa ndo' ña jaan' ndee mii' xan ndi'i iin yivi' —ni kachi' a xiin' ra.

⁹Ndi'i so'o ni ka'an a ña jaan', te ni xa'a' a kua'an kaa a ndivi', te ita' te jaan' xito' ndi'e' ña'a' ra ndee ni na'in ña'a' iin viko', te ni xini ka ña'a' ra. ¹⁰Te kii' ita' ka te jaan' xito' te xito' ra ndivi' saa kuxika' Jesús kua'an kaa a ndii, numi' va te ni tuvi uvi ta'an te yivi' ni'nu' ra toto yaa ita' ra xiin' te jaan'. ¹¹Te ni ka'an te uvi ta'an jaan' xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te ñuu Galilea, ¿ndichun na ita' ndo' xito' ndiaa ndo' ndivi'? Jesús, ña ni xika xiin' ndo' kaa' te kua'an a ndivi' ndii, saa nii' yoo' a xini ndo' kua'an kaa a ndivi' ndii, nii' sakan' tu koo a kii' nandiko' a —ni kachi' te jaan'.

© 1996 David C. Cook

Yo'o' ni kaa Jesús ndivi' nuu' te ndikún ichi' a, te ita' ra xito' ndiaa ña'a' ra kua'an kaa a ndivi' (1.9)

Nakaxin te ni tjanu' Jesús sania'á ichi' a iin te nani' Matías, te na'in chuun' ra nuu' Judas

¹²Sakan' te ni kiee te jaan' xíni' xiki' ña nani' Olivos. Te xiki' jaan' ndii, yatín iin' a saa kuví ku'un xa'a' ne judío iin kivi' sábado, ña xinandíee' nia. ¹³Kii' ni xaa ra ñuu jaan' ndii, ni kaa ra vi'e, te ni ko'ni ra ndienü mii' ndíee' nuu' sakuu' ra. Te ikan' ka'ni Pedro, xiin' Juan, xiin' Jacobo, xiin' Andrés, xiin' Felipe, xiin' Tomás, xiin' Bartolomé, xiin' Mateo. Te ka'ni tu Jacobo, te nduu' si'e Alfeo, xiin' Simón, te ni xika xiin' iin ti'vi, te nani' Zelote, xiin' Judas, te nduu' ñani Jacobo. ¹⁴Te sakuu' te jaan' ndii, nakayá ra, te ka'an inga' ra xiin' Ndiosí xiin' iin ndaa' nimá ra. Te ka'ni tu sava ña'a' xiin' ra, te ka'ni tu María si'i' Jesús, xiin' ñani a ikan'.

¹⁵Kii' sakan' ndii, ni xikuiin ndichi Pedro ma'in' ne iní xini Jesús xiin' e', ne kuu' yatin' ciento oko, ndíee' ikan', te ni ka'an ra ndii:

¹⁶—Ñani ta'an' i, ni kuni a ña ni xinü ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ña ni saka'an Espíritu Santo David xt'an' iin yivi', kii' ni ka'an ra xa'a' Judas, te ni ni'i ichi' nuu' te yivi', te ni xa'an tijn ra Jesús. ¹⁷Kuachi ndii iin te ni ndiaka ta'an' xiin' ndu'u ni nduu Judas jaan', te ni ndiso chuun tu ra ña sania'á ra ichi' a xiin' ndü. ¹⁸(Te jaan' ndii, xiin' xu'un', ña ni xiku'un ya'vi' ra xa'a' ña nia'a ña ni xaa ra, ni sata' ra iin ñu'u', te nuu' ñu'u' jaan' ni nama ra, te ni tuví ra xíni' ra ñu'u' jaan' ndee ni ka'ndi ma'in' ra, te ni kiee sakuu' xiti ra. ¹⁹Te ni xini sakuu' ne ndíee' ñuu Jerusalén kuento ña ni ndo'o te jaan'. Sakan' na kuii' ni chindu'u' nia kivi' ñu'u' jaan', Acéldama. Te ña jaan' kuni kachi a xiin' tu'un mii' nia ndii, ñu'u' níi'.) ²⁰Sakan' na yoso' tu a nuu' tutu Salmos mii' ka'an a ndii:

Na nduxin xachi' mii' ni ndu'u' ra,

te na köo' kundíee xachi' ka ikan'.

Sakan' yoso' a. Te yoso' tu a ndii:

Na na'in chuun' tuku te yivi' nuu' ra.

Sakan' yoso' a.

²¹Ña jaan' na kuii' kuni a nakaxin e' iin te xa ndiaka' ta'an' xiin' ndü sakuu' kivi' ña ni xika xto'o e' Jesús tein e', ²²ndee kii' ni sakuchi' ña'a' Juan, te ndee kii' ni kaa Jesús jaan' ndivi'. Ña jaan' na kuii' kuni a ña kunduu iin te jaan', te ndíee yu'u' inga' xiin' ndu xa'a' ña ni natiaku Jesús —ni kachi Pedro.

²³Sakan' na kuii' ni nakaxin ne yivi' uvi ta'an te yivi'. José, te nani' tu Barsabás, te nani' tu ra Justo. Te inga ra nani' Matías. ²⁴Sakan' te ni ka'an nia xiin' Ndiosí ndii:

—Xto'o ndu Ndiosí, xa'a' a ña yo'ó xiní saa iin' nimá sakuu' ne yivi' ndii, nia'a un' ndu ndee te uvi ta'an yo'o' ni nakaxin un', ²⁵te na'in chuun ra ña kunduu tu ra te tianu' Jesús sania'á ichi' a. Kuachi ndii ni nakoo Judas chuun jaan', te kua'an ra mii' ni xata'an ku'un ra —ni kachi nia.

²⁶Sakan' te ni katin nia xa'a' uvi saa' te jaan', te ni xini nia ña Matías nduu' te ni nakaxin Ndiosí. Te ndee kii' sakan' ndii, ni natiin nia Matías jaan', te ni nduujin ra xiin' uxi iin ka te xa nduu' te ni tianu' Jesús sania'á ichi' a.

So'o ni xaa a kii' ni xikui'nu Espíritu Santo ne nduu' kuenta Jesús

2 ¹Te kii' ni xaa viko' Pentecostés ndii, iin xaan' ndiee' inga' sakuu' ne ini xini Jesús jaan'. ²Te numi' va, te ni ni'i ndiee' ndivi' ndee naa xaa' a kii' xka'ndiá iin tachi' ndiee' va, te ni ni'i kani' tixin vi'e mii' ndiee' inga' ne jaan'. ³Sakan' te ni xini nia ña tuví ña iin' ndee naa ñu'u ndatin, te ni nata'vi' a, te iin ndaa' iin ndaa' a ni xikundiee xini' i'in ne jaan'. ⁴Te sakuu' ne jaan' ni xikui'nu Espíritu Santo, te ni xa'a' ka'an i'in nia tuku tu'un saa nii' saka'an ña'a' Espíritu Santo jaan'.

© 1996 David C. Cook

Ni nuu Espíritu Santo xini' ne ndikún ichi' Jesús mii' nakayá nia ka'an nia xiin' Ndiosí, iin' a ndee naa yaa' ñu'u (2.4)

⁵Kij' sakan' ndii, ni ndiee te judío, te saxinú ña kuní Ndiosí, te ni kiee iin kanii' nuu' ñu'u' iin yivi' ñuu Jerusalén jaan'. ⁶Te kij' ni xini so'o nia ña ni ni'i jaan' ndii, ni nakaya kua'a' xava'a nia mii' ndiee' ne ini xini Jesús jaan', te ni nandaní koo' chukuu' nia, sakan' ña i'in nia ni xini so'o ña tu'un mii' nia ka'an ne jaan'. ⁷Te ni sana ini nia, te ni nandaní xava'a tu nia, te ni xa'a' ka'an xiin' ta'an' nia ndii:

—¿Susi rain! Ne ni kiee ñu'u' Galilea nduu' sakuu' ne kaa' nu'. ⁸Ndisu, ¿saa tu kuví xini so'o i'in yoo' ña ka'an nia tu'un mii' e', ña ni tuvi e' xiin'? ⁹Sakan' ña tein e' yo'o' ndii, ka'ni ne ni kiee ñu'u' Partia, xiin' ne ni kiee ñu'u' Media, xiin' ne ni kiee ñu'u' Elam, xiin' ne ni kiee ñu'u' Mesopotamia, xiin' ne ni kiee ñu'u' Judea, xiin' ne ni kiee ñu'u' Capadocia, xiin' ne ni kiee ñu'u' Ponto, xiin' ne ni kiee ñu'u' Asia, ¹⁰xiin' ne ni kiee ñu'u' Frigia, xiin' ne ni kiee ñu'u' Panfilia, xiin' ne ni kiee ñu'u' Egipto, xiin' ne ni kiee ñu'u' Libia, ña kandu'u' yatín ñuu Cirene, xiin' ne ni kiee ñuu Roma, ne ndiee' ñuu yo'o', ne nduu' ne judío, xiin' ne ni nakundikun ña kandixa' ne judío. ¹¹Te ka'ni tu ne ni kiee ñu'u' Creta, xiin' ne ni kiee ñu'u' Arabia. Ndisu sakuu' yoo' xini so'o xiin' tu'un mii' e' ka'an nia xa'a' chuun ka'nu' koo' chukuu' ña xaa' Ndiosí —ni kachi nia.

¹²Te ni sana ini sakuu' nia, te xini ka nia ndee ña saa nia, te ndatu'un' ta'an' nia ndii:

—¿Ndee ña kuni kachi tu sakuu' ña ni xini so'o e' kaa'? —kachi xiin' ta'an' nia.

¹³Ndisu sava tukú nia xandi'i' tjo' ka'an ndii:

—Xini xava'a ne kaa' —kachi nia.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an ndoso' Pedro

¹⁴Sakan' te ni ndondichi Pedro xiin' te uxi iin ta'an te nda'a' xa'a' Jesús xiin' ra. Te ni ka'an ti'e' Pedro xiin' ne kua'a' jaan' ndii:

—Ndo'ó, ne judío, ne ta'an' i, ne ni kiee tukú xaan', xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Jerusalén yo'o' ndii, kuni so'o ndo', te chuun xa'a' va ndo' ña ka'an i xiin' ndo' xa'a' ña xka'ndía yo'o'. ¹⁵Kuäsa' xini ne yo'o' naa xanini ndo'ó, kuächí ndii sakan' ka fin nia'a' kuiti' nduu' a. ¹⁶Süu' jaan' ndii xa ni ka'an tiakú Joel xta'an' xa'a' ña xini ndo' kaa' kij' ni ka'an ra ndii:

17 Ní ka'an Ndiosí ndii:

Kivi' so'o' ndi'i' ndii,
 taan' i Espíritu i nimá sakuu' ne yivi'.
 Xa'a' a jaan' na tiaa si'e ndo'
 xiin' ña'a' si'e ndo' ndii,
 ka'an tiakú ña tu'un i.

Te ne sava ndii, kuni ña ña satuví xiin' mii' mii' i nuu' ña.
 Te te xixa ndii, nia'a xiin' mii' i nuu' ra xiin' xani.

18 Te sakan' tu te xika' nuu' nuu' i,
 xiin' ña'a' ne xika' nuu' nuu' i ndii,
 taan' i Espíritu i nimá ña
 te ka'an tiakú ña tu'un i.

19 Te ndienu ndivi' ndii, saa i ña nandaní va ne yivi'.
 Te nuu' ñu'u' iin yivi' ndii,
 saa i chuun ka'nu' nuu' ña.

Naa kuu' xiin' ní', xiin' ñu'u, xiin' viko' ñu'ma.

20 Ñu'u ndii, kuu iin yaví xachi' a,
 te yoo' ndii, nanduú kua'a a ndee naa ní'
 ña kuni ka xaa kivi' chie ña ka'nu' koo' chukuu',
 ña ni chituní xto'o e'.

21 Te yoo ka kakan nuu' xto'o e' Ndiosí ndii, sakakú ña'a' a
 nuu' kuachi ña.

Ní kachi Joel.

22 'Sakuu' ndo'ó, ne vi'e Israel xiin' i ndii, kuni so'o ndo' ña ka'an i: Xa xiní ndo'ó ña Jesús, ña ni kiee ñuu Nazaret ndii, ni nia'a Ndiosí nuu' ndo' ña suvi a ni tianu' ña jaan', te ni xaa a ña nia'á, xiin' ña nandaní va ne yivi', xiin' chuun ka'nu' nuu' ndo'. 23 Te xa ni xini Ndiosí ña sanakua'a iin te yivi' Jesús jaan' nda'a' ndo', sakan' ña mii' a ni chituní ña jaan' ndee ña kuni ka koo a. Te xiin' nda'a' te ña'a' ni xa'ni' ña'a' ndo' nuu' krusín. 24 Ndisu ni sanatiaku ña'a' Ndiosí, sakakú ña'a' a nuu' tundo'o' ña taxi' ña xi'í jaan', sakan' ña koo' ndiee' ña xi'í jaan' nuu' Jesús jaan'. 25 Kuachi ndii xa ni ka'an tu David xa'a' a ndii:

Xini i ña yoo xto'o e' xiin' i sakuu' kivi'.
 Sakan' ña nda'a' kua'a i yoo a,
 te naa' yoo ña jaan' xiin' i ndii,
 koo' ndee iin ña kuví kisi' nimá i.

26 Xa'a' a jaan' na va'a va kuni nimá i

te xita' sii' tu i yaa.

Te ndee ñu'u' nde'i i ndii, nandiee' ndiatu' ini a.

²⁷ Kuachi ndii ñakoo xachi' un' yu'u' tixin yavi ndii,
ni ndee taxu tu un' ña tivi' ñu'u' nde'i te nduu' kuenta un'.

²⁸ Te xa ni nia'a un' yu'u' ndee ña nduu' ichi' va'a,
ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

Te sakutu' vi' un' nimá i xiin' ña sii' xa'a' a ña yoo un'
xiin' i.

Ni kachi ra.

²⁹ Ñani ta'an' i, taxu ndo' ka'an kaxi' i xiin' ndo' xa'a' te xii' yata' e' David. Te jaan' ndii, ni xi'i ra, te ni chinaá ña'a' te yivi' tixin iin ñaña'. Te iin' ka ñaña' jaan' ndee vitin ñuu yo'o'. ³⁰ Te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ni nduu David jaan', te xa ni xini tu ra ña ni tiin ndiaa xiin' mii' mii' Ndiosí kii' ni taxu a kuento a nuu' ra ña iin te siani' xika' ra kunduu te ka'ndia chuun' kuu' nuu', te kundu'u' ra mii' ni xa'ndia chuun' ra. ³¹ Sakan' na ndee ña kuní ka natiaaku ña kunduu Cristo, ña sakakú yoo', te ni ka'an tuvi' ini ra xa'a' ñu'u' nde'i a, ña ndoo xachi' a tixin yavi ndii, ni ndee tivi' tu a. ³² Te Jesús jaan' ndii, ni sanatiaku ña'a' Ndiosí. Te sakuu' ndu'u' nduu' ne ndiee' yu'u' xa'a' ña jaan'.

³³ Te kii' ndi'i' ni tiin ka'nu' Ndiosí Jesús ndee ni chindu'u' ña'a' nda'a' kua'a a, te ni natiin Jesús jaan' Espiritu Santo nda'a' yuva' e' Ndiosí, ña ni taxu a kuento a xa'a', ikan' te ni taxu ña'a' Jesús jaan' nda'a' ndu. Te Espiritu Santo jaan' nduu' ña xaa' ña xini ndo', xiin' ña xini so'o ndo' kaa' vitin. ³⁴ Sakan' ña süu' David nduu' te ni kaa ndivi'. Ndisu ni ka'an ra ndii:

Ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii:

Kundu'u' nda'a' kua'a i

³⁵ na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.

Ni kachi a xiin' ña jaan'.

³⁶ Sakan' na kuii' kuní a kundani kaxi' sakuu' ndo'ó, ne ta'an' i, ne Israel, ña Jesús, ña ni xi'i nuu' krusin ni xaa ndo' ndii, ni sakuiso' chuun' ña'a' Ndiosí, te nduu' a xto'o e', te nduu' tu a Cristo, ña sakakú yoo' —ni kachi Pedro.

³⁷ Kii' ni xini so'o nia ña ni ka'an ra jaan' ndii, ni kusuchi' xava'a ini nia. Sakan' na ni ndatu'un' nia Pedro xiin' inga te ni tianu' Jesús ndii:

—Ñani ta'an' ndu, ¿ndee ña kuní a saa ndu na sakan'? —ni kachi nia.

³⁸Te ni nakuin Pedro nuu' nía ndii:

—Nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachí ña xaa' ndo', te kuchi i'in ndo' kuenta Jesucristo te koó ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ndo'. Te taxi tu a Espíritu Santo kunaá nimá ndo'. ³⁹Kuachí ndii ni chikandu'u' Ndiosí kuenta a jaan' xa'a' ndo'ó, xiin' xa'a' si'e ndo', xiin' xa'a' sakuu' ne ndiee' xika' iin yivi', ne kuni xto'o e' Ndiosí kaña a —ni kachi ra.

⁴⁰Te xiin' kua'a' ya'a ka tu'un va'a ni ndiee yu'u' ra nuu' nía, te ni ndiaa yu'u' tu ña'a' ra ka'an ra xiin' nía ndii:

—Saxinú ndo' ña ka'an i yo'o', te kakü ndo' nuu' tundo'o' ña kundo'o ne nía'a, ne ndiee' iin yivi' vitin —ni kachi ra.

⁴¹Sakan' na kuii' ne ni natiin tu'un ña ni ka'an ndoso' ra xa'a' Jesús ndii, ni chichi nía kuenta a. Te kii' sakan' ndii, ni nduiin yatin' uni mii' ka ne yivi' xiin' ne xa ini xini Jesús. ⁴²Te ni ita ni'i nía nuu' ña ni sanía'a' te ni tianu' Jesús jaan', te iin ndaa' ni nduu nimá sakuu' nía, te ni xixi inga' tu nía, te ni ka'an inga' tu nía xiin' Ndiosí.

So'ó ni ndiee inga' ne ini xini Jesús ña nuu'

⁴³Te ni nandaní va sakuu' ne jaan', sakan' ña kua'a' va ña nandaní ne yivi' xiin' chuun ka'nu' ni xaa te ni tianu' Jesús jaan'. ⁴⁴Te sakuu' ne ini xini Jesús ndii, iin ndaa' va ni nduu nía, te ni chindiee' ta'an' tu nía xiin' ña kumi' nía. ⁴⁵Ni xiko' nía ñu'u' nía xiin' ña kumi' nía, te ni nata'vi' nía xu'un', ña ni ki'in nía xa'a' a, nda'a' sakuu' inga ne ini xini Jesús saa kuní nuu' i'in nía. ⁴⁶Te saa kivi' nakaya nía yi'e' yukun' ka'nu' xaka'nu' nía Ndiosí. Te ni xixi inga' nía ña xaxi' xakuaa' kuenta Jesús vi'e nía. Te ni yoó tu ña xaxi' inga' nía ña'a xa'a' ña va'a kuni nía, te vita kuu' nimá nía kii' xaa' nía ña jaan'. ⁴⁷Xaka'nu' nía Ndiosí, te va'a va kuni sakuu' ne ñuu jaan' xini ña'a' nía. Te i'in kivi' kua'an ndii, nakaya ka xto'o e' ne sakakú a nuu' kuachi nía, te nduiin' nía xiin' ne xa nduu' kuenta a jaan'.

So'ó ni xaa a kii' ni sanda'a Pedro iin te kui'e xa'a'

3 ¹Pedro xiin' Juan ndii, kua'an kaa ra yi'e' yukun' ka'nu' ka uni xakuaa', ña nduu' hora ña xi ka'an ne judío xiin' Ndiosí. ²Te iin te kui'e xa'a' ndee ni tuvi ra ndii, saa kivi' kua'an ndiaka ña'a' ne yivi' yi'e' yukun' ka'nu' mii' nani' a yi'e' ndatun'. Chindu'u' ña'a' nía ikan' te kakan ra xu'un' nuu'

ne xka'ndiá kua'an yukun' jaan'. ³Kii' ni xini ra kuan ko'ni Pedro xiin' Juan nuu' ki'e yukun' jaan' ndii, ni xa'a' xikán ra xu'un' nuu' te jaan'. ⁴Te ni nakoto ndi'e' kaxi' ña'a' uvi saa' te jaan', te ni ka'an Pedro xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Koto'ni un' nuu' ndu —ni kachi ra.

⁵Te ni xito ndi'e' kaxi' va te kuni kuvi jaan' nuu' uvi saa' te jaan' ndiatu' ini ra ña samani' ña'a' te jaan' ña'a'. ⁶Ndisu ni ka'an Pedro xiin' ra ndii:

—Koo' xu'un' i te chindiee' i yo'ó. Ndisu chindiee' i yo'ó xiin' ña kumi' i. Xiin' ña ndiee' Jesucristo, ña ni kiee ñuu Nazaret, kuiin ndichi un' te kaka un' —ni kachi ra.

⁷Sakan' te ni tiin Pedro nda'a' kua'a te jaan', te ni ndani'i ña'a' ra. Te xaka'an e', te ni nakoo ndiee' xa'a' ra xiin' sukun' xa'a' ra. ⁸Te iin ni ndondichi tio' ra. Te ni xa'a' xika' ra. Ikan' te ni sko'nu' ra xiin' uvi saa' te jaan' nuu' ki'e yukun' jaan'. Xika' ra, te kandeta' ra xaka'nu' ra Ndiosí. ⁹Te ni xini sakuu' ne yivi' saa xika' ra xiin' saa xaka'nu' ra Ndiosí. ¹⁰Te ni nakuni ña'a' ñia ña te jaan' nduu' te ni ndu'u' xikán xu'un' yi'e' yukun' ña nani' yi'e' ndatun'. Te ni nandaní xava'a ñia, te xini ka ñia ndee ña kanini ñia xa'a' ña ni nda'a ra jaan'.

© 1996 David C. Cook

Ni sanda'a Pedro iin te kui'e xa'a' (3.6)

Ka'an ndoso' Pedro nuu' ki'e yukun' ka'nu'

¹¹Te ni nda'a jaan' ndii, ni nakoo ra Pedro xiin' Juan. Te sakuu' ne yivi', ne nandaní xava'a jaan' ndii, ni taxta'an' nia kua'an nia vi'e ndiká xa'a' ña nani' yi'e' Salomón. ¹²Te ki' ni xini Pedro ne jaan', te ni ka'an ra xiin' nia ndii:

—Ndo'ó, ne ta'an' ndu, ne Israel, ¿ndichun na nandaní va ndo' xa'a' ña ni xka'ndia kaa'? Te, ¿ndichun na xito' ndi'e' ndo' ndu'u ndee naa ña ndiee' mii' ndu, uun ña saxinú va ndu ña kuní Ndiosí na ni xaa sakan', te xika' te kaa'? ¹³Ndiosí, ña nduu' xto'o nuu' te xii' yata' e' Abraham xiin' Isaac xiin' Jacob ndii, ni tiin ka'nu' a si'e a, ña nduu' Jesús. Te ndo'ó ndii, ni sanakua'a ña'a' ndo' nda'a' Pilato, te ni taxi ndo' saña' ña'a' ra ki' xa ni xindoq nimá ra saa ra ña jaan'. ¹⁴Ndisu ndo'ó ndii, ni saxioo ndo' ña su'un, ña nduu' tu ña xachuun' ndaku jaan', te ni xikan ndo' ña saña' ra iin te xa'ni' ne yivi'. ¹⁵Te ni xa'ni' ndo' ña taxi' kivi' ñuu e' jaan', ndisu ni sanatiaku ña'a' Ndiosí tein ne ni xi'i. Te ndiee' yu'u' ndu'u xa'a' ña jaan'. ¹⁶Te xa'a' a ña ini ndu xini ndu Jesús na ni sanda'a a xa'a' te yo'o. Te xini ndo'ó ña ni nda'a ra, te xiní tu ña'a' ndo'. Te xa'a' a ña ini ndu xini ndu Jesús na ni sanda'a xachi' ña'a' a nuu' sakuu' ndo'ó.

¹⁷Ne ñani ta'an' i, vitin ndii, xiní yu'u ña ni xaa sa'vi ini ndo' ña jaan', te sakan' tu te xixa te kuu' nuu' ñuu e'. ¹⁸Ndisu xiin' ña ni ndo'o a jaan' ni saxinú Ndiosí ña xa ni ka'an tuní a xta'an', ki' ni saka'an tiakú a sakuu' te ni ka'an tu'un a, ña ni kuní a kundo'o Cristo, ña sakakú yoo'. ¹⁹Xa'a' a jaan' na kuii' nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo', te nanduu i'in ndo' cuenta Ndiosí, te sandoyo' a kuachi ndo'. Sakan' te taxi xto'o e' Ndiosí jaan' nandee' ndo' ki' xaa' kivi' ña ni chituní a. ²⁰Te ti'vi' tu a Jesucristo nuu' e' saa xa ni chituní a xa'a' ña jaan' ndee ña nuu'. ²¹Te Jesús ndii, kuní a ña kundu'u' a ndivi' ndee ndasaxaa' Ndiosí sakuu' ña yoo, saa nii' ni saka'an a te ni ka'an tiakú tu'un a xta'an' kivi', te nduu' nditia a. ²²Sakan' tu ni ka'an Moisés xiin' ne xii' yata' e' ndii: “Xto'o e' Ndiosí ndii, sakaku' a tein e' iin te ka'an tiakú tu'un a ndee naa yu'u. Kuní so'o ndo' sakuu' ña ka'an te jaan' xiin' ndo'. ²³Te yoo ka kändixa' ña ka'an te jaan' ndii, kundu'u ka nia cuenta ne ñuu e'”, ni kachi Moisés jaan'.

²⁴'Sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, ña ni xa'a a ndee kii' ni xika Samuel ndii, ni ka'an ra xa'a ña xka'ndiá kivi' vitin. ²⁵Xa'a a jaan' na ndo'ó nduu' ne natiin ña va'a, ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí jaan' xa'a. Te sakan' tu natiin ndo' kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' te xii' yata' e' Abraham kii' ni ka'an a xiin' ra ndii: "Xa'a ña saa iin siani' xika' un' sañu'u' i sakuu' ne yivi' iin yivi'", ni kachi a xiin' ra. ²⁶Te kii' ni sanatiaku Ndiosí si'e a Jesús ndii, xi'na ka nuu' ndo'ó ni t'ivi' ña'a' a, te sañu'u' ña jaan' ndo'ó, te nakoo ndo' ña nia'a ña xaa' ndo' —ni kachi Pedro.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an Pedro xiin' Juan nuu' te kuu' nuu'

4 ¹Iin' ka Pedro xiin' Juan ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' jaan', ikan' te ni ndekuie sutu, xiin' te kuu' nuu' nuu' te xiin', te xito' yukun' ka'nu', te ni ndekuie tu sava te saduceo. ²Te xi'é va sakuu' te jaan' xa'a a ña sania'á Pedro xiin' Juan ne yivi', ka'an ndoso' ra xa'a ña ni natiaku Jesús, xa'a a jaan' na natiaku tu yoo'. ³Te ni tiin ña'a' ra, te xa'a a ña xa ni kuaa' kii' sakan' ndii, ni ko'ni ña'a' ra vi'e kaa te sana'má ña'a' ra ndee tuku kivi'. ⁴Ndisu kua'a' va ne ni xini so'o tu'un jaan' ndii, ni kandixa' nia a. Te ña mii' ndi' te yivi' kuiti' ndii, yatin' u'un mif kuu' ra.

⁵Te ñuu Jerusalén ikan' tuku kivi' ndii, ni nakaya te xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' te xixa nuu' ñuu, xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, ⁶xiin' sutu ka'nu', te nani' Anás, xiin' Caifás, xiin' Juan, xiin' Alejandro, xiin' sakuu' sutu te iin kuu' xiin' sakuu' sutu jaan'. ⁷Te ni xa'an naka te xiin' Pedro xiin' Juan, te ni xata ña'a' ra ma'in' te kuu' nuu' jaan'. Te ni ndatu'un' ña'a' te jaan' ndii:

—¿Yoo ni taxí ndiee' ndo', uun yoo xiin' ña ka'an chuun' ni xaa ndo' ña jaan'? —ni kachi ra.

⁸Te chitu' vi' Pedro xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, te ni nakuiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te xa'ndia chuun' nuu' ñuu e', xiin' ndo'ó, te xixa ndii, ⁹ndatu'ún' ndo' ndu'u vitin xa'a' ña ni xaa ndu ña va'a xa'a' iin te kuni kuvi' yo'o', te kuni ndo' saa ni xaa a, te ni nda'a ra. ¹⁰Na kundani sakuu' ndo'ó, xiin' sakuu' ne ta'an' e', ne Israel, ña xiin' ña ndiee' Jesucristo, ña ni kiee ñuu Nazaret, ni nda'a te iin' xiin' ndu yo'o'. Te Jesús jaan' ndii, xiin' tu'un

© 1996 David C. Cook

Ni ka'an te kuu' nuu' xiin' Pedro xiin' Juan (4.7)

yu'u' ndo'ó ni xa'ni' ña'a' te yivi' nuu' krusín, te ni sanatiaku ña'a' Ndiosí. ¹¹Te Jesucristo jaan' nduu' yuu' ña ni nakoo ndo'ó, te xa'a vi'e, te yuu' jaan' ni nanduu ña nuu' ña tiin' xa'a' vi'e. ¹²Sakan' ña Jesús jaan' kuiti' kuví sakakú yoo' nuu' kuachí e'. Kuachí ndii ni sakuiso' chuun' Ndiosí inga ña kumi' ña ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi', te sakakú a yoo' nuu' kuachí e' —ni kachí Pedro.

¹³Te ni xini' te kuu' nuu' jaan' ña Pedro xiin' Juan ndii, xiin' ña ndieni ka'án ra, te ni kundani' tu ra ña ni sakuaan kua'a' te jaan', te ni kundani' tu ra ña te nda'vi so'lo nduu' tu ra. Sakan' na kuii' ni nandani' xava'a' ra, te ni nakuni' ra ña te ni xika' xiin' Jesús nduu' te jaan'. ¹⁴Te siin' tuku' ndii, ni xini' tu ra ña iin' te ni nda'a' jaan' xiin' te jaan'. Xa'a' a jaan' na koo' a ni kuví ka'an ra. ¹⁵Xa'a' a jaan' na ni ka'an chuun' te kuu' nuu' jaan', te ni kiee te jaan' vi'e ka'nu' jaan', te ni xa'a' ndatu'un' xiin' ta'an' te kuu' nuu' jaan' ¹⁶ka'án ra ndii:

—¿Ndee ña saa e' xiin' te yivi' kaa'? Sakuu' ne ndiee' ñuu' Jerusalén yo'o' xini' ña ni xaa' xna'a' ra iin' chuun' ka'nu'. Te kuví ka'an e' ña koo' ña jaan' ni yoo. ¹⁷Ndisu ña kuví saa e' te kiku' ka' kuento xa'a' ña jaan' ndii, na sayi'vi' ña'a' e', te ndee vitin' te ndee nuu' ku'un' e' ndii, ka'an ka' ra xiin' ña ndiee' Jesús jaan' nuu' ndee iin' ne yivi' —ni kachí xiin' ta'an' ra.

¹⁸Te nī k_{ana} ña'a' r_a, te nī ka'an chuun' r_a xiin' te jaan' ña k_{a'an} k_a r_a xa'a' ña ndiee' Jesús, te nī ndee s_{ania}'á k_a t_u r_a ne yivi' xa'a' a. ¹⁹Ndisu Pedro xiin' Juan ndii, nī ka'an r_a xiin' te kuu' nuu' jaan' ndii:

—Nakaninī ndo' naa' va'a k_a nduu' a nuu' Ndiosí ña kandixa' ndu ña ka'an ndo'ó te sakan' ña ka'an ña jaan'.

²⁰Sakan' ña ndu'u ndii, k_{uvi} v_{ikuijn} ndu ña ka'an ndu xa'a' ña nī xini nduchi' nuu' ndu xiin' xa'a' ña nī xini so'o ndu —nī kachi r_a.

²¹Te kii' nī ndi'i nī sayi'vi k_a ña'a' te jaan' ndii, nī saña' ña'a' r_a. Te k_{o'o}' a nī kuv_i s_{aa} k_a r_a xiin' te jaan', sakan' ña sakuu' ne yivi' xaka'nu' Ndiosí xa'a' ña nī xka'ndia xiin' te nī kun_i kuv_i jaan'. ²²Kuachi' ndii ya'a uvi xiko' k_{uiya} nī kumi' te jaan' kii' nī sanda'a ña'a' Ndiosí xiin' chuun' ka'nu' jaan'.

Ka'an ne inī xini Jesús xiin' Ndiosí

²³Te kii' nī ndoo ndiká Pedro xiin' Juan ndii, nī xa'an r_a mii' ndiee' ne inī inga' xini Jesús xiin' r_a, te nī ka'an r_a xiin' ne jaan' sakuu' ña nī ka'an sutu kuu' nuu' xiin' ña nī ka'an te xixa' nuu' nuu' jaan' xiin' r_a. ²⁴Te kii' nī xini so'o ne jaan' ña nī ka'an r_a ndii, nī ka'an ti'vi n_{ia} xiin' Ndiosí ndii:

—Xto'o ndu, ña xa'ndia chuun' nuu' sakuu' ña yoo, yo'ó nduu' ña nī xa'a ndivi', xiin' ñu'u', xiin' min_i ka'nu', xiin' sakuu' ña kumi' ña jaan'. ²⁵Xiin' ña ndiee' Espíritu Santo nī saka'an yo'ó David, te xii' yata' ndu, te nī xika' nuu' nuu' un' kii' nī ka'an r_a ndii:

¿Ndichun na xi'é ne yivi' iin yivi' xini n_{ia} Ndiosí?

¿Te ndichun t_u na chituní saka n_{ia} kuento n_{ia}, te k_{unta}'an n_{ia} xiin' a?

²⁶Te sakuu' te xa'ndia chuun' ka'nu' kuu' nuu' iin yivi',

xiin' te xa'ndia chuun' nuu' nuu' ndii,

nakata' siki' r_a kuento r_a, te xatei' r_a nuu' xto'o e' Ndiosí,

te xatei' t_u r_a nuu' Cristo, ña nduu' kuenta a.

Nī kachi David jaan'.

²⁷Sakan' ña ña ndixa' xna'a' nduu' a ndii, nī nduijn Herodes xiin' Poncio Pilato, xiin' ne ta'an' ndu, ne Israel, xiin' ne tuku' nuu' yo'o', te nī xa'ni' n_{ia} Jesús si'e un', ña su'un, ña xika' nuu' nuu' un', ña nī sakuiso' chuun' un'. ²⁸Te xiin' ña nī xaa ne jaan', saxinú yo'ó ña xa' nī chituní mii' un' ndee ña nuu' xiin'

ñā ndiee' un' ñā koo a. ²⁹Te vitin, xto'o ndu, koto un' ñā ni ka'an xatu va ra xiin' ndu, te taxi un' ndiee' ndu, ne xika' nuu' nuu' un', te kuän yi'vi ndu te ka'an ndu xa'a' un' nuu' ne yivi'. ³⁰Te ti'vi' un' ñā ndiee' un' te sanda'a un' ne kuni kuvi, te saa tu un' chuun ka'nu' xiin' ñā nandaní ne yivi', te xiin' ñā ndiee' si'e un' Jesús, ñā su'un, saa un' sakuu' ñā jaan' —ni kachi nia.

³¹Te kii' ndi'i ni ka'an nia xiin' Ndiosí ndii, ni taan mii' ndiee' nia jaan'. Te ni chitu' nimá sakuu' nia xiin' Espíritu Santo. Te ni ka'an nia tu'un Ndiosí xiin' ñā ndieni nuu' ne yivi'.

Iin ndaa' nimá ne ini xini Jesús

³²Te sakuu' ne ini xini Jesús xiin' e' ndii, iin ndaa' nduu' nimá nia, te iin ndaa' tu xanini nia. Te ndee iin nia xänini ñā ña'a ñā kumi' nia ndii, ña'a mii' kuiti' nia nduu' a. Süu' jaan' ndii ña'a sakuu' nia nduu' a. ³³Te te ni tianu' xto'o e' Jesús ndii, xiin' kua'a' ka ñā ndiee' ndiee' yu'u' ra xa'a' ñā ni natiaaku a. Te chindiee' va Ndiosí sakuu' ne jaan'. ³⁴Te koo' ndee iin ne ndo'o' xa'a' ña'a tein nia, sakan' ñā ne yoo iin uvi ta'an vi'e, uun ne yoo ñu'u' ndii, ni xiko' nia a, te ni taxi nia xu'un' ³⁵nda'a' te ni tianu' Jesús jaan', te nata'vi' ra a saa kuu' a kuní nuu' i'in ne ndo'o' xa'a' ña'a.

³⁶Iin te nani' José, te ni tuví nuu' ñu'u' Chipre, te nduu' siani' xika' Leví ndii, ni chindu'u' tu te ni tianu' Jesús kivi' ra Bernabé, te ñā jaan' kuni kachi a te xandieni ne yivi'. ³⁷Te jaan' ndii, ni kumi' ra iin ñu'u', te ni xiko' ra a, te ni taxi ra xu'un' a jaan' nda'a' te ni tianu' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni xika Ananías xiin' Safira kuni xa'an' nia ne ini xini Jesús

5 ¹Ni yoo iin te yivi', te ni nani' Ananías, te jaan' xiin' ña' si'i ra Safira ndii, ni xiko' nia iin ñu'u' nia, ²ndisu ni nakata nia kuento nia, te ni ndoo nia xiin' chaa' xu'un' ñā ni ki'in nia xa'a' ñu'u' jaan', te ni kixin ndiaka ra chaa' kuiti' xu'un' jaan' nda'a' te ni tianu' Jesús. ³Te ni ka'an Pedro xiin' ra ndii:

—Ananías, ¿ndichun na ni taxi un' ni sakutu' ñā ndiva'a nimá un', te ni ka'an un' tun vixi nuu' Espíritu Santo, te ni ndoo un' xiin' chaa' xu'un' ñā ni ki'in un' xa'a' ñu'u' un'? ⁴Kii' tia'an xiko' un' ñu'u' jaan' ndii, ña'a mii' un' ni nduu a, te

kij' nī xikō' un' un ndii, ña'a miji' tu un' nī nduu xu'un' ña nī ki'in un' xa'a' a. ¿Ndichun na nī xaa un' ña jaan'? Süu' nuu' te yivi' kuiti' nī ka'an un' tun vixi jaan', süu' jaan' ndii ndee nuu' Ndiosí nī ka'an un' ña jaan' —nī kachi Pedro.

⁵Te kij' nī xini so'o Ananías tu'un jaan' ndii, nī nduva ra ñu'u', te iin nī xi'i tio' ra. Te nī yi'vi xava'a sakuu' ne nī xini kuento xa'a' ña nī ndo'o te jaan'. ⁶Sakan' te nī kuyatin ndia'vi te sava, te nī tisuku' ra toto ñu'u' nde'i Ananías jaan', te nī xa'an' chinaa' ña'a' ra tixin yavi ndii.

⁷Xa nī xka'ndia yatin' unī ta'an hora, te nī ki'vi ña' si'i Ananías ikan'. Te ña' jaan' ndii, xini' a' ndee ña nī xka'ndia ikan'. ⁸Sakan' te nī ndatu'un' ña'a' Pedro ndii:

—¿Ñáá so'o kuiti' kuu' xu'un' ña nī ki'in ndo' xa'a' ñu'u' ndo'? Nakuiin un' —nī kachi ra.

Te nī ka'an a' ndii:

—Uun ndo'. Sakan' kuiti' kuu' a —nī kachi a'.

⁹Te nī ka'an Pedro xiin' a' ndii:

—¿Ndichun na nī nakata ndo' kuento ndo' te koto ku'a' ndo' Espiritu xto'o e'? Ñaa', koto un', xa kuaxi te nī xa'an nataan' ii' un', te vitin ndii, ku'un nataan' tu ra yo'ó —nī kachi ra.

¹⁰Xa numi' sakan', te nī nduva a' ñu'u', te iin nī xi'i tio' a' xa'a' Pedro mii' iin' ra jaan'. Te kij' nī ko'ni te sava jaan' ndii, xa nī xi'i a'. Sakan' na nī na'in ña'a' ra, te nī xa'an nataan' ña'a' ra xiin' a' mii' naá ñu'u' nde'i ii' a'. ¹¹Xa'a' a' jaan' na sakuu' ne nduu' kuenta Jesús xiin' sakuu' ne nī xini kuento xa'a' sakuu' ña nī xka'ndia jaan' ndii, nī yi'vi xava'a' nia.

So'o nī xaa a' kij' nī sanda'a te nī tianu' Jesús inga ne kuni kuvi

¹²Te xiin' kua'a' chuun ka'nu' xiin' ña nandani nī sanda'a te nī tianu' Jesús jaan' ne yivi' ñuu jaan'. Te sakuu' ne ini xini Jesús ndii, nakayá te nakayá nia vi'e kandiká xa'a' ña nani' yi'e' Salomón. ¹³Te tuku ne yivi' ndii, ndee iin nia nī kuni nduiin xiin' ne ndikún ichi' Jesús xiin' e'. Ndisu ne ñuu jaan' ndii, nī ka'an va'a xava'a nia xa'a' ne jaan'. ¹⁴Te ne ini xini xto'o e' ndii, so'o kuu' kua'a' ka ne yivi' nduiin' xiin' nia i'in kivi' kua'an, so'o tiaa nī so'o ña'a' nī. ¹⁵Te ndee ne kuni kuvi nī tava' nia, te nī tandiee ña'a' nia ya'ya nuu' tun' xto xiin' nuu' yivi'. Sakan' te kij' xka'ndia Pedro ndii, tondia na tee' kunda'vi kuiti' ra sava ne jaan' te nda'a nia. ¹⁶Te ndee

ne ndiee' ñuu ña ñu'u' yatın ñuu Jerusalén ndii, kua'a' nia ni kixin xiin' ne kuni kuvı xiin' ne ñu'u' ña ndıva'a nimá, te ni nda'a sakuu' ne jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni ñu'u te ni tianu' Jesús vi'e kaa

¹⁷Sakan' te sutu ka'nu' xiin' sakuu' te ndiee' inga' xiin' ra, te nduu' iin ti'vi te ndikún ña sania'á te saduceo ndii, ni xakuiñu va ra te ni tianu' Jesús xa'a' ña ndikún ña'a' kua'a' ne yivi'. ¹⁸Sakan' na kiii' ni ka'an chuun' ra xiin' te xiin' ra, te ni xa'an tiin te jaan' te ni tianu' Jesús, te ni ko'ni ña'a' ra vi'e kaa. ¹⁹Ndisu iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí ndii, ni nunia' a yi'e' vi'e kaa jaan' ñuu, te ni tava' ña'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

²⁰—Kua'an ndo' nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ka'an ndoso' ndo' nuu' ne yivi' xa'a' sakuu' tu'un yo'o', ña taxi' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i' —ni kachi a.

²¹Sakan' na ni saxinu' ra saa nii' ni xini so'o ra, te nia'a va kuaxi kitú' kivi' jaan' ndii, ni ko'ni ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan', te ni xa'a' sania'á ra ne yivi'.

Te ni ndekuie sutu ka'nu' xiin' te ndiee' inga' xiin' ra, te ni nakana ra sakuu' te kuu' nuu' xiin' ra xiin' sakuu' te xixa kuu' nuu' nuu' ne Israel. Te ni ka'an chuun' ra xiin' te xiin' ra ña ku'un ra vi'e kaa naka ra te ni tianu' Jesús jaan', te kixin ndiaka ña'a' ra ikan'. ²²Ndisu kii' ni xaa ra vi'e kaa ndii, köo' ka te jaan' ñu'u' ikan'. Sakan' te ni nandiko' ra, te ni ka'an ra ndii:

²³—Kii' ni xaa ndu vi'e kaa ndii, ndasi kutu' a, te ita' te xito' yi'e'. Ndisu kii' ni nunia' ndu a ndii, köo' ka ra ñu'u' —ni kachi ra.

²⁴Kii' ni xini so'o sutu ka'nu' jaan', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun', xiin' sutu kuu' nuu' ña jaan' ndii, ni ndi'ni va ra, te ni ndatu'un' ta'an' ra saa xka'ndia ña jaan' nuu' ku'un e'. ²⁵Ndisu sakan' te ni xaa iin te yivi', te ni ka'an ra ndii:

—Koto' ndo', te yivi', te ni taan' ndo' vi'e kaa ndii, nuu' ki'e yukun' ndiee' ra sania'á ra ne yivi' —ni kachi ra.

²⁶Sakan' te ni xa'an te xa'ndia chuun' nuu' te xiin' xiin' nda'a' xa'a' ra, te ni naka ña'a' ra xiin' ña mani', sakan' ña yi'vi ra kuun yuu' ña'a' ne yivi'. ²⁷Te kii' ni xaa ra xiin' te jaan' ndii, ni saxka'ndia' ña'a' ra nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan', te ni ka'an sutu ka'nu' xiin' ra ndii:

28—Xa ni ka'an chuun' ndiee' va ndu xiin' ndo' ña kä'an ndoso' ka ndo' xiin' ña ndiee' te yivi' jaan' nuu' ne yivi'. Ndisu ndo'ó ndii, xa ni chitu' vi' ñuu Jerusalén yo'o' ni xaa ndo' xiin' ña sania'á ndo' xa'a' te jaan', te satavi kuachi tu ndo' ndu'u xa'a' ña ni xi'i ra —ni kachi ra.

29Te ni nakuiin Pedro xiin' inga te ni tianu' Jesús ndii:

—Kuni a ña xi'na ka Ndiosí kandixa' ndu te sakan' te yivi'. 30Te Jesús ndii, ni xa'ni' ña'a' ndo' kii' ni xikan ndo' ña kataxko' ña'a' te yivi' nuu' iin krusín. Ndisu Ndiosí, ña ni xaka'nu' ne xii' yata' e' ndii, ni sanatiaku ña'a' a. 31Te xiin' ndiee' Ndiosí ni tiin ka'nu' a Jesús jaan', te ni chindu'u' ña'a' a nda'a' kua'a a, te nduu' ña jaan' ña kuu' nuu', te nduu' tu a ña sakakú yoo' nuu' kuachi e', te nama ne ta'an' e', ne Israel, nimá ña xa'a' kuachi ña xaa' ña, te saa ña ña kuni Ndiosí, te koo ka'nu' ini a xa'a' ña. 32Te ndu'u nduu' te ndiee' yu'u' xa'a' ña ni ndo'o ña jaan', te ndiee' yu'u' tu Espíritu Santo, ña ni taxí Ndiosí naá nimá ne kandixa' ña'a', xa'a' ña jaan' —ni kachi Pedro.

33Te kii' ni xini so'o te kuu' nuu' jaan' ña jaan' ndii, ni nasaa' xava'a ra ndee ni kuni ra ka'ni' ña'a' ra. 34Sakan' te ni ndondichi iin te fariseo, te nani' Gamaliel, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí. Te ni ka'an chuun' ra ña tava' te yivi' te jaan' ki'e iin xa'a'. Te Gamaliel jaan' ndii, xito' ka'nu' va ña'a' sakuu' ne ñuu jaan'. 35Te ni ka'an ra xiin' te kuu' nuu' jaan' ndii:

—Te ta'an' i, te Israel, koto va ndo' ndee ña saa ndo' xiin' te yivi' kaa'. 36Kuachi ndii ni yoo iin te ni nani' Teudas xtá'an', te ni ka'an ña nduu' ra iin te ka'nu'. Te ni nduiin yatin' kumi' ciento te yivi' xiin' ra. Ndisu kii' ni xa'ni' ña'a' te yivi' ndii, ni kiku sakuu' te ndikún ña sania'á ra, te xa ikan' ni ndi'i ndoo ra. 37Te kii' ni ya'a ña jaan', te ni nuta Judas, te ni kiee ñu'u' Galilea, kivi' ña nakoso' ne yivi' xaa' te xa'ndia chuun'. Te kua'a' ne yivi' ni nduiin tu xiin' te jaan', te ni xa'ni' tu te yivi' te jaan', te ni kiku ndoo sakuu' ne ni nduiin xiin' ra, te xa ikan' ni ndi'i ndoo tu ne jaan'. 38Xa'a' a jaan' na ka'an i xiin' ndo' vitin ndii, sataña'a' ka ndo' te yivi' kaa', te na koo mii' ra sakan'. Sakan' ña naa' ña ni tuví xíni' te yivi' nduu' ña sania'á ra uun naa' kuenta te yivi' tu nduu' ña xaa' ra ndii, ndoñu'u' a. 39Ndisu naa' kuenta Ndiosí nduu' a ndii, küvi sandoñu'u' ndo' a, te xiin' Ndiosí kunta'an' tu ndo' naa' sakan' —ni kachi ra.

40 Te ni natiin te xa'ndia chuun' jaan' ña ni ka'an ra. Sakan' te ni kana ra te ni tianu' Jesús jaan', te ni suku' iin' ña'a' te yivi', te ni ka'an chuun' tu ra xiin' te jaan' ña ka'an ka ra xiin' ña ndiee' Jesús, ikan' te ni sandoó ndiká ña'a' ra.

41 Te ni tianu' Jesús jaan' ndii, va'a va kuni ra ni kiee ra nuu' te xa'ndia chuun' jaan' kua'an ra, sakan' ña ni xata'an nuu' Ndiosí ña kundo'o na ra xa'a' a ña ini ra xini ra Jesús.

42 Te saa kivi' ni sania'á ra naa kuu' nuu' ki'e yukun' ka'nu', xiin' naa kuu' vi'e ne yivi' ne kuu' mii', sakan' ña ni nakoo ra ña ka'an ndoso' ra ña Jesús nduu' ña ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo'.

**Nakaxin ne nduu' kuenta Jesús uxá ta'an te
chindiee' ta'an' xiin' te ni tianu' a**

6 1 Te kii' sakan' ndii, xa'a' a ña so'o kuu' kua'a' ka ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni xa'a' ka'an kuachi ne judío, ne ka'an tu'un griego, xata' ne judío, ne ka'an tu'un hebreo, sakan' ña ne kuaan', ne nduu' kuenta ne griego jaan' ndii, ni natiin xaluví nia ña xaxi' saa kivi' saa xata'an natiin nia, kachi nia. 2 Xa'a' a jaan' na ni nakaya te uxi uvi, te ni tianu' Jesús, sakuu' ne nduu' tu kuenta a. Te ni ka'an ra xiin' nia ndii:

—Vá'a yoo a ña nakoo' ndu ña sania'á ndu tu'un Ndiosí, te xaxa' ndu ña'a. 3 Ñani ta'an' i, xa'a' a jaan' na nakaxin ndo' uxá ta'an te yivi' tein ndo'. Te jaan' ndii, kuní a ña nduu' ra iin te ka'an va'a ne yivi' xa'a', te kuní tu a ña chitu' vi' nimá ra xiin' Espíritu Santo, xiin' ña xini tuní. Sakan' te sakuiso' chuun' ña'a' e' nuu' chuun jaan'. 4 Sakan' te nakoo' ndu ña ka'an ndu xiin' Ndiosí ni ndee chuun nuu' a ña ka'an ndoso' ndu xa'a' Jesús —ni kachi ra.

5 Te ni nakuita kuento sakuu' ne yivi' jaan' xiin' ña ni ka'an te jaan', te ni nakaxin nia Esteban, te jaan' ndii, iin te ini xava'a xini Jesús nduu' ra, te chitu' vi' tu nimá ra xiin' Espíritu Santo. Te ni nakaxin tu nia Felipe, xiin' Prócoro, xiin' Nicanor, xiin' Timón, xiin' Parmena, xiin' iin te ni kiee ñuu Antioquía, te nani' Nicolás. (Te jaan' ndii, xa ni kandixa' ra Ndiosí, ña kandixa' te judío.) 6 Sakan' te ni xata nia te uxá ta'an jaan' nuu' te ni tianu' Jesús, te ni ka'an te jaan' xiin' Ndiosí xa'a' sakuu' te uxá ta'an jaan', ndi'i jaan' te ni tandiee ra nda'a' ra xini' te jaan' sakuiso' chuun' ña'a' ra.

⁷Te tu'un xto'o e' Ndiosí ndii, so'o kiku' kua'a' ka a, te ne nduu' kuenta Jesús ndii, so'o nduu' kua'a' ya'a ka nia nuu Jerusalén jaan'. Te ndee sutu ndii, kua'a' ya'a tu te jaan' ni kandixa' ña ndixa xa'a' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni tiin te yivi' Esteban

⁸Te Esteban jaan' ndii, ni chindiee' kua'a' va ña'a' Ndiosí, sakan' ña ni taxi a ndiee' ra, te saa ra kua'a' ña nandaní ne yivi', xiin' chuun ka'nu' tein nia. ⁹Sakan' te sava te nakayá iin vi'e ña nani' te xika' ndiká, te ni kiee nuu Cirene, xiin' nuu Alejandría, xiin' nuu Cilicia, xiin' nuu' ñu'u' Asia ndii, ni xa'a' kani' ta'an' kuento ra xiin' Esteban jaan'. ¹⁰Ndisu ni kundiee' ra kani' ta'an' ra kuento xiin' Esteban jaan', sakan' ña te jaan' ndii, xiin' ña xini tuni ña taxi' Espiritu Santo ka'an ra. ¹¹Sakan' na ni taxi te jaan' xu'un' nda'a' ndia'vi' te yivi', te ka'an ra ña ni xini so'o ra kania'a Esteban jaan' xa'a' Moisés xiin' xa'a' Ndiosí. ¹²Te xiin' ña jaan' ni sanasaá' te jaan' te nuu jaan'. Te ni sanasaá' tu ra te xixa nuu' nuu, xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Xa'a' a jaan' na ni tiin te yivi' Esteban, te ni xa'an ndiaka ña'a' ra mii' nakayá te xixa kuu' nuu' jaan'. ¹³Te ni kana ra te ka'an tun vixi jaan', te ni ka'an te jaan' ndii:

—Te yivi' yo'o' ndii, xikuiín ra ña kania'a ra xa'a' yukun' su'un yo'o', te kania'a tu ra xa'a' tu'un ndei' Ndiosí. ¹⁴Ni xini so'o ndu ka'an ra ña Jesús, te ni kiee nuu Nazaret ndii, sandoñu'u' ra yukun' yo'o', te nama tu ra ña xixaá e', ña ni sayaa' Moisés nda'a' e' —ni kachi ra.

¹⁵Te sakuu' te kuu' nuu', te ndiee' jaan' ndii, ni xini ra ña nuu' Esteban ndii, ndee naa kaa' nuu' iin ángele kaa' a.

So'o ni naka'an Esteban xa'a' ra nuu' te kuu' nuu'

7 ¹Te ni ndatu'un' sutu ka'nu' Esteban ndii:
—¿Ñáá ña ndixa nduu' ña ka'an te yivi' kaa' xa'a' un'?
—ni kachi ra.

²Te ni nakuiin Esteban ndii:

—Te yivi', ñani i, xiin' ndo'ó, te xixa nuu' nuu ndii, kuni so'o ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu' ndii, ni tuvi a nuu' te xii' yata' e' Abraham kii' ndu'u' ka ra nuu' Mesopotamia, ña kuni ka kundu'u' ra nuu Harán. ³Te ni ka'an a xiin' ra ndii: “Kuan keta nuu un' tein ne iin kuu'

xiin' un', te ku'un kundu'u' un' nuu' ñu'u' ña nia'a i yo'ó", ni kachi a.

⁴Sakan' te ni keta ra nuu' ñu'u' ne Caldeo te kua'an kundu'u' ra ñuu Harán jaan'. Ni ya'a ña ni xi'i yuva' ra, te ni sayá'á ña'a' Ndiosí ñuu mii' ndiee' ndo' yo'o' vitin. ⁵Ndisu ni taxi Ndiosí ndee tikun' ñu'u' jaan' kundu'u' ña'a ra. Te ndii ni taxi a kuento a ña taxi ña'a' a nda'a' ra xiin' nda'a' si'e ra xiin' nda'a' siani' xika' ra, tee' ndee kōo' si'e ra kii' sakan'. ⁶Ni ka'an Ndiosí xiin' ra ña kundu'u' ne siani' xika' ra ne ndiva'a, te kundiee nia nuu' ñu'u' tuku ne yivi'. Te kundu'u' tu nia ne viku'un kaka nuu' nuu' ne yivi' ikan'. Te mii' kuu ne ndiee' nuu' ñu'u' jaan' xiin' nia nii' kumi' ciento kuiya. ⁷Te ni ka'an Ndiosí xiin' ra ndii: "Ndisu mii' yu'u katun' ne ñuu jaan', ne viko ni' ne kundu'u' siani' xika' un' jaan'. Ndi'i xka'ndia ña jaan', te kiee nia ñuu jaan', te saka'nu' nia yu'u yo'o'", ni kachi a.

⁸Te ni taxi tu Ndiosí chuun nuu' Abraham ña kua'a tuni iin' sakuu' te siani' xika' ra jaan', ña nia'á ña ni ndoo Ndiosí kuento a xiin' ra. Sakan' na kuu' kii' ni tuvi si'e ra Isaac ndii, ni xa'a ra tuni iin' te jaan' kii' ni xka'ndia unia kivi' ña ni tuvi ra. Te sakan' tu ni xaa Isaac jaan' xiin' si'e ra Jacob. Te sakan' tu ni xaa Jacob jaan' xiin' si'e ra, te uxi uvi, te xii' yata' yoo', te Israel.

⁹Te xa'a' a ña ndasi' nuu' te xii' yata' e' jaan' ndii, ni xiko' ra ñani mii' ra, te ni nani' José, te ku'un te jaan' kunaan ra sachuun' ra nuu' te ñuu Egipto. Ndisu Ndiosí ndii, ni yoo a xiin' José jaan', ¹⁰te ni sakakú ña'a' a nuu' sakuu' ña ni ndo'o ra. Te ni taxi a ña xini tuni ra nuu' Faraón, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Egipto jaan', te va'a tu kuni ra xini ra José. Te ni sakuiso' chuun' ña'a' Faraón nuu' sakuu' ne ñuu Egipto xiin' nuu' sakuu' ña nduu' kuenta ra.

¹¹Te ni yoo va soko kanii' ñu'u' Egipto xiin' kanii' ñu'u' Canaán kii' sakan'. Sakan' na ni ndo'o xava'a ne ñuu jaan'. Te ni kuvi ki'in ne xii' yata' e' ña xaxi'. ¹²Te kii' ni xini Jacob jaan' kuento ña yoo ndikin' trigo ñuu Egipto ndii, ni ti'vi' ra si'e ra, te xii' yata' e', ichi' ña nuu' ñuu jaan'. ¹³Te kii' ni ti'vi' ña'a' ra ichi' ña uvi ndii, ni satuví xiin' mii' José nuu' ñani ra. Sakan' te ni kundani Faraón jaan' yoo nduu' ne iin' kuu' xiin' José jaan'. ¹⁴Sakan' te ni nakana José Jacob yuva' ra xiin' sakuu' ne iin' kuu' xiin' ra ña ku'un kundiee nia ikan'. Te

ñā sakuu' nīa ndii, unī xīkō xa'un nī kuu nīa. ¹⁵Sakan' te nī nākaa' Jacob jaan' ñū'u' Egipto nī ndu'u' ra, te ikan' nī xi'i' ra, te ikan' nī xi'i' tu te xii' yata' e'. ¹⁶Te iki' Jacob jaan' xiin' iki' José ndii, ñūu Siquem nī xa'an nataan' ra a yavi ndii mii' nī sata' Abraham nuu' si'e te nani' Hamor ñūu Siquem jaan'.

¹⁷Te kii' xa kuyatin' kivi' ñā saxinu Ndiosí kuento a ñā nī taxi a nuu' Abraham jaan' ndii, nī kuu kua'a' va ne xii' yata' e' jaan' nuu' ñū'u' Egipto jaan'. ¹⁸Te kii' sakan' ndii, nī na'in chuun' iin te xa'ndia chuun' kuu' nuu', te xaa' nuu' ñū'u' Egipto. Te te jaan' ndii, xini ra xa'a' ñā va'a ñā nī xaa José jaan' xa'a' ne ñūu ra. ¹⁹Te jaan' ndii, nī xini xa'an' ra ne xii' yata' e' jaan' te mii' nī kuu ra xiin' nīa. Te nī tiin u'vi tu ra ne jaan' ñā nakoo nīa te kuali' si'e nīa, te sakan' tuvi, te kuvi ra.

²⁰Te kivi' jaan' nī kaku tu Moisés. Te nī xini Ndiosí ñā iin te kuañu'u lui va kaa' nī nduu' ra. Te nī xito ñā'a' yuva' si'i' ra nii' unī ta'an yoo'. ²¹Te kii' nī nakoo ñā'a' nīa ndii, nī na'in ñā'a' ñā' si'e Faraón jaan', te nī sakua'nu' ñā'a' a' ndee naa si'e mii' a'. ²²Te nī sakuaan Moisés jaan' sakuu' ñā xini tuni ne Egipto, xa'a' a jaan' na te koo' chukuu' va xiin' kuento nī nduu ra, te sakan' tu xiin' chuun ñā xaa' ra.

© 1996 David C. Cook

Nī na'i ñā' si'e Faraón Moisés kii' kuañu'u ra, te nī sakua'nu' ñā'a' a' ndee naa si'e mii' a' (7.21)

23 'Kij' ni xinu ra uvi xiko kuiya ndii, ni saka'an a nimá ra ku'un ndi'e' ra mii' ndiee' ne iin kuu' xiin' ra, ne Israel. 24 Te kij' ni xini ra satuxu'ví iin te Egipto jaan' iin te iin kuu' xiin' ra ndii, ni naka'an ra xa'a' te jaan', te ni sandutu' ra kuenta xa'a' te jaan' ni xa'ni' ra te Egipto jaan'. 25 Te ni xanini Moisés ña kundani ne ta'an' ra jaan' ña ni ti'vi' ña'a' Ndiosí, te sakakú a ne jaan' nda'a' te Egipto jaan' saa ra. Ndisu ni kundani ña ña jaan'. 26 Te tuku kivi' ndii, ni xini Moisés kunta'an' uvi ta'an te ta'an' ra jaan'. Te ni xika ra sanakoó ra te jaan' ña mani' ka'an ra ndii: “Te yivi', ndo'ó ndii, iin ndaa' ichi' nduu' ndo', te vä'a satuxu'ví ta'an' ndo'”, ni kachi ra. 27 Sakan' te ni chinda'a' te satuxu'ví tuku te ta'an' ra jaan' Moisés ka'an ra ndii: “¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' ndu, te kunduu tu un' te xa'ndia kuachi nuu' ndu? 28 ¿Tee' kuni ka'ni' un' yu'u ndee naa ni xa'ni' un' te Egipto iku ni?”, ni kachi ra. 29 Te kij' ni xini so'o Moisés ña jaan' ndii, ni xinu ra kua'an kunduu' ra nuu' ñu'u' ña nani' Madián ndee naa te tuku'. Te ikan' ni yoo uvi ta'an si'e ra.

30 Te kij' ni xka'ndia uvi xiko kuiya ndii, ni tuvi iin ángele nuu' ra tein iñu', ña ndatin, iin xaan' mii' ichi kaa' yatín iku' ña nani' Sinaí. 31 Sakan' te ni nandaní va Moisés kij' ni xini ra ña xixí iñu' jaan', te kij' ni kuyatín ka ra te kuni va'a ra ña jaan' ndii, ni xini so'o ra tachi' xto'o e' Ndiosí ka'an a xiin' ra ndii: 32 “Yu'u nduu' Ndiosí, ña ni xaka'nu' te xii' yata' un'. Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob”, ni kachi a. Te Moisés ndii, kisi' vi' ña'a' a ña yi'vi ra, te ni kundieni ra koto ra mii' ni kixin tachi' yu'u' jaan'. 33 Te ni ka'an xto'o e' xiin' ra ndii: “Tava' un' ndixan' xa'a' un', sakan' ña ñu'u' mii' iin' un' ñaa' ndii, ñu'u' su'un nduu' a. 34 Xa ni xini i saa sando'o' u'vi ne Egipto, ne ta'an' un', ne nduu' kuenta i. Te xa ni xini so'o tu i ña tana' ña. Xa'a' a jaan' na ni nuu' i te sakakú ña'a' i. Te vitin ndii, ña'a' yo'o', te ti'vi' i yo'ó ñu'u' Egipto jaan'”, ni kachi a xiin' ra.

35 Te xa Moisés jaan' nduu' te ni saxioo ne ta'an' e' jaan' kij' ni ka'an ña ndii: “¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' ndu, te kunduu tu un' te ka'ndia kuachi nuu' ndu?”, ni kachi ña. Sava ni te jaan' nduu' te ni tianu' Ndiosí, te kunduu ra te xa'ndia chuun' nuu' ña, te kunduu tu ra te sakakú ña'a' nda'a' ne Egipto jaan'. Te xiin' ña ndiee' ángele,

© 1996 David C. Cook

*Nī nia'a ángele nuu' Moisés ñā nī x̄inī rā xixī
īnū kuii' xa'a' iku' ñā nani' Sinaí (7.34)*

ñā nī tuv̄ī tein̄ īnū' ñā ndatin̄ jaan', nī saxinú rā chuun̄ jaan'.
³⁶Te Moisés jaan' tū nduu' tē nī tava' nē xii' yata' e' jaan' nuu'
 ñu'u' Egipto. Tē kii' tava' ña'a' rā ndii, nī xaa rā ñā nandan̄
 nē yivi', tē nī xaa tū rā chuun̄ ka'nu'. Tē nī xaa tū rā ā kii' nī
 xka'ndiā niā min̄ī ñā nani' min̄ī kua'a. Tē nī xaa tū rā ñā jaan'
 nii' uv̄ī x̄ikō kuiyā kii' nī xikā niā mii' ichi kaa'.
³⁷Te Moisés jaan' tū nduu' tē nī ka'an̄ xiin' nē ta'an' e', nē Israel ndii: “Mii'
 Ndiosí saā sakan', tē ketā iin̄ tē ka'an̄ tiakú tu'un̄ ā ndeē naa
 yu'ū tein̄ nē ta'an' ndo'. Kun̄ī so'ō ndo' ñā ka'an̄ tē jaan'”, nī
 kachī ra. ³⁸Tē kii' nī yoō nē ta'an' e', nē Israel, mii' ichi kaa'
 ndii, Moisés jaan' nduu' tū tē nī x̄ikui'nī xa'a' niā nuu' ángele,
 ñā nī ka'an̄ ā xiin' rā iku' ñā nani' Sinaí. Tē tē jaan' nī nduu' tū
 tē nī natiin̄ tu'un̄ ñā taxi' kivi' ñuū e', tē sayá'ā rā ā nuu' yoo'.

³⁹Ndisū nē ta'an' e' jaan' ndii, nī kun̄ī niā taxi' so'ō niā
 ñā nī ka'an̄ ra. Süu' jaan' ndii nī saxioō ña'a' niā. Tē nī ka'an̄
 vā nimá niā nandiko' niā ñuū Egipto. ⁴⁰Tē nī ka'an̄ niā xiin'
 Aarón ndii: “Va'ā kā kasa'ā un' ndiosí, ñā ki'in̄ ichi' nuu' e' tē
 kotō ā yoo'. Sakan' ñā xini' e' yoō nduu' ā nī ndo'ō Moisés, tē
 nī tava' yoo' nuu' ñu'u' Egipto”, nī kachī niā. ⁴¹Sakan' tē nī

xa'a nia iin ña kaa' ndee naa sindiki' lulu, te ni nasoko' nia kiti' nuu' a. Sakan' te ni xa'a nia iin viko' xa'a' ña ni xa'a xiin' nda'a' nia jaan'. ⁴² Xa'a' a jaan' na ni nakoo ña'a' Ndiosí xata' a te saka'nu' nia tiuun' ndiee' ndivi', naa yoso' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii:

Ne vi'e Israel,
 süu' nuu' yu'u ni nasoko' ndo' kiti' sana ndo',
 te ni ndee süu' nuu' yu'u tu ni taxí ndo' tumani' nii' uvi
 xiko kuiya
 kij' ni xika ndo' mii' ichi kaa'.

⁴³ Süu' jaan' ndii ni ndiso ndo' vi'e toto xa'a' ndiosí saka, ña nani' Moloc,
 xiin' xa'a' ndiosí saka, ña nduu' tiuun', ña nani' Refán,
 ña ni xa'a ndo', te saka'nu' ndo' a.
 Xa'a' a jaan' na katia xika' i ndo'ó ndee ndoso' ka nuu' ñuu
 Babilonia.

Sakan' yoso' a.

⁴⁴ Te ne xii' yata' e' jaan' ndii, ni kumi' nia iin vi'e toto mii' nia'á Ndiosí ña yoo a xiin' nia. Te ni xa'a Moisés vi'e jaan' saa nii' ni xini ra kij' ni sania'á ña'a' Ndiosí nuu' ra. ⁴⁵ Te ne xii' yata' e' ndii, ni natiin nia vi'e toto jaan' nda'a' ne yata' nia, te ni ko'ni nia xiin' a ñu'u' ne tuku' kij' ni nduu Josué te xa'ndia chuun' nuu' nia. Kij' ni ko'ni nia nuu' ñu'u' jaan' ndii, ni tava' Ndiosí ne ni ndiee ikan' nuu' ne xii' yata' e' jaan'. Te ikan' ni ita vi'e toto jaan' ndee kij' ni xika David. ⁴⁶ Te David jaan' ndii, va'a kuni Ndiosí xini ña'a' a, te ni xikan ra ña ndei' nuu' a, te kasa'a ra iin vi'e mii' kundu'u' Ndiosí, mii' saka'nu' ña'a' te xii' yata' e' Jacob. ⁴⁷ Ndisu si'e ra Salomón ni nduu te ni xa'a vi'e jaan'.

⁴⁸ Ndee saa ka ni ndii, ndü'u' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu', vi'e ña xa'a te yivi', naa ni saka'an a te ni ka'an tiakú tu'un a ndii:

⁴⁹ Ndivi' nduu' tej chie ka'nu' mii' ndu'u' i xa'ndia chuun' i.
 Te nuu' ñu'u' iin yivi' nduu' mii' ita' xa'a' i.
 ¿Ndee nuu' vi'e kuví kasa'a ndo'ó kundu'u' yu'u'?, kachi
 xt'o' e'.

Uun ndee xaan' mii' nandiee' i kuví kasa'a ndo'.

⁵⁰ ¿Ñáá süu' yu'u ni xa'a sakuu' ña yoo?

Ni kachi a —ni kachi Esteban.

⁵¹ Te ni ka'an ka ra ndii:

—Ndo'ó ndii, ne küu' kaxi' nduu' ndo', te xii va tu nimá ndo'. Te ndee naa ne so'o' nduu' ndo'. Sakan' ña ndee iin ichi' sáxinú ndo' ña kuní Espíritu Santo ndee naa ni xaa ne xii' yata' ndo'. ⁵²Ne jaan' nduu' ne mii' ni kuú xiin' sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te suvi tu nia nduu' ne ni xa'ni' te jaan' kii' ni ka'an ra xa'a' ña kixin ña xachuun' ndaku. Te vitin ndii, ndo'ó ni sanakua'a ña jaan' nda'a' te yivi', te suvi tu ndo' ni xa'ni' ña'a'. ⁵³Ndo'ó ndii, tee' ndee nda'a' ángele ni natiin ndo' tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni sáxinú ndo' a —ni kachi ra.

So'o ni xaa a kii' ni xa'ni' te yivi' Esteban

⁵⁴Te kii' ni xini so'o ra ña ni ka'an Esteban jaan' ndii, ni nasaa' va nimá ra ni xini ña'a' ra ndee ke'í vi' nakaxi' nu'u ra. ⁵⁵Ndisu chitu' nimá Esteban jaan' naá Espíritu Santo, te ni xito ndiaa ra ndivi'. Te ni xini ra ña ndatun' koo' chukuu' Ndiosí, te ni xini tu ra iin' ndichi Jesús nda'a' kua'a Ndiosí. ⁵⁶Te ni ka'an ra ndii:

—Koto ndo', xito' i ña nunia' ndivi'. Te iin' ndichi ña nduu' tu te yivi' nda'a' kua'a Ndiosí —ni kachi ra.

⁵⁷Ikan' te ni ndasi te ndiee' jaan' so'o ra kuaa' ti'e' ra, te ni kondia inga' ra Esteban jaan', ⁵⁸te ni xta'ni' ña'a' ra ndee nuu' ñuu, te ni xa'a' kuun' yuu' ña'a' ra. Te te yivi', te ni tiin kuachi ña'a' ndii, ni tandiee ra toto ra xa'a' iin te sava, te nani' Saulo,

© 1996 David C. Cook

*Xa'ni' te yivi' Esteban xiin' yuu' xa'a'
a ña ka'án ra tu'un Ndiosí (7.59)*

te koto te jaan' a. ⁵⁹Te ni ka'an Esteban jaan' xiin' Ndiosí kii' kuun' yuu' ña'a' te yivi' ndii:

—Xto'o i Jesús, natiiin un' nimá i —ni kachi ra.

⁶⁰Te ni xikuuin xiti' ra, te ni ka'an ti'e' ra ndii:

—Xto'o i, nātava' un' kuenta xa'a' kuachi ña xaa' ra xiin' i yo'o' —ni kachi ra.

Ndi'i ni ka'an ra ña jaan', te ni xi'i ra.

So'o ni xaa a kii' ni xa'a' sando'o' Saulo ne nduu' kuenta Jesús

8 ¹Te Saulo jaan' ndii, ni nakuita kuento ra xiin' te ni xa'ni' Esteban jaan'. Kii' ndi'i ni xi'i te jaan' ndii, kivi' jaan' ni xa'a' ndikún u'vi va ne yivi' ne nduu' kuenta Jesús ñuu Jerusalén. Ndee te ni tianu' Jesús tio' ni ndoo ñuu jaan', ndisu sakuu' inga ñia ndii, ni xinu ndoo ñia. Sava ñia kua'an inga ñuu nuu' ñu'u' Judea, te sava tuku ñia kua'an nuu' ñu'u' Samaria. ²Te sava te yivi', te xaa' ña kuní Ndiosí ndii, ni nataan' ra ñu'u' nde'i Esteban jaan', te ni xaku va ra xa'a' te jaan'. ³Te Saulo jaan' ndii, ni xa'a' sando'o' va ra ne nduu' kuenta Jesús, ki'vi ra vi'e ñia te tiin' ndiee' ra tiaa ni xiin' ña'a' ni, te kañuu' ña'a' ra kua'an taan' ña'a' ra vi'e kaa.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an Felipe xa'a' Jesús ñuu Samaria

⁴Ndisu ne ni xinu ñuu Jerusalén jaan' ndii, ka'an ndoso' ñia tu'un va'a xa'a' Jesús mii' ka kua'an ñia. ⁵Te Felipe ndii, ni nakaa' ra ñuu Samaria. Te ni xa'a' ka'an ndoso' ra nuu' ne ndiee' ñuu jaan' xa'a' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo'. ⁶Te kua'a' ne yivi' nakayá ñuu jaan', te ni xini so'o ñia xiin' iin kanii' nimá ñia ña ni ka'an ra xa'a' a ña ni xini ñia chuun ka'nu' ña xaa' ra. ⁷Kuachi ndii kua'a' ne ñu'u' ña ndiva'a nimá ndii, nde'í ñia, te kiee' a nimá ñia. Te ni nda'a tu ne küvi kaka xiin' ne kui'e xa'a'. ⁸Xa'a' a jaan' na va'a xava'a kuni ne ndiee' ñuu jaan'.

⁹Te ni yoo iin te yivi', te nani' Simón, ñuu jaan'. Te jaan' ndii, xa yata' va xaa' ra ña tu'va, te ni nandaní va ne ñuu Samaria jaan' ni xaa' ra, sakan' ña ka'an ñuñu' ra ña iin te koo' chukuu' va nduu' ra. ¹⁰Te sakuu' ne yivi' ni xini so'o kaxi' va ña ni ka'an te jaan', ndee ne nda'vi so'o, te ndee ne ka'nu', te ka'an ñia ndii:

—Te yivi' kaa' ndii, ña ndiee' koo' chukuu' Ndiosí nduu' ra —kachi ñia.

¹¹Ni kändixa' nia ña ka'án ra, sakan' ña xa yata' va xini xa'an' ña'a' ra xiin' ña tu'va jaan'. ¹²Ndisu kii' ni kändixa' nia tu'un va'a ña ka'án ndoso' Felipe xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e', xiin' xa'a' Jesucristo ndii, ni chichi' nia kuenta a, tiaa ni, ña'a' ni. ¹³Te ni kändixa' tu mii' Simón jaan' ña ni ka'an Felipe jaan', te ni chichi' ra kuenta Jesús. Sakan' te ni xa'a' ndikún ra Felipe jaan' mii' ka kua'an ra. Te nandaní va ra xa'a' ña xini ra chuun ka'nu' xiin' ña nandaní ña ni xaa Felipe jaan'.

¹⁴Te kii' ni xini te ni tianu' Jesús, te ndiee' ñuu Jerusalén, kuento ña ni natiin ne Samaria tu'un Ndiosí ndii, ni ti'vi' ra Pedro xiin' Juan ikan'. ¹⁵Te kii' ni xaa te jaan' ikan' ndii, ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' ne jaan' te natiin nia Espíritu Santo. ¹⁶Kuachi' ndii tia'an natiin ndee iin ne jaan' Espíritu Santo jaan', sakan' ña ni chichi' nia kuenta xto'o e Jesús kuiti'. ¹⁷Sakan' te ni tondia nda'a' ra ne jaan', te ni natiin nia Espíritu Santo jaan'.

¹⁸Te kii' ni xini Simón jaan' ña ni natiin ne yivi' Espíritu Santo kii' ni tondia nda'a' ña'a' te ni tianu' Jesús ndii, ni ka'an ra taxi ra xu'un' nda'a' te jaan' ¹⁹ka'án ra ndii:

—Xiko' na ndo' ña ndiee' ñaa' ki'in yu'u, te yoo ka tondia nda'a' i ndii, natiin nia Espíritu Santo —ni kachi' ra.

²⁰Ndisu ni ka'an Pedro xiin' ra ndii:

—Kua'an te ndoñu'u' inga' un' xiin' xu'un' un' ñaa'. Kuachi' ndii tuu un' ña kuví sata' un' xiin' xu'un' un' ña xamaní' Ndiosí ne yivi'. ²¹Köo' xachi' kuenta ña xamaní' Ndiosí jaan' kumi' yo'ó, sakan' ña süu' te ndaku nimá nuu' Ndiosí nduu' un'. ²²Xa'a' a jaan' na nama un' nimá un' xa'a' ña jaan'. Te ka'an nda'vi un' xiin' xto'o e' Ndiosí, tee' koo ka'nu' na ini a xa'a' ña nia'a, ña ni xanini un' jaan'. ²³Kuachi' ndii xini i ña chitu' vi' nimá un' xiin' ña ndasi nuu' un', te tiin kutu' va nimá un' xaa' ña nia'a —ni kachi' Pedro xiin' ra.

²⁴Sakan' te ni ka'an Simón ndii:

—Saa ndo'ó ña va'a, te ka'an nda'vi ndo' xiin' xto'o e' xa'a' i, te kündo'o i ña ni ka'an un' jaan' —ni kachi' ra.

²⁵Kii' ndi'i ni ndiee' yu'u' uni saa' te jaan' xa'a' Jesús, te sania'á tu ra tu'un va'a ndii, ni nandiko' ra ñuu Jerusalén. Te kii' kua'an ra ichi' ndii, ka'án ndoso' ra tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' kua'a' ne yivi', ne ndiee' nda'a' ñuu Samaria.

**So'õ ni xaa a xiin' iin te Etiopía kii' ni
sania'á ña'a' Felipe xa'a' Jesús**

26 Te ni ka'an iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e', xiin' Felipe ndii:

—Sakoo' tu'va xiin' mii' un', te ki'in un' ichi', ña kiee' ñuu Jerusalén, te xka'ndíá a mii' ichi kaa', ña ñakaa' ñuu Gasa —ni kachi a xiin' ra.

27 Te ni ki'in ra ichi' kua'an ra. Sakan' te ni nata'an' ra xiin' iin te ñuu Etiopía. Te jaan' ndii, te ña'ma nduu' ra, te nduu' tu ra te ndiso' chuun' vie xa'a' xu'un' ña'a', ña' xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñuu Etiopía, ña' nani' Candace. Te jaan' ndii, xa ni nandiko' ra ni xa'an ra ñuu Jerusalén te saka'nu' ra Ndiosí. 28 Te kii' kua'an nu'u ra ñuu ra ndii, tixin carreta tun' kañuu' kuei naá ra kua'an ra, te ka'vi' ra tutu, ña ni ke'i Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí.

29 Te ni ka'an Espiritu Ndiosí xiin' Felipe ndii:

—Kua'an, te kuyatin un' mii' kua'an carreta kaa' —ni kachi a.

30 Sakan' na kuii' ni ndava ra, te ni xaa ra mii' kua'an te jaan'. Te ni xiní so'o ra ka'vi' te jaan' tutu ña ni ke'i Isaías jaan'. Te ni ka'an Felipe jaan' xiin' ra ndii:

—¿Náá kundani un' ndee ña kuni kachi ña ka'vi' un' ñaa'? —ni kachi ra.

*Ni xa'an Felipe mii' kua'an iin te ni kiee' ñuu Etiopía,
te ni ka'an ra tu'un Ndiosí xiin' te jaan' (8.30)*

³¹Te ni nakuiin ra ndii:

—¿Saa kuvi kundani i ndee nã kuni kachi a naa' kõ' ne sanakuachi' a nuu' i? —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an nda'vi ra xiin' Felipe nã kaa te jaan', te kundu'u' ra xiin' ra tixin carreta jaan'. ³²Te tutu Ndiosí mii' yoso' nã ka'vi' ra kua'an ra jaan' ndii, so'o ka'an a:

Ni ndiaka nã'a' te yivi' te ka'ni' nã'a' ra ndee naa xaa' ra xiin' mbee kii' xa'ni' ra ri'.

Te ndee naa xaa' mbee taxin' iin' ri' kii' xa'ndia te yivi' ixi' ri' ndii,

sakan' ni xaa tu te jaan', kõ' a ni ka'an xachi' ra.

³³Te kii' ni saka'an' te yivi' nuu' te jaan' ndii,

kõ' ndee iin te ni xaa nã naku xa'a' ra.

Xa'a' a jaan' na ndee iin ne yivi' küvi kuni siani' xika' ra,

sakan' nã ni kendoso' te yivi' kivi' nuu ra,

te ni xta'ni' nã'a' ra nuu' nu'u' iin yivi'.

Sakan' yoso' a mii' ka'vi' ra jaan'. ³⁴Sakan' te ni ka'an te jaan'

xiin' Felipe ndii:

—Saa un' nã va'a te ka'an un' xiin' i. ¿Yoo xa'a' ni ke'i' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí jaan' nã yo'o? ¿Náá ni ke'i' ra a xa'a' mii' ra, uun ni ke'i' ra a xa'a' inga te yivi'? —ni kachi ra.

³⁵Te ni xa'a' ka'an Felipe tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ra xiin' nã yoso' jaan'. ³⁶Te ichi' nu'u' ra kua'an ra, te ni xaa ra iin xaan' mii' yoo tikui, te ni ka'an te jaan' xiin' Felipe ndii:

—Koto un', yoo tikui yo'o'. ¿Náá küvi sakuchi' un' yu'u' yo'o' kuenta Jesús vitin? —ni kachi ra xiin' Felipe.

³⁷Te ni ka'an Felipe xiin' ra ndii:

—Naa' ini un' xini un' Jesús xiin' iin kanii' nimá un' ndii, va'a kuvi —ni kachi ra.

Te ni ka'an te Etiopía jaan' ndii:

—Ini i nã si'e Ndiosí nduu' Jesucristo —ni kachi ra.

³⁸Ikan' te ni ka'an chuun' ra nã vikuiin carreta jaan'. Te ni nuu uvi saa' ra tikui jaan'. Te ni sakuchi' nã'a' Felipe kuenta Jesús. ³⁹Te kii' ni kiee ra tikui ndii, ni xini ka' ra Felipe jaan', sakan' nã yachi va ni naka nã'a' Espíritu xto'o e'. Sakan' te ni keta' ra kua'an ra kuatia' nimá ra. ⁴⁰Te Felipe ndii, ni xaa ra nuu Asoto. Te saa nuu mii' xka'ndiá ra kua'an ra ndii, ka'an ra tu'un va'a ndee ni xaa ra nuu Cesarea.

So'lo ni xaa a kij' ni nama Jesús nimá Saulo

(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

9 ¹Te Saulo jaan' kij' sakan' ndii, ndiee' ka ka'án u'vi ra ña ka'ni' ra ne ndikún ichi' xto'o e' Jesús. Sakan' na kuii' ni xa'an ra nuu' sutu ka'nu', ²te ni xikan ra tutu ña taxi ra nda'a' te kumi' ña ndiee' vi'e mii' nakayá ne judío nuu' Damasco. Te naa' yoo ne ndikún ichi' Jesús nuu' jaan', tiaa uun ña'a' nduu' nia ndii, xiin' tutu jaan' kuví tiin ña'a' ra, te kundia'ka ña'a' ra nuu' Jerusalén.

³Ndisu kij' kuyatin' ra nuu' Damasco jaan' kua'an ra ndii, xaka'án e', te ni kiee iin nu'u ndee ndivi', te ni xinunduu ña'a' a. ⁴Te ni nduva ra nu'u', te ni xini so'lo ra iin tachi' yu'u' ka'án a xiin' ra ndii:

—Saulo, Saulo. ¿Ndichun na sando'o' un' yu'u'? —ni kachi a.

⁵Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo nduu' yo'ó, tákui'e? —ni kachi ra.

Te ni ka'an tachi' yu'u' jaan' ndii:

—Yu'u' nduu' Jesús, ña sando'o' un'. Sando'o' xiin' mii' mii' un' ndee naa xaa' iin kiti' kij' kacha'ni' ri' kaa xín' nuu' kij' xaa' un' sakan' —ni kachi a.

⁶Te kisi' vi' a Saulo ña yi'vi ra, te ni ka'an ra ndii:

—Tákui'e, ¿ndee ña kumí un' saa i'? —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndondichi' un', te ndi'vi un' nuu' kaa', te ka'an iin te yivi' xiin' un' ndee ña kumí a saa un' —ni kachi a.

⁷Te yivi', te kua'an xiin' Saulo jaan' ndii, ni xikuita' i'in' ni'vi ra xini so'lo ra tachi' yu'u' jaan', ndisu ni xini ra ndee iin te yivi'.

⁸Te kij' ni ndondichi' Saulo jaan', te ni nunia' ra nduchi' nuu' ra ndii, ni kuví kuni' ka ra. Sakan' na kuii' ni tiin te kua'an xiin' ra jaan' nda'a' ra ndiaka' ña'a' ra ni ko'ni' ra nuu' Damasco jaan'.

⁹Te ikan' ni ndu'u' ra uní ta'an kivi'. Te sakuu' kivi' jaan' ndii, ni kuví koto'ni' ra, ni xixi' ra, te ni xil'i' tu ra tikui'.

¹⁰Te nuu' Damasco jaan' ni ndu'u' iin te ndikún ichi' Jesús, te nani' Ananías. Te jaan' ndii, ni satuví xiin' mii' xto'o e' nuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¡Ananías! —ni kachi a.

Te ni nakuijn' ra ndii:

—Yo'o' yoo i, tákui'e —ni kachi ra.

¹¹Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ki'i' ya'ya ña nani' Ya'ya Ndaku. Te ndatu'un' ne ndiee' vi'e Judas xa'a' iin te nani' Saulo, te ni kiee ñuu Tarso. Vi'tin ndii, xiin' Ndiosí ka'an ra. ¹²Te ni xini' ra iin ña ni satuví i nuu' ra ña kuaxi iin te nani' Ananías vi'e mii' ndu'u' ra, te tondía nda'a' ña'a' ra, te natuví tukuu nuu' ra —ni kachi Jesús xiin' Ananías.

¹³Sakan' te ni nakuin Ananías jaan' ndii:

—Tákuie, xini so'o' i ndatu'un' kua'a' ne yivi' xa'a' te jaan' ña kua'a' va sando'o' ra ne nduu' kuenta un', ne ndiee' ñuu Jerusalén. ¹⁴Te ndee yo'o' kumi' ra ña ndiee' ña xandia chuun' sutu kuu' nuu', te tiin ra sakuu' ndu'u, ne ka'an ña yo'ó nduu' xto'o' ndu —ni kachi ra.

¹⁵Ndisu ni ka'an ka xto'o' e' xiin' ra ndii:

—Kua'an, sakan' ña ni nakaxin ña'a' i, te kaka nuu ra nuu' i, te ka'an ndosó' ra xa'a' i nuu' ne tuku' xiin' nuu' te xandia chuun' kuu' nuu', xiin' nuu' ne ta'an' un', ne Israel. ¹⁶Sakan' ña nia'a' ña'a' yu'u' kua'a' nuu' tundo'o' ña kuní a kundo'o' ra xa'a' i —ni kachi a.

¹⁷Sakan' te ni keta ra kua'an ra, te ni ndi'vi' ra vi'e jaan'. Te ni tondia nda'a' ra Saulo jaan', te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ñani i Saulo, xto'o' e' Jesús, ña ni tuvi' nuu' un' ichi' mii' ni kixin un', ni ti'vi' yu'u, te natuví tukuu nuu' un', te kutu' nimá un' xiin' Espíritu Santo —ni kachi ra.

¹⁸Xaka'an e', te ni koyo iin nuu' ña iin' ndee naa machin nduchi' nuu' ra, te ni natuví tukuu a. Te ni ndondichi' ra, te ni chichi' ra kuenta Jesús. ¹⁹Ikan' te ni xixi' ra, te ni nakoo tukuu ndiee' ra.

Ka'an ndoso' Saulo xa'a' Jesús

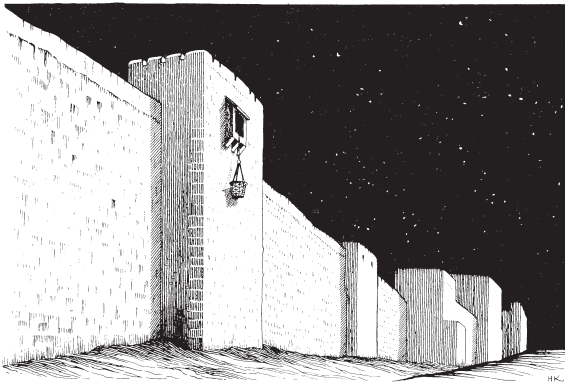
Te ki'in' kivi' ni ndoó ra xiin' ne ndikún ichi' Jesús xiin' ra, ne ndiee' ñuu Damasco jaan'. ²⁰Numi' te ni xa'a' ka'an ndosó' ra xa'a' Jesús vi'e mii' nakayá ne judío ñuu jaan' ka'an ra ña Jesús jaan' nduu' si'e Ndiosí. ²¹Te sakuu' ne ni xini' so'o' ña ni ka'an ra ndii, ni nandaní xava'a' nia' ka'an nia' ndii:

—Te kaa' nduu' te ni sando'o' xii' va ne ndiee' ñuu Jerusalén, ne ka'an ña ña jaan' nduu' xto'o' nia. Te ni xaa tu ra yo'o', te tiin ra ne ka'an sakan', te naka ña'a' ra, te sanakua'a' ña'a' ra nda'a' sutu kuu' nuu' —ni kachi nia.

²²Ndisu Saulo jaan' ndii, so'õ xandiee' ka ra i'in kivi' kua'an xiin' ña ka'an ndoso' ra jaan', te sasana' ra xini' te judfo, te ndiee' ñuu Damasco jaan'. Te nia'á ña'a' ra xiin' ña jaan' ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú yoo'.

So'õ ni xaa a kii' ni xinu Saulo nuu' te judío

²³Te ni xka'ndia kua'a' kivi', te ni ndatu'un' tuni te judío ña ka'ni' ra Saulo jaan'. ²⁴Ndisu ni xini' ra kuento xa'a' ña jaan'. Te nduvi' xiin' nii' ñuu ni xito te judío jaan' yi'e' ñuu Damasco jaan', te ka'ni' ña'a' ra. ²⁵Ndisu kii' ni kuñuu ndii, ni chinaá ña'a' te ndikún ichi' Jesús xiin' ra tixin iin íka', te ni sanuu' ña'a' ra xiin' yo'o' iin yavi ña iin' toko' nama ña ndasi i'nu ñuu jaan'.

Ni sanuu' ne nduu' kuenta Jesús Saulo toko' nama naá ra tixin iin íka' (9.25)

Xika' Saulo ñuu Jerusalén

²⁶Te kii' ni xaa Saulo ñuu Jerusalén ndii, ni xika ra nduiin ra xiin' ne ndikún ichi' Jesús ndiee' íkan', ndisu ni yi'vi sakuu' ne jaan', sakan' ña ni kandixa' nia ña te ndikún ichi' Jesús xna'a' nduu' tu te jaan'. ²⁷Ndisu Bernabé ndii, ni naka ña'a' ra, te ni xaa ra xiin' ra nuu' te ni tianu' Jesús. Te ni ka'an Bernabé jaan' xiin' te jaan' saa ni nia'a xiin' mii' xto'o' e' Jesús nuu' Saulo jaan' ichi' mii' kua'an ra, te ni ka'an tu ra ña ni ka'an a xiin' te jaan'. Te ni ka'an tu ra saa ni ka'an ndoso' ini va Saulo jaan' xa'a' a ñuu Damasco.

²⁸Sakan' na ni ndoo Saulo xiin' te jaan' ñuu Jerusalén. Kua'an kuaxi ra xika' ra ñuu jaan' ka'an ndoso' ndituni ra xa'a' xto'o e' jaan'. ²⁹Te ni ndatu'un' ndiee' ra xiin' te judfo, te ka'an tu'un griego, ndisu te jaan' ndii ni xika nduu ra ka'ni' ña'a' ra. ³⁰Te kii' ni xini inga te ndikun ichi' Jesús ña jaan' ndii, ni naka ña'a' ra te kua'an ra ñuu Cesarea. Ikan' te ni ti'vi' ña'a' ra ñuu ra Tarso.

³¹Te ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' Judea, xiin' Galilea, xiin' Samaria ndii, ndiee' maní' nia. Te tiin' ka'nu' nia xto'o e' i'in kivi' kua'an. Te so'o kuu' kua'a' ka nia, te taxi' tu Espíritu Santo ndiee' nia.

So'o ni xaa a kii' ni nda'a iin te nani' Eneas

³²Unta' kii' xika' ndi'e' Pedro kua'a' ñuu mii' ndiee' ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni nakaa' ra ñuu Lida, te kua'an ndi'e' tu ra mii' ndiee' ne nduu' kuenta Jesús ñuu jaan'. ³³Te ikan' ni xini ra iin te kui'e xa'a' nani' Eneas, te xa kua'an unia kuiya kandu'u' te jaan' nuu' tun' xto xaa' kui'e jaan'. ³⁴Te ni ka'an Pedro xiin' ra ndii:

—Eneas, Jesucristo na sanda'a yo'ó. Ndokoo un', te natuvi' un' tun' xto un' —ni kachi ra.

Te xaka'an e', te ni ndokoo te jaan'. ³⁵Te sakuu' ne ndiee' ñuu Lida xiin' ne ndiee' iin ñu'u' mii' ndaa ña nani' Sarón ndii, ni xini nia ña ni nda'a te jaan', te ni nanduun nia kuenta xto'o e' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni natiaku iin ña' nani' Dorcas

³⁶Te ñuu ña nani' Jope ni ndu'u' iin ña'a' ña' ndikun ichi' Jesús xiin' e' ña' nani' Tabita. Te xiin' tu'un griego nani' a' Dorcas. Te ña' jaan' ndii, ni xaa a' kua'a' xava'a ña va'a xa'a' ne yivi'. Te ni chindiee' tu a' ne nda'vi kuu'. ³⁷Kivi' jaan' ndii, ni kuní kuvi Dorcas jaan'. Te so'o' ndi'i' ndii, ni xi'i' a'. Te kii' ndi'i' ni natia nia ñu'u' nde'i' a' ndii, ni chikandu'u' nia a tixin vi'e ninu mii' sukun.

³⁸Te yatín naá ñuu Lida mii' naá ñuu Jope jaan'. Xa'a' a ña xini ne ndikun ichi' Jesús ña ndu'u' Pedro ñuu Lida jaan', sakan' na kuii' ni ti'vi' nia uvi' ta'an te yivi', te ku'un ka'an nda'vi ra xiin' Pedro jaan'. Sakan' te ni xaa ra mii' ndu'u' Pedro jaan', te ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Tákuie kua'a, saa un' ña va'a te ku'un ki'i' un' xiin' ndu ñuu mii' ndiee' ndu —ni kachi ra.

³⁹Ikan' te ni keta Pedro kua'an ra xiin' te jaan'. Te kii' ni xaa ra ikan' ndii, ni naka ña'a' nia te kua'an nia tixin vi'e ninu mii' sukun jaan'. Te ni kuyatin sakuu' ne kuaan' nuu' ra xaku' naa xaku' nia. Te ni sania'a' nia ki'in' nuu' toto, ña ni xa'a Dorcas jaan' kii' ni tiaku a'.

⁴⁰Sakan' te ni tava' Pedro sakuu' ne yivi' jaan' ki'e, te ni xikuijn xiti' ra, te ni ka'an ra xiin' Ndiosí. Ikan' te ni nakoto ndoso' ra ñu'u' nde'i' a' jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Tabita, ndokoo un' —ni kachi ra.

Te ni nunia' a' nduchi' nuu' a', te kii' ni xini' a' Pedro ndii, ni ndokoo a', te ni xikundu'u' a'. ⁴¹Te ni tiin Pedro jaan' nda'a' a', te ni xikuijn ndichi' a'. Te ni kana ra ne kuaan' jaan' xiin' sakuu' inga ne nduu' tu kuenta Jesús. Te ni nia'a' ña'a' ra nuu' nia ña xa ni natiaku a'. ⁴²Te ni xini sakuu' ne ndiee' ñuu Jope kuento xa'a' ña jaan'. Te kua'a' ne jaan' ni ini xini xto'o e' Jesús. ⁴³Te ni ndoo Pedro ki'in' kivi' ñuu Jope jaan' xiin' iin te ndasava'a iin' kiti', te nani' Simón.

So'õ ni xaa a kii' ni xini Cornelio iin ángele

10 ¹Ni ndu'u' iin te ni nani' Cornelio ñuu Cesarea. Te jaan' ndii, te kuu' ka'nu' nuu' iin ti'vi' te xiin', te ni kiee ñu'u' Italia, nduu' ra. ²Te jaan' ndii, ni xaa ra ña kuní Ndiosí, te ni xito ka'nu' ña'a' ra xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra. Te ni chindiee' kua'a' ra ne nda'vi kuu' ñuu jaan'. Te ka'an chito va tu ra xiin' Ndiosí. ³Iin kivi' yatin' kaa uni xakuaa' ndii, ni satuvi' a nuu' ra. Te ni xini kaxi' ra iin ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ña kuaxi' a mii' ndu'u' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Cornelio —ni kachi a.

⁴Te ni xito ndi'e' yi'vi va ra ángele jaan'. Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—¿Ndee ña kuní un', tákuie? —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Va'a kuni Ndiosí xiin' ña ka'an un' xiin' a, te sakan' tu ña chindiee' un' ne nda'vi kuu'. ⁵Vitin' ndii, ti'vi' un' te yivi' ñuu Jope, te ku'un naka ra iin te nani' Simón, te nani' tu ra Pedro. ⁶Te jaan' ndii, ndu'u' ra vi'e te nani' Simón, te ndasava'a iin' kiti'. Te vi'e ra ndii, iin' a yatin yu'u' mini' ka'nu' —ni kachi a.

⁷Te kii' kua'an ángele, ña ni ka'an xiin' ra jaan' ndii, ni kana ra uvi ta'an te xika' nuu' nuu' ra xiin' iin te xín', te xaa' ña kuní Ndiosí. Te iní ra xini ra uní saa' te jaan'. ⁸Te kii' ndi'i ni sanakuachi' ra sakuu' ña ni xka'ndia jaan' nuu' te jaan' ndii, ni ti'vi' ña'a' ra ñuu Jope jaan'.

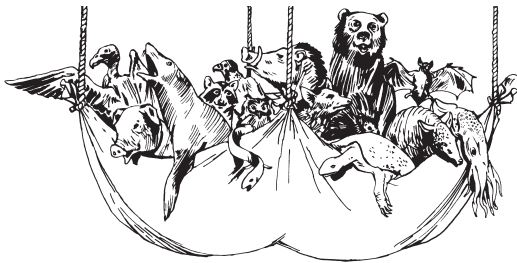
Xini Pedro iin ña satuví Ndiosí nuu' ra

⁹Te kivi' ña uvi kii' ñu'u' te jaan' ichi' yatin ñuu Jope jaan' kua'an ra ndii, ni kaa Pedro xini' vi'e te ka'an ra xiin' Ndiosí. Yatin' iin ke'in' nduu' a kii' sakan'. ¹⁰Te ni xi'i' va Pedro soko, te ni kuni ra kuxi ra. Te kii' xava'a ne ndiee' ikan' ña kuxi ra ndii, ni xini ra iin ña ni satuví Ndiosí nuu' ra, ¹¹ña nunia' ndivi', te nuu' iin ña kaa' ndee naa kaa' iin toto chie va ndee nuu' ñu'u', te tín kumi' saa' xiki' a. ¹²Te nuu' a jaan' ñu'u' sakuu' nuu' kiti', ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' sakuu' nuu' ti' kañuu' tixin, xiin' sakuu' nuu' saa, ti' ta'nu' ndivi'. ¹³Te ni ka'an iin tachi' yu'u' xiin' ra ndii:

—Pedro, ndondichi, te ka'ni' un' ti' ñaa', te kuxi un' ri' —ni kachi a.

¹⁴Te ni nakuiin Pedro ndii:

—Kuäsa' xachi' sakan' ran', tákuie, sakan' ña ndee iin ichi' tia'an kuxi i ti' kini iin', ti' täxi' tu'un ndei' un' ña kuxi ndu —ni kachi ra.

© 1996 David C. Cook

iin ña satuví Ndiosí nuu' Pedro ña ni xini ra nuu' iin toto ña ñu'u' kua'a' kiti' nuu' (10.12)

¹⁵Te ni ka'an tukuu tachi' yu'u' jaan' ichi' ña uvi ndii:

—Ñā xa ni ndasandoo Ndiosí ndii, ká'an yo'ó ñā ñā kini iin' nduu' a —ni kachi a.

¹⁶Te uní ta'an ichi' ni xini so'o ra tachi' yu'u' jaan', ikan' te ni kaa tukuu toto jaan' xiin' ti' jaan' ndee ndivi'. ¹⁷Kusaa' ndu'u' ka Pedro ndi'ni xava'a ra xanini ra ndee ñā kuni kachi ñā ni xini ra jaan'. Te ni ndekuie te ni ti'vi' Cornelio jaan' yi'e vi'e Simón, kii' ndi'i ni ndatu'un' ra xa'a' vi'e ndee ni xa'an kuni ra mi' iin' a. ¹⁸Te ni kana ra ne ndiee' ikan'. Te ni ndatu'un' ña'a' ra naa' ikan' ndu'u' iin te nani' Simón, te ka'an tu ne yivi' Pedro xiin'. ¹⁹Te kii' xika' ka Pedro kuni kundani ra ndee xa'a' ka'an ñā ni xini ra jaan' ndii, ni ka'an Espíritu Santo xiin' ra ndii:

—Pedro, nanduku' uní ta'an te yivi' yo'ó. ²⁰Ndondichi un', kua'an nuu kii'. Te ká'an yu'u' un' te ku'un un' xiin' te jaan', sakan' ñā yu'u ni ti'vi' ña'a' —ni kachi a.

²¹Te ni nuu Pedro mi' ita' te jaan'. Te ni ka'an ra ndii:

—Yu'u nduu' te nanduku' ndo' jaan'. ¿Ndee xa'a' kuaxi ndo'? —ni kachi ra.

²²Te ni nakuin te jaan' ndii:

—Chuun nuu' Cornelio, te kuu' ka'nu' nuu' iin ti'vi' te xín', kuaxi ndu. Te jaan' ndii, xachuun' ndaku ra, te xito' ka'nu' va tu ra Ndiosí. Te sakuu' ne judío ka'an va'a xa'a' ra. Te iin ángele, ñā xika' nuu' nuu' Ndiosí, ni ka'an xiin' ra ñā kana ra yo'ó, te ku'un un' vi'e ra, te kuni so'o ra ndee ñā ka'an un' —ni kachi te jaan'.

²³Sakan' te ni saxka'ndia ña'a' Pedro vi'e, te ni ndoo ra ikan' nuu jaan'. Te tuku kivi' ni keta ra kua'an ra xiin' te jaan', te kua'an tu sava ka te ndikún ichi' Jesús, te ndiee' nuu Jope jaan', xiin' ra.

²⁴Te tuku kivi' ndii, ni xaa Pedro xiin' te jaan' nuu Cesarea jaan'. Te Cornelio ndii, ni nakaya ra ne iin kuu' xiin' ra, xiin' ne xini ta'an' xava'a xiin' ra, te ndiatu' ra Pedro. ²⁵Te kii' kuan ndi'vi' Pedro vi'e Cornelio jaan' ndii, ni xa'an natiin ña'a' ra. Te ni nakandu'u' ndiee' ra xa'a' te jaan', te ni ki'in ka'nu' ña'a' ra. ²⁶Ndisu ni ndoni'i ña'a' Pedro ka'an ra xiin' ra ndii:

—Ndondichi un'. Te yivi' kuiti' nduu' tu yu'u —ni kachi ra.

²⁷Te ndatu'un' ndatu'un' Pedro xiin' te jaan' kuan ko'ni ra vi'e. Te ni xini ra ndiee' kua'a' ne yivi', ne ni nakaya ikan'.

²⁸Te ni ka'an ra xiin' nia ndii:

—Xiní ndo'ó ña täxi' tu'un ndei' ndu'u', ne judío, ña ndu*ii*n ndu xiin' ne tuku', uun ku'un ndi'e' ndu vi'e ne jaan'. Ndisu ni nia'a Ndiosí yu'u ña vä'a ka'an i ña ne kuäsa' kuní nduu' ndo' nuu' a, uun ne kiní iin' nduu' ndo', ni kachi a xiin' i. ²⁹Ña jaan' na kuii' ni ka'an yu'u' i te kuaxi i kii' ni xini i kuento. Te vitin kuni ndatu'un' i ndo'ó, ¿ndee xa'a' ni kana ndo' yu'u'? —ni kachi ra.

³⁰Sakan' te ni nakuiin Cornelio ndii:

—Xa kua'an kumi' ta'an kivi' naa kuu' vitin kaa uni xakuua', iin' yu'u vi'e i ka'an i xiin' Ndiosí. Te iin ni xikuiin tio' iin ña kaa' ndee naa te yivi' nuu' i ni'nu' a toto yi'é va. ³¹Te ni ka'an a xiin' i ndii: “Cornelio, xa ni xini so'o Ndiosí ña ka'an un' xiin' a. Te naka'an' tu a ña chindiee' un' ne nda'vi kuu'.

³²Sakan' na kuii' ti'vi' un' te yivi' ñuu Jope, te ku'un naka ra iin te nani' Simón, te ka'an tu ne yivi' Pedro xiin'. Te jaan' ndii, ndu'u' ra vi'e iin te nani' Simón, te ndasava'a iin' kiti', te ndu'u' yatín yu'u' miní ka'nu'”, ni kachi a xiin' i. ³³Ña jaan' na kuii' yachi va ni ti'vi' i chuun xiin' te yivi' mii' ndu'u' un'. Te va'a va ni xaa un' ña kuaxi un'. Te vitin ndii, ndiee' tu'va sakuu' ndu nuu' Ndiosí, te kuni so'o ndu sakuu' ña ni ka'an chuun' xto'o e' xiin' un' ka'an un' xiin' ndu —ni kachi ra xiin' Pedro.

Ka'an ndoso' Pedro nuu' ne ni nakaya vi'e Cornelio

³⁴Sakan' te ni xa'a' ka'an ndoso' Pedro ndii:

—Xa kundani i vitin ña Ndiosí ndii, näkaxin a ne yivi'.

³⁵Süü' jaan' ndii natiin' a ndee ka nuu' ne yivi', ne xito' ka'nu' ña'a', te xachuun' ndaku nia. ³⁶Ndiosí ndii, ni ti'vi' a tu'un va'a nuu' ndu, ne Israel. Te tu'un va'a jaan' ka'an xa'a' ña na kundiee maní e' xiin' Ndiosí xa'a' ña ni xaa Jesucristo, ña nduu' xto'o nuu' sakuu' ña yoo'. ³⁷Te xiní ndo' sakuu' ña ni yoo kanii' nuu' ñu'u' Judea. Ni xa'a' a ndee ñu'u' Galilea ki' ndi'i ni ka'an ndoso' Juan xa'a' ña chichi' ne yivi' kuenta Ndiosí. ³⁸Te xiní tu ndo' ña ni chindu'u' Ndiosí Espíritu Santo ini Jesús, ña ñuu Nazaret, te ni chindu'u' tu a ña ndiee' a. Te xiní tu ndo' saa ni xika ña jaan' xaa' a ña va'a, te sanda'a a sakuu' ne ni ndo'o ni xaa ña ndiva'a, sakan' ña Ndiosí yoo xiin' a. ³⁹Te ndu'u nduu' te ndiee' yu'u' xa'a' sakuu' ña ni xaa Jesús jaan' nuu' ñu'u' Judea xiin' ñuu Jerusalén. Ni ya'a, te ni xa'ni' ña'a' nia nuu' iin krusín itun'. ⁴⁰Ndisu ni sanatiaku ña'a' Ndiosí kivi' ña uni, te ni taxi a

ñā tuvī a nuu' ndu. ⁴¹Te nī tuvī a nuu' sakuu' ne yivi', süü' jaan' ndii nuu' ndu'u, te xa nī nakaxin Ndiosí te ndiee yu'u' ndu xa'a' ñā jaan' kuiti', ndu'u te nī xixi, te nī xi'i tu xiin' a kii' nī natiaku a. ⁴²Te nī ka'an chuun' a xiin' ndu ñā ka'an ndoso' ndu xa'a' a, te ndiee yu'u' tu ndu xa'a' a nuu' ne yivi' ñā suvi' a nduu' ñā nī sakuiso' chuun' Ndiosí, te kunduu a ñā sana'má ne tiaku xiin' ne nī xi'i. ⁴³Te xa'a' Jesús tu nī ndiee yu'u' sakuu' te nī ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', ñā yoo ka inī xini ñā jaan' ndii, koo ka'nu' inī Ndiosí xa'a' kuachi nia xiin' ñā ndiee' a —nī kachi ra.

⁴⁴Kii' kusaa' iin' ka Pedro ka'an ra tu'un jaan' ndii, nī nuu Espíritu Santo, te nī tuxi' a sakuu' ne ndiee' xini so'o ñā ka'an ra jaan'. ⁴⁵Te xa'a' a ñā nī taxi Ndiosí te nī tuxi' tu Espíritu Santo ne tuku' jaan' ndii, nī nandanī va te judío, te inī xini Jesús, te nī xaa xiin' Pedro jaan', ⁴⁶sakan' ñā nī xini so'o ra ka'an ne jaan' tu'un ñā xini nia kii' xaka'nu' nia Ndiosí. Sakan' te nī ka'an ka Pedro ndii:

⁴⁷—Küvi nakasi ndee iin e' ne kaa' ñā kuchi nia kuenta Jesús, sakan' ñā xa nī natiin tu ne kaa' Espíritu Santo saa nii' nī natiin yoo' a —nī kachi ra.

⁴⁸Te nī ka'an chuun' ra ñā kuchi nia kuenta xto'o e' Jesús. Sakan' te nī ka'an nia xiin' ra ñā ndoo ka ra xiin' nia ndia'vi' kivi'.

So'o nī xaa a kii' nī nandiko' Pedro ñuu Jerusalén

11 ¹Te nī tianu' Jesús xiin' inga ne inī xini Jesús ndiee' kani' nuu' ñu'u' Judea ndii, nī xini nia kuento ñā nī natiin tu ne tuku' tu'un Ndiosí. ²Sakan' na kuii' kii' nī kaa Pedro ñuu Jerusalén ndii, nī kani' ta'an' kuento sava te inī xini Jesús xiin' ra, te ka'an ñā kuní a koo tuni iin' e' kii' nanduu' e' kuenta Ndiosí, ³ka'an ra ndii:

—¿Ndichun na nī xa'an' un' vi'e te tuku', te nī xixi un' xiin' ra? —nī kachi ra.

⁴Sakan' te nī xa'a' sanakuachi' ndi'i Pedro saa nī xka'ndia sakuu' ñā jaan', ka'an ra ndii:

⁵—Ñuu Jope ndu'u' yu'u' ka'an i xiin' Ndiosí, te nī xini i iin ñā nī satuví a nuu' i, ñā ndee ndivi' kuaxi nuu' iin ñā kaa' ndee naa toto chie, te tীন kumi' saa' xiki' a, te nī xaa a ndee mi' nī ndu'u' i. ⁶Kii' nī xto'ni i tixin a ndii, nī xini i ñu'u' ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' ti' kui'e, xiin' ti' kañuu' tixin, xiin' saa,

ti' ta'nu' ndivi'. ⁷Te ni xini so'lo i ka'an iin tachi' yu'u' xiin' i ndii: “Pedro, ndondichi un', te ka'ni' un' ti' ñaa', te kuxi un' ri'”, ni kachi a. ⁸Ndisu ni ka'an i ndii: “Kuäsa' xachi' sakan' ran', tákuile, sakan' ña ndee iin ichi' tia'an kuxi i ti' kini iin', ti' täxi' tu'un ndei' un' kuxi ndu'”, ni kachi i.

⁹Te ni ka'an tukuu tachi' yu'u' jaan' xiin' i ndee ndivi' ichi' ña uvi' ndii: “Ña xa ni ndasandoo Ndiosí ndii, ka'an yo'ó ña ña kini iin' nduu' a’”, ni kachi a. ¹⁰Te uni ta'an ichi' ni xaa a sakan', ikan' te ni kaa tukuu sakuu' a jaan' ndee ndivi'.

¹¹Sava ni sakan', te ni xaa uni ta'an te yivi' vi'e mii' ndu'u' i jaan'. Te jaan' ndii, ndee ñuu Cesarea ni kiee ra te kua'an naka ra yu'u'. ¹²Te ni ka'an Espíritu Santo xiin' i ña nätiaa i te ku'un i xiin' ra. Te ni xa'an tu inu saa' te ini xini xto'lo e' yo'ó xiin' i. Te ni ko'ni ndu vi'e te ni tianu' te jaan'. ¹³Te jaan' ndii, ni ndatu'un' ra nuu' ndu saa ni tuvi iin ángele nuu' ra vi'e ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii: “Ti'vi' un' te yivi' ñuu Jope, te ku'un naka ra iin te ñani' Simón, te ka'an tu ne yivi' Pedro xiin'. ¹⁴Te jaan' ka'an xiin' un' tu'un va'a, te kaku un' nuu' kuachi un', te kaku tu sakuu' ne iin kuu' xiin' un'”, ni kachi a xiin' ra. ¹⁵Te kii' ni xa'a' ka'an ndoso' i ndii, ni tuxi' tu Espíritu Santo ne jaan' naa ni xaa xiin' yoo' ña nuu'. ¹⁶Ikan' te ni naka'an' i ña ni ka'an xto'lo e' kii' ni ka'an a ndii: “Juan ndii, xiin' tikui kuiti' ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí. Ndisu ndo'ó ndii, xiin' ña ndiee' Espíritu Santo kuchi' ndo'”, ni kachi a. ¹⁷Va'a, naa' ni taxí Ndiosí te ni tuxi' tu Espíritu Santo ne jaan' saa nii' ni xaa a xiin' yoo' xa'a' a ña ini e' xini e' xto'lo e' Jesucristo ndii, köo' nduu' xachi' yu'u' te nakasi i ña xaa' Ndiosí —ni kachi Pedro.

¹⁸Te kii' ni xini so'lo te judío jaan' ña jaan' ndii, ni nuu nimá ra. Te ni xaka'nu' ra Ndiosí ka'an ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, taxi' tu Ndiosí ña nama' ne tuku' nimá nia xa'a' kuachi ña xaa' nia, te kumi' nia kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i' —ni kachi ra.

So'lo ni xaa a kii' ni kändixa' ne ñuu
Antioquía tu'un va'a xa'a' Jesús

¹⁹Te kii' ndi'i' ni xa'ni' te yivi' Esteban jaan' ndii, ni xa'a' sando'o' ne yivi' ne ndikún ichi' Jesús, ne ndiee' Jerusalén. Xa'a' a jaan' na ni kiku sava nia kua'an nia ndee nuu' ñu'u' Fenicia, xiin' ñu'u' Chipre, xiin' ñuu Antioquía. Te ni ka'an

n_{ia} tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ne judío xiin' n_{ia} kuiti'. ²⁰Ndisu sava te n_i kiee ñu'u' Chipre xiin' ñuu Cirene, kii' n_i ko'ni ra ñuu Antioquía ndii, n_i xa'a' ka'an tu ra tu'un va'a xa'a' xto'o e' Jesús nuu' ne ka'an tu'un griego. ²¹Te n_i tax_i xto'o ndiee', te n_i ka'an ndoso' jaan'. Te kua'a' va ne yivi' n_i in_i xini xto'o e' jaan', te n_i xikundikun n_{ia} ichi' a.

²²Te n_i xini ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñuu Jerusalén, kuento xa'a' ña n_i xka'ndia jaan', sakan' na n_i ti'vi' n_{ia} Bernabé ñuu Antioquía jaan'. ²³Te kii' n_i xaa te jaan' ñuu jaan', te n_i xini ra ña sañu'u' va Ndiosí ne jaan' ndii, n_i nakuatia' nimá ra. Te n_i xandi_{eni} ra sakuu' n_{ia} ña in_i na in_i n_{ia} xini n_{ia} xto'o e' xiin' kanii' nimá n_{ia}. ²⁴N_i xaa ra ña jaan' sakan' ña te yivi' va'a nduu' ra, te chitu' vi' tu nimá ra xiin' Espíritu Santo, te in_i va tu ra xini ra xto'o e'. Xa'a' a jaan' na kua'a' ka ne yivi' n_i in_i xini xto'o e' jaan'.

²⁵Ndi'i jaan' te n_i keta Bernabé jaan' kua'an ra ñuu Tarso, te nanduku' ra Saulo. ²⁶Te kii' n_i xan kuni ña'a' ra ndii, n_i naka ña'a' ra, te n_i nandiko' ra ñuu Antioquía jaan'. Te n_i ndiee' ra ikan' xiin' ne nduu' kuenta Jesús nii' iin kuiya, te n_i sania'á ra kua'a' xava'a ne yivi'. Te ñuu Antioquía jaan' nduu' mii' n_i chindu'u' ne yivi' kivi' ne nduu' kuenta Jesús ichi' nuu' ña nani' n_{ia} Cristianos.

²⁷Te kii' sakan' ndii, n_i nakaa' ndia'vi' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ñuu Jerusalén, te n_i xaa ra ñuu Antioquía jaan'. ²⁸Te n_i ndondichi iin te jaan', te nani' Agabo, te n_i saka'an ña'a' Espíritu Santo ña koo va soko kanii' nuu' ñu'u' jaan'. Te n_i yoo xna'a' ña jaan' kii' n_i nduu' te nani' Claudio, te n_i xa'ndia chuun' kuu' nuu'. ²⁹Sakan' te i'in ne ndikún ichi' Jesús, ne ndiee' ñuu Antioquía jaan' ndii, n_i ndoo n_{ia} kuento ña ti'vi' n_{ia} ña chindiee' n_{ia} ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñu'u' Judea, xiin' saa n_i kundiee' n_{ia}. ³⁰Te sakan' xna'a' n_i xaa n_{ia}, n_i ti'vi' n_{ia} Bernabé xiin' Saulo, te tax_i ra ña jaan' nda'a' te xixa, te xito' ne nduu' kuenta Jesús ñu'u' Judea jaan'.

**So'o n_i xaa a kii' n_i xa'ni' rey Herodes Jacobo,
te n_i chinaá tu ra Pedro vi'e kaa**

12 ¹Kivi' jaan' n_i ka'an chuun' rey Herodes, te n_i tiin te yivi' ndia'vi' ne nduu' kuenta Jesús, te sand'o'o' u'vi' ña'a' ra. ²Sakan' te n_i ka'an chuun' ra, te n_i xi'i Jacobo, ñani

Juan, xiin' ichi' ni xaa te xíin' ra. ³Te kii' ni xini Herodes jaan' ña va'a kuni ne judío ña ni xaa ra sakan' ndii, ni ka'an chuun' tu ra, te ni tiin tu te xíin' Pedro. Ni xaa ra ña jaan' sava ni kivi' ña nasukú ña xixi' ne yivi' xita' va'a ti'e', ña koo' yuchi' levadura saká xiin', kuenta viko' pascua. ⁴Te kii' ni tiin ña'a' ra ndii, ni sko'ni' ña'a' ra vi'e kaa, te ni xata ra kumi' ti'vi te xíin', te kumi' ta'an kuu' ra i'in tivi jaan', te koto ra Pedro. Sakan' ña ni kuni Herodes jaan' xta'ni' ña'a' ra nuu' ne yivi' kii' xka'ndia viko' pascua jaan', te sana'má ña'a' ra. ⁵Sakan' na kuii' Pedro ndii, vi'e kaa jaan' naá ra, ndisu ne nduu' kuenta Jesús ndii, ka'an te ka'an ña xiin' Ndiosí xa'a' ra.

So'o ni xaa a kii' ni sandoó ndiká iin ángele Pedro vi'e kaa

⁶Te ñuu kivi' ña xito' xta'ni' Herodes jaan' Pedro vi'e kaa, te sana'má ña'a' ra ndii, kixín te jaan' kandu'u' ra ma'in' uvi ta'an te xíin', te tiín ra xiin' uvi ta'an karena. Te ita' tu te xíin' xito' ra yi'e' vi'e kaa jaan'. ⁷Te iin ni tuvi tío' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, te ni yi'e' iin ñu'u kani' tixín vi'e kaa jaan'. Te ni tondia nda'a' ángele jaan' toko' Pedro, te ni sandoto' ña'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndokoo kii' —ni kachi a.

Ikan' te ni ndaxin' karena ña tiín nda'a' ra jaan'. ⁸Te ni ka'an ka ángele xiin' ra ndii:

—Satiin kutu' un' iin' ki'i' toko' un', te naki'i tu un' ndixan' un' —ni kachi a.

© 1996 David C. Cook

Sakakú Ndiosí Pedro vi'e kaa nda'a' Herodes (12.8)

Te sakan' ni xaa ra. Te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Nakui'nu un' toto titi un', te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

⁹Te ni xikundikun na'a' Pedro, ndisu xiní ra naa' na ndixa nduu' na xaa' ángele jaan', süu' jaan' ndii tuu ra na iin na satuví a nuu' ra kuiti' nduu' a. ¹⁰Te kii' ni xka'ndia ra te xin' nuu', xiin' te uvi ndii, ni xaa ra yi'e' kaa mii' xka'ndía ya'ya. Te yi'e' jaan' ndii, ni nunia' mii' a. Te kii' ni keta Pedro xiin' ángele jaan' kua'an ra ndee ni xaa ra inga ya'ya ndii, xaka'an e' te ni nakoo iin ndaa' na'a' ángele jaan'.

¹¹Sakan' te ni naku'un iní Pedro, te ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “Vitin ndii, kundani xna'a i na xto'o e' Ndiosí ni ti'vi' ángele, na xika' nuu' nuu' a, te ni sakakú a yu'u nda'a' Herodes, xiin' nuu' sakuu' na nia'a na kuní ne judío, ne ta'an i, saa nia xiin' i', ni kachi ra.

¹²Te kii' ni nakuni ra na jaan' ndii, ni keta ra kua'an ra vi'e María, na' nduu' si'i' Juan, te ka'an tu ne yivi' Marcos xiin', mii' ni nakaya kua'a' va ne yivi' ka'an nia xiin' Ndiosí. ¹³Kii' ni ka'an ra, te ni sakaxan' ra yi'e' nuu' ki'e ndii, ni keta iin na' xika' nuu' na' nani' Rode te kuni a yoo sakaxan' yi'e' jaan'. ¹⁴Te kii' ni nakuni a' na tachi' Pedro nduu' a ndii, va'a va ni kuni a' ndee ni nunia' a' yi'e'. Süu' jaan' ndii ni ndava a' kua'an a' ka'an a' na yi'e' jaan' iin' Pedro. ¹⁵Te ni ka'an nia xiin' a' ndii:

—Na' küu' kaxi' nduu' un' —ni kachi nia.

Ndisu na' jaan' ndii, ndiee' ka ka'an a' na suvi xna'a ra. Sakan' te ni ka'an nia xiin' a' ndii:

—Ángele ra nduu' a —ni kachi nia.

¹⁶Ndisu Pedro ndii, sakaxan' te sakaxan' ra yi'e' jaan'. Te kii' ni nunia' nia yi'e' jaan', te ni xini na'a' nia ndii, ni nandani xava'a nia. ¹⁷Ndisu ni katani nda'a' ra te nia'a ra na koo taxin' yu'u' nia. Te ni ndatu'un' ra nuu' nia saa ni xta'ni' na'a' xto'o e' vi'e kaa. Te ni ka'an tu ra xiin' nia ndii:

—Ka'an ndo' xiin' Jacobo xiin' inga ne nduu' kuenta Jesús xiin' e' xa'a' na yo'o' —ni kachi ra.

Sakan' te ni keta ra kua'an ra tukü xaan'.

¹⁸Kii' ni kitu' tukü kivi' ndii, ni kuaa' ndi'ni va te xiin', te xito' vi'e kaa jaan', sakan' na xiní ra mii' kua'an Pedro.

¹⁹Sakan' na kuii' ni ti'vi' Herodes te xiin' te nanduku' ndoo va

ra Pedro. Te xa'a' a ña koo' te jaan' ni na'in ra ndii, ni sana'má ra te xín', te ni xito Pedro jaan', ikan' te ni ka'an ra ña ka'ni' te xín' ra te xín' jaan'. Ndi'i jaan', te ni keta Herodes jaan' ñu'u' Judea, te ni nakaa' ra ñuu Cesarea, te ni ndoo ra ikan'.

So'õ ni xaa a kii' ni xi'i Herodes

²⁰Te Herodes jaan' ndii, ni xi'e va ra xini ra ne ndiee' ñuu Tiro xiin' ne ndiee' ñuu Sidón. Sakan' na kuii' ni nakata ne jaan' kuento ña ña ku'un ndatu'un' maní' ña xiin' Herodes. Te kii' ni xaa ña ikan' ndii, ni ndiaka ña iin te vikui'ni xa'a' ña te nani' Blasto. Te jaan' ndii, iin te ndiso' chuun' vie va vi'e Herodes jaan' ni nduu ra. Sakan' na te jaan' ni chindiee' ña'a', te ni xikan ña ña maní' nuu' Herodes jaan'. Sakan' ña nuu' ñu'u' te jaan' sata' sakuu' ne jaan' ña tiaku ña.

²¹Te kivi' ña ni chituní Herodes jaan' ndii, ni nakui'nu ra toto ña ni'nu' ra xa'ndia chuun' ra, te ni xikundu'u' ra mií' xa'nú ra kuachi. Te ni xa'a' ka'an ndoso' ra nuu' ne jaan'.

²²Ikan' te ni ka'an ti'e' ne jaan' ndii:

—Tachi' yu'u' iin ndiosí nduu' ña ka'an kaa', süu' tachi' yu'u' te yivi' nduu' a —ni kachi ña.

²³Xa sakan' ni, te ni kaní iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, Herodes jaan', te ni xa'a' xaxi' ña'a' tikuxi' ndee ni xi'i ra, sakan' ña ni xaka'nu' ra Ndiosí.

²⁴Te tu'un va'a xa'a' xto'o e' ndii, so'õ kikú ka a, te kua'a' ka tu ne yivi' natiin' a.

²⁵Te Bernabé xiin' Saulo ndii, ni kiee ra ñuu Jerusalén kii' ndi'i ni saxinú ra chuun nuu' ra, te ni nandiko' ra ñuu Antioquía, te ni xaka tu ra Juan, te ka'an tu ne yivi' Marcos xiin'.

So'õ ni xaa a kii' ni kana Ndiosí Bernabé xiin'

Saulo te ka'an ndoso' ra xa'a' Jesús

13 ¹Te tein ne nduu' kuenta Jesús ñuu Antioquía ndii, ni yoo te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ni yoo tu te sanakuachi' a. Te jaan' ndii, iin ra nduu' Bernabé, te inga ra nani' Simón, te ka'an tu ne yivi' te tuun' xiin' ra, te inga ka ra nani' Lucio, te ñuu Cirene, te inga ka ra nani' Manaén, te ni xa'nu inga' xiin' Herodes, te inga ka ra nduu' Saulo. ²Unta' kii' ni yoo nditia ne jaan', te xaka'nu' tu ña xto'o e' Ndiosí ndii, ni ka'an Espíritu Santo xiin' ña ndii:

—Sasiin' ndo' Bernabé xiin' Saulo xa'a' chuun ña ni kana ña'a' i saa ra —ni kachi a.

³Te kii' ndi'i ni yoo nditia ne jaan', te ni ka'an tu nia xiin' Ndiosí ndii, ni tondia nda'a' nia uvi saa' te jaan' ka'an nia xiin' Ndiosí xa'a' ra. Ndi'i jaan', te ni ndei' ña'a' nia.

Xika' Pablo xiin' Bernabé ñu'u' Chipre

⁴Sakan' na kuii' ni tianu' ña'a' Espíritu Santo, te ni nakaa' ra ñuu Seleucia, te ikan' ni ko'ni ra tundoo', te kua'an ra ndee nuu' ñu'u' ña naá i'nu ña nani' Chipre. ⁵Te kii' ni xaa ra ñuu Salamina, ña kandu'u' mii' xaá tundoo' jaan' ndii, ni ka'an ndoso' ra tu'un Ndiosí tixin ki'in' vi'e mii' nakayá ne judío. Te ni xika tu Juan chindiee' ña'a' ra.

⁶Te kii' ndi'i ni xinun'i ra kanii' nuu' ñu'u' Chipre, ña naá i'nu jaan' ndii, ni xaa ra ndee ñuu Pafos. Te ikan' ni xini ta'an' ra xiin' iin te tu'va, te nani' Barjesús. Te jaan' ndii, iin te judío, te ka'an tiakú tun vixi, nduu' ra. ⁷Te ndu'u' ra vi'e iin te xa'ndia chuun', te nani' Sergio Paulo. Sergio jaan' ndii, iin te kuu' kaxi' va nduu' ra, te ni kuni va ra kuni so'o ra tu'un Ndiosí, sakan' na ni kana ra Bernabé xiin' Saulo. ⁸(Te Elimas nani' tu te tu'va jaan' tu'un griego.) Te ni xika ra nakasi ra Bernabé xiin' Saulo, sakan' ña ni kuni ra ña kujni te xa'ndia chuun' jaan' kuni ra Jesús. ⁹Te Saulo, te nani' tu Pablo ndii, chitu' nimá ra xiin' Espíritu Santo. Te ni xito ndi'e' ra te tu'va jaan'. ¹⁰Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Yo'ó ndii, te xini xa'an' va nduu' un', te chitu' vi' nimá un' ñu'u' ña nia'a, te si'e ña ndiva'a nduu' un'. Te ndasi' ta'an' tu un' xiin' sakuu' ña ndixa. ¿Ndichun na xikuiin un' ña xayakua' un' ichi' ndaku xto'o e' Ndiosí? ¹¹Te vitin ndii, kani xto'o e' Ndiosí yo'ó, te nanduun un' te kui'e nuu', te ni ndee ñu'u' kivi kuni ka un' ndia'vi' kivi' —ni kachi Pablo.

Te xaka'an e', te ni kuu iin yavi nuu' ra, te tüvi' ka a. Te ni xa'a' nanduku' nianí ra ne tiin nda'a' ra. ¹²Sakan' na kuii', kii' ni xini te xa'ndia chuun' jaan' ña ni yoo jaan' ndii, ni ini ra xini ra xto'o e', te nandaní va ra xa'a' ña ni sania'á Pablo jaan'.

Xika' Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía, ña naá nuu' ñu'u' Pisidia

¹³Te Pablo xiin' inga te kua'an xiin' ra ndii, ni ko'ni ra tundoo' ñuu Pafos jaan', te kua'an ra ndee ñuu Perge, ña naá

nuu' ñu'u' Panfilia. Ndisu kii' ni xaa ra ñuu Perge jaan' ndii, ni nakoo ña'a' Juan, te ni nandiko' ra ñuu Jerusalén. ¹⁴Te ñuu Perge jaan' ni kiee ra, te ni xaa ra ñuu Antioquía, ña naá nuu' ñu'u' Pisidia. Te kivi' sábado, ña xinandiee' ne judío ndii, ni ko'ni ra xiin' nia vi'e mii' nakayá nia, te ni xikundiee ra ikan'. ¹⁵Te kii' ndi'i ni ka'vi iin te yivi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a ndii, ni ti'vi' te kuu' nuu' xa'a' vi'e jaan' iin te yivi', te ni ka'an ra xiin' Pablo xiin' Bernabé ndii:

—Ñani i, naa' yoo iin tu'un va'a te sandieni ndo' sakuu' e' ndii, saa ndo' ña va'a te ka'an ndo' a —ni kachi ra.

Ka'an ndoso' Pablo xa'a' Jesús nuu' ne judío

¹⁶Sakan' te ni ndondichi Pablo, te ni katani nda'a' ra te koo taxin' yu'u' nia. Te ni ka'an ra ndii:

—Ne vi'e Israel, ne ta'an' i, xiin' ndo'ó, ne tuku', ne xaka'nu' tu Ndiosí ndii, kuni so'o ndo'. ¹⁷Ndiosí yoo', ne vi'e Israel, ni nakaxin ne ichi' yata' e', te ni xaku'a'a' xava'a ña'a' a kii' ni nduu nia ne ndiva'a nuu' ñu'u' Egipto. Te xiin' ña ndiee' a ni tava' ña'a' a nuu' ñu'u' Egipto jaan'. ¹⁸Te nii' uvi xiko kuiya ni kundieni a xa'a' ña ni xaa ne jaan' mii' ichi kaa'. ¹⁹Te kii' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni chindiee' Ndiosí ne ichi' yata' e' jaan', te ni sandoñu'u' nia uxá ta'an nuu' ne yivi', ne ni ndiee nuu' ñu'u' Canaán, te ni taxi a ñu'u' jaan' kunduu ña'a' ne ichi' yata' e' jaan'. ²⁰Te sakuu' ña jaan' ni xka'ndia yatin' kumi' ciento uvi xiko uxi kuiya.

'Ni ya'a ña jaan', te ni sakuiso' chuun' Ndiosí te kuu' nuu', te ki'in ichi' ra nuu' nia. Sakan' ni xika nia ndee kivi' ni nduu Samuel, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí. ²¹Ndi'i jaan', te ni xikan nia iin rey te ka'ndia chuun' nuu' nia. Te ni nakaxin Ndiosí Saúl, si'e Cís, te nduu siani' xika' Benjamín. Te ni xa'ndia chuun' ra uvi xiko kuiya. ²²Te kii' ndi'i ni xta'ni' ña'a' Ndiosí ndii, ni sakuiso' chuun' a David, te kunduu ra rey, te ka'ndia chuun' nuu' nia. Te jaan' nduu' te xa ni ka'an a xa'a' ndii: “Xa ni xini i ña David, si'e Isaí ndii, iin te xtani va nimá i nduu' ra, te jaan' saxinú sakuu' ña kuni yu'u’”, ni kachi a.

²³'Ni taxi Ndiosí kuento a ña tein siani' xika' David jaan' keta iin ña sakakú yoo', ne vi'e Israel, nuu' kuachi e'. Ña jaan' nduu' Jesús. ²⁴Te ña kuni ka kixin ña jaan' ndii, ni ka'an ndoso' Juan nuu' sakuu' ne vi'e e' Israel xa'a' ña kuni a nama nia nimá

n̄īa xa'a' kuachi n̄a xaa' n̄īa, te nakaka n̄īa ichi' Ndiosí, te kuchi n̄īa kuenta a. ²⁵Te kii' xa kuyatin' saxinú Juan jaan' chuun nuu' ra ndii, ni ka'an ra ndii: "Süu' yu'u nduu' n̄a sakakú yoo' jaan'. Süu' jaan' ndii xata' i kuaxi n̄a jaan'. Te yu'u ndii, ni ndee vä'a i kunduu te ndaxin' ndixan' ki'i' a", ni kachi ra.

²⁶Nani ta'an' i, ne nduu' siani' xika' Abraham, xiin' sakuu' ndo'ó, ne tuku', ne xaka'nu' Ndiosí ndii, tu'un va'a n̄a ka'an xa'a' n̄a sakakú Ndiosí yo'o' ndii, nuu' yoo' ni ti'vi' n̄a'a' a. ²⁷Kuachi ndii, ne ndiee' nuu' Jerusalén xiin' te xa'ndia chuun' nuu' n̄īa ndii, ni nakuni n̄īa Jesús, ni ndee ni kundani tu n̄īa ndee n̄a ka'an n̄a ni ka'an te ni ka'an tiakú xa'a' a, n̄a xi ka'vi' te yivi' nuu' n̄īa sakuu' kivi' sábado, n̄a xinandiee' n̄īa. Sakan' na kuii' ni saxinú n̄īa n̄a ni ka'an tiakú te jaan' xa'a' a kii' ni ndoo n̄īa kuento n̄a xata'an kuv̄i a. ²⁸Tee' ndee koo' ndee iin xa'a' n̄a xata'an kuv̄i a ndii, ni ka'an n̄īa xiin' Pilato, te ni ka'an chuun' ra te ka'ni' n̄a'a' te xiin' ra. ²⁹Te kii' ni saxinú n̄īa sakuu' n̄a yoso' xa'a' n̄a jaan' ndii, ni sanuu' ra nu'u' nde'i a nuu' krusin itun', te ni chinaá n̄a'a' ra yavi ndii. ³⁰Ndisu Ndiosí ndii, ni sanatiaku n̄a'a' a. ³¹Te n̄a jaan' ndii, ki'in' kivi' ni tui a nuu' ne ni kiee ndee nuu' nu'u' Galilea, te ni ka n̄īa nuu' Jerusalén xiin' a. Te ne jaan' nduu' tu ne ndiee' yu'u' xa'a' a vitin nuu' ne yivi'.

³²Te ndu'u ndii, ka'an ndoso' ndu nuu' ndo' xa'a' tu'un va'a n̄a ka'an xa'a' n̄a ni tax̄i Ndiosí kuento a nuu' ne xi'i' yata' e', ³³te xa ni saxinú xachi' a n̄a jaan' nuu' yoo', ne nduu' siani' xika' ne jaan' kii' ni sanatiaku a Jesús. Naa yoso' a nuu' tutu Salmos n̄a uvi mii' ka'an a ndii: "Si'e i nduu' yo'ó, kivi' vitin satuv̄i i n̄a nduu' i yuva' un'", kachi a. ³⁴Te ni sanatiaku n̄a'a' a, te koo' kivi' ti'vi' nu'u' nde'i n̄a jaan' naa ni ka'an ka Ndiosí ndii: "Sañu'u' xna'a i ndo'ó xiin' n̄a ni tax̄i i kuento i xa'a' nuu' David", kachi a. ³⁵Te sakan' tu yoso' a inga Salmo mii' ka'an a ndii: "Täxi yo'ó ti'vi' nu'u' nde'i te nduu' kuenta un'." Sakan' kachi a.

³⁶Va'a, David jaan', kii' ndi'i ni xika nuu' ra nuu' ne ta'an' ra saa kuní Ndiosí ndii, ni xi'i' ra, te ni chinaá n̄a'a' te yivi' mii' nu'u' ne ichi' yata' ra. Te ni ti'vi' nu'u' nde'i ra jaan'. ³⁷Ndisu n̄a ni sanatiaku Ndiosí jaan' ndii, ni ti'vi' nu'u' nde'i a.

³⁸'Ndo'ó, ne ta'an' i, xa'a' a jaan' na kuní a kundani ndo' n̄a ka'an ndoso' ndu n̄a nda'a' Jesús jaan' kuiti' kuaxi n̄a kuv̄i koo

ka'nu' ini Ndiosí xa'a' kuachi e', ³⁹sakan' ña xiin' tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés ndii, ni kuví kundaku nimá e' nuu' a ndee sie. Sakan' na kuii' nda'a' Jesús jaan' kuiti' kuaxi ña nduu' ndaku nimá sakuu' yoo', ne ini xini ña'a', nuu' Ndiosí. ⁴⁰Sakan' na kuii' koto xiin' miji' ndo', koto ka kundo'o ndo' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii:

⁴¹Koto va ndo'ó, ne kundi'i' xiin' i,
te nandaní ndo', te ndoñu'u' ndo'.

Sakan' ña kivi' ña xika' ka ndo' ndii,

saa i iin chuun ka'nu',

ña ndeva'a ni ka'an ne yivi' a xiin' ndo' ndii, kändixa' ndo' a.

Sakan' yoso' a —ni kachi Pablo.

⁴²Te kii' ni keta Pablo xiin' Bernabé vi'e mii' nakaya ne judío jaan' ndii, ni ka'an nda'vi nia xiin' ra ña ka'an ka ra xiin' nia xa'a' ña jaan' tuku kivi' sábado, ña xinandiee' nia. ⁴³Te kii' ndi'i ni ndutiá nia ndii, kua'a' ne judío xiin' ne tuku', ne ndikún ndituní ña kandixa' ne judío, ni xikundikun ña'a', te ka'an ra xiin' nia ña kuita ni'i va nia nuu' ña ndani miji' ña'a' Ndiosí.

⁴⁴Te tuku kivi' sábado, ña xinandiee' nia ndii, yatin' sakuu' ne ñuu jaan' ni nakaya te kuni so'o nia tu'un va'a xa'a' xto'o e'.

⁴⁵Ndisu kii' ni xini te judío, te kuu' nuu', ña ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' jaan' ndii, ni xakuinu xava'a ra, te ni xa'a' ka'an kiní ra xa'a' ña ka'an ndoso' Pablo jaan', te kani'a tu ra xiin' ra. ⁴⁶Ndisu Pablo xiin' Bernabé ndii, xiin' ña ndieni ni ka'an ra ndii:

—Ni kuni a ña xi'na ka nuu' ndo'ó, ne ta'an' ndu, ka'an ndoso' ndu tu'un Ndiosí. Te ndii, xa'a' a ña küni natiin ndo' a, te nia'a' ndo' ña xata'an natiin ndo' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i, sakan' na kuii' vitin ndii, ku'un ndu nuu' ne tuku', ⁴⁷sakan' ña xa sakan' ni ka'an chuun' xto'o e' Ndiosí xiin' ndu naa yoso' a nuu' tutu a mii' ka'an a ndii:

Ni sakuiso' chuun' i yo'ó,

te kunduu un' ndee naa ñu'u nuu' ne tuku',

te ku'un un' ndee mii' xan ndi'i iin yivi',

te sania'a un' nia xa'a' ña sakakú ña'a' i.

Ni kachi a.

⁴⁸Kii' ni xini so'o ne tuku' ña jaan' ndii, va'a va ni kuni nia, te ni tiin ka'nu' nia tu'un xto'o e'. Te sakuu' ne xa ni nakaxin

Ndiosí te natiin nia kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i ndii, ni iní nia xini nia Jesús. ⁴⁹Te ni kiku tu'un xto'o e' kanii' nuu' ñu'u' jaan'. ⁵⁰Ndisu te judío jaan' ndii, ni chu'u' ra sava ña'a', ne ka'nu' va, ne ita' ni'i va nuu' ña kandixa' nia, xiin' ki'in' te kuu' nuu' ñuu jaan'. Te ni xa'a' sando'o' ra Pablo xiin' Bernabé, sakan' na ni taxi' ña'a' ra nuu' ñu'u' jaan'. ⁵¹Sakan' te ni sakoyó te jaan' yaka' xa'a' ra te nia'a' ra ña xi'é Ndiosí xini a ne jaan'. Te ni kiee ra kua'an ra ñuu Iconio. ⁵²Ndisu ne ndikún ichi' Jesús, ne ndiee' ñuu Antioquía jaan' ndii, chitu' vi' nimá nia xiin' ña va'a kuni nia, te chitu' vi' tu nimá nia xiin' Espíritu Santo.

**So'o ni xaa a kii' ni ka'an ndoso' Pablo xiin'
Bernabé tu'un va'a ñuu Iconio**

14 ¹Te kii' ndiee' ra ñuu Iconio jaan' ndii, ni ko'ni inga' ra vi'e mii' nakayá ne judío naa xixaá ra, te ni ka'an ndoso' va'a xava'a ra tu'un va'a nuu' nia, sakan' na kua'a' xava'a ne judío xiin' ne tuku' ni iní xini Jesús. ²Ndisu ne judío, ne ni iní xini Jesús ndii, ni chu'u' nia sava ne tuku', te ni ka'an kini ne jaan' xa'a' Pablo xiin' xa'a' Bernabé. ³Ndee saa ka ni ndii, kua'a' ya'a kivi' ni ndoo Pablo xiin' Bernabé ikan' ka'an ndoso' ndieni ra tu'un va'a xa'a' xto'o e'. Te ña jaan' ni chindiee' ña'a' a, te ni xaa ra chuun ka'nu' xiin' ña nandaní va ne yivi'. Te xiin' ña jaan' nia'a' a ña ña ndixa' nduu' tu'un ña ka'an ndoso' ra xa'a' ña ndani mii' Ndiosí yoo'. ⁴Te ni nata'vi' ne ndiee' ñuu jaan'. Sava nia ni nduiin xiin' ne judío, te sava tuku' nia ni nduiin xiin' te ni tianu' Jesús jaan'. ⁵Xa'a' a jaan' na ni nakata sava ne tuku' xiin' ne judío kuento nia, te ni chindiee' tu ña'a' te xa'ndia chuun' ñuu nia, te mii' kuu nia xiin' ra, te kuun yuu' tu ña'a' nia. ⁶Te kii' ni xini te tianu' Jesús jaan' kuento xa'a' ña jaan' ndii, ni xinu' ra kua'an ra ñuu Litra xiin' ñuu Derbe, ña ñu'u' nuu' ñu'u' Licaonia. Te ni xa'an tu ra sakuu' ñuu ña ñu'u' yatin ikan' ⁷ka'an tu ra tu'un va'a ñuu jaan'.

Kuun' yuu' ne yivi' Pablo ñuu Litra

⁸Te ni yoo' iin te kui'e xa'a' ñuu Litra jaan'. Ndee iin kivi' ni kuvi kaka ra, sakan' ña xa te kui'e xa'a' nduu' ra ndee ni tuví ra. ⁹Te jaan' ndii, ni ndu'u' ra xini so'o ra ña ka'an ndoso' Pablo. Te ni xto'ni kaxi' Pablo nuu' ra, te ni xini ra ña iní te

jaan' ña kuvī sanda'a ña'a' Ndiosí. ¹⁰Te ñi ka'an ti'e' Pablo xiin' ra ndii:

—Kuiin ndichi ndaku un' xiin' xa'a' un' —ñi kachi ra.

Te iin ñi kandeta tio' te jaan', te ñi xa'a' xika' ra. ¹¹Te kii' ñi xini ne kua'a' jaan' ña ñi xaa Pablo ndii, ñi xa'a' kuaa' ña ka'án ña xiin' tu'un mii' ña Licaonia ka'án ña ndii:

—Ndiosí ndii, te yivi' ñi nanduu a, te ñi nuu a nuu' e' —kachi ña.

¹²Bernabé ndii, ndiosí Júpiter ñi kachi ña xiin' ra, te Pablo ndii, ndiosí Mercurio ñi kachi ña xiin' ra, koto ka suvi ra nduu' te ka'án ka. ¹³Te sutu, te xachuun' tixin vi'e mii' xaka'nu' ne yivi' ndiosí Júpiter jaan' ndii, ñi kixin ndiaka ra toro xiin' ita toso yi'e' ñuu jaan'. Sakan' ña vi'e mii' xaka'nu' ne yivi' ndiosí Júpiter jaan' ndii, ndee nuu' ñuu iin' a. Te te jaan' xiin' sakuu' ne kua'a' jaan' ndii, ñi kuni ña nasoko' ña ña jaan' nuu' Pablo xiin' nuu' Bernabé. ¹⁴Ndisu kii' ñi xini Pablo xiin' Bernabé ña jaan' ndii, ñi xtani xachi' ra ña jaan', sakan' na ñi ndata' ra toto ña tití ra, te taxa'an' ra ñi ko'ni ra tein ne yivi' kua'a' jaan' ka'án ti'e' ra ndii:

¹⁵—Kuni so'o ndo' ña ka'án i, ¿ndichun na xaa' ndo' ña kaa'? Te yivi' ndee naa ndo'ó kuiti' nduu' tu ndu'u. Te ka'án ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ndo' ña nakoo ndo' ña xini xa'an'

© 1996 David C. Cook

Ñi xika iin sutu nasoko' ra kiti' nuu' Pablo xiin' nuu' Bernabé, te saka'nu' ña'a' ra ndee naa ndiosí (14.13)

kaa', te nandiko' ndo' nuu' Ndiosí tiaku, ña ni xa'a ndivi', xiin' ñu'u' iin yivi', xiin' miní ka'nu', xiin' sakuu' ña yoo nuu' sakuu' ña jaan'. ¹⁶Nuu' ni kixin ndii, ni taxi a ña kaka sakuu' nuu' ne yivi' saa ka kuní mii' ña. ¹⁷Tee' ndee sakan' ni xaa ña ndii, ni xikuiin a ña xaa a ña va'a nuu' ña, te nia'á ña'a' a ña yoo a. Sakuun' a savi' te taxi' a kua'a' ña savi' nda'a' ña, xiin' ña xaxi' ña, xiin' ña va'a kuni nimá ña —ni kachi ra.

¹⁸Tee' ndee sakuu' ña jaan' ni ka'an ra xiin' ña ndii, ni ndo'o va ra, te ni sain kuiin ra ne kua'a' jaan' ña nasoko' ña kiti' jaan' nuu' ra.

¹⁹Ndisu ni ya'a, te ni ndekuie ndia'vi' te judío, te ni kiee ñuu Antioquía xiin' ñuu Iconio. Te jaan' ndii, ni nama ra nimá ne jaan', te ni kuun yuu' ña Pablo. Te xa'a' a ña ni tuu ña ña xa ni xi'i ra ndii, ni kañuu ña'a' ña xta'ni' ña ndee nuu' ñuu. ²⁰Ndisu kii' ni xaa ne ndikún ichi' Jesús, te ni xinunduu ña'a' ña ndii, ni ndokoo ra, te ni ndi'vi' tukuu ra ñuu jaan'. Te tuku kivi' ni keta ra kua'an ra xiin' Bernabé ñuu Derbe.

²¹Te ni ka'an ndoso' ra tu'un va'a nuu' ne ndiee' ñuu jaan', te ni nakoo kua'a' ne ndikún ichi' Jesús ni xaa ra. Kii' ndi'i ña jaan', te ni nandiko' ra ñuu Listra, xiin' ñuu Iconio, xiin' ñuu Antioquía ²²xandieni ra ne ndikún ichi' Jesús, te ndiaa yu'u' ña'a' ra ña kuní a kuita ni'i ña nuu' ña ini ña xini ña a. Te ni ka'an ra xiin' ña ña kuní a kundo'o va e' te xka'ndia e' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí. ²³Te i'in ñuu jaan' ndii, ni sakuiso' chuun' ra te xixa te ka'ndia chuun' nuu' ne nduu' kuenta Jesús. Te kii' ndi'i ni ka'an ra xiin' Ndiosí, te ni yoo nditia tu ra ndii, ni sanakua'a ra te jaan' nda'a' xto'o e' Jesús, ña xa ini ra xini ra.

Nandiko' Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía, ña naá nuu' ñu'u' Siria

²⁴Xka'ndia so'o ra ñu'u' Pisidia, te ni xaa ra ñu'u' Panfilia. ²⁵Te kii' ndi'i ni ka'an ndoso' ra tu'un va'a ñuu Perge ndii, ni nakaa' ra ñuu Atalia. ²⁶Te i'kan' ni kiee ra, te ni ko'ni ra tundo'o' te kua'an ra ñuu Antioquía mii' ni sanakua'a ña'a' ne nakaya' xa'a' Jesús nuu' ña ndani mii' ña'a' Ndiosí, te taxi a ña ndiee' ra xa'a' chuun' ña ni xaa ra. ²⁷Te kii' ni xaa ra ñuu jaan', te ni nakaya ra ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni ndatu'un' ndi'i ra nuu' ña sakuu' ña ni xaa Ndiosí xiin' ra, xiin' saa ni taxi a

ñā inī tū ne tuku' kuni nīa Jesús. ²⁸Te nī ndoo rā ikan' kua'a' kivi' xiin' ne ndikún ichi' Jesús xiin' rā.

Ndatu'un' tuní ka'nu' te nī tianu' Jesús xiin' te xīxā ñuu Jerusalén

15 ¹Te kivi' jaan' ndii, nī xaa ndia'vi' te nī kiee ñu'u' Judea ñuu Antioquía, te nī xa'a' sania'á rā ne nakayá xa'a' Jesús, ka'án rā ndii:

—Naa' kuä'a tuni iin' ndo' naa ka'án tu'un ndei' Ndiosí, ñā nī natiin Moisés ndii, küvi' kakū ndo' nuu' kuachi' ndo' —nī kachi' rā.

²Te Pablo xiin' Bernabé ndii, nī nakuitá kuento rā xiin' te jaan', xa'a' a jaan' na ndiee' va nī kanī ta'an' rā kuento. Sakan' na nī ndoo ne nakayá xa'a' Jesús kuento ñā kaa Pablo xiin' Bernabé ñuu Jerusalén xiin' sava ká te nakayá xiin' nīa, te ndatu'un' rā xa'a' ñā jaan' xiin' inga te nī tianu' Jesús, xiin' te xīxā kuenta a, te ndiee' ñuu jaan'. ³Te nī ti'vi' ñā'a' ne nduu' kuenta Jesús kua'an rā xka'ndía rā Fenicia xiin' Samaria ka'án rā ñā kua'a' ne tuku' nī nanduū kuenta Jesús. Te va'a va kuni sakuu' inga ne nduu' kuenta Jesús xa'a' ñā jaan'. ⁴Kii' nī xaa Pablo xiin' Bernabé ñuu Jerusalén ndii, nī natiin ñā'a' te xīxā, xiin' inga te nī tianu' Jesús, xiin' sava ká ne nduu' kuenta Jesús. Te nī ndatu'un' rā nuu' sakuu' ne jaan' sakuu' ñā nī xaa Ndiosí xiin' rā. ⁵Ndisu nī ndondichi' sava te fariseo, te xa inī xini Jesús, te nī ka'an rā ndii:

—Kuní a ñā kua'a tuni iin' te tuku' jaan', te ka'an chuun' e' xiin' rā te saxinú rā tu'un ndei' Ndiosí, ñā nī ke'i Moisés —nī kachi' rā.

⁶Sakan' te nī nakaya te nī tianu' Jesús, xiin' te xīxā jaan' te ndatu'un' tuní rā xa'a' ñā jaan'. ⁷Te ki' nī kuna'a' va ndatu'un' ndiee' xiin' ta'an' rā ndii, nī ndondichi' Pedro, te nī ka'an rā ndii:

—Ñani ta'an' i, xini' ndo'ó ñā saa' nī nakaxin Ndiosí yu'u tein' ndo', te ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne tuku', te nī inī nīa xini nīa Jesús. ⁸Te Ndiosí, ñā xini' saa iin' nimá e' ndii, nī nia'a a ne tuku' ñā natiin' ñā'a' a taxi a Espíritu Santo naá nimá nīa, saa nī' nī xaa tū a xiin' yoo'. ⁹Te kuäsa' xachi' siin' nī xaa a xiin' yoo' nī ndee xiin' ne jaan'. Sakan' ñā nī ndasandoo tū a nimá ne jaan' xa'a' ñā inī nīa xini nīa Jesús. ¹⁰Sakan' na kuii', ¿ndichun na xika' ndo' sataña'a' ndo' Ndiosí vitin' taxi' ndo' chuun vie nuu' ne inī xini Jesús jaan', chuun

ñā kūvi saxonú yoo' nī ndee nī kūvi saxonú tū ñā'a' ne xii' yata' e'? ¹¹Sakan' ñā yoo' ndii, kandixa' e' ñā nī sakakú Ndiosí yoo' nuu' kuachi' e' xa'a' ñā kundani' mii' xto'o' e' Jesús yoo' kuiti', te nii' sakan' tū kundani' a ne jaan' —nī kachi' ra.

¹²Sakan' te nī xikundiee taxin' sakuu' ne kua'a' jaan' xini so'o' tū nīa ñā ka'an Bernabé xiin' ñā ka'an Pablo xa'a' chuun ka'nu' xiin' ñā nandani' va ne yivi', ñā nī xaa te jaan' tein ne tuku' nī xaa Ndiosí.

¹³Te kii' ndii' nī ka'an te jaan', te nī xa'a' Jacobo ka'an ra ndii:

—Ñani' ta'an' i, kunī so'o' ndo' ñā ka'an i xiin' ndo' vitin.

¹⁴Xa nī ka'an Simón xiin' e' saa nī xaa Ndiosí ndee ñā nuu' ñā nī kundani' a ne tuku' jaan', te nī nakaxin' a sava nīa te kunduu' tū nīa kuenta a. ¹⁵Te nakuitá ñā jaan' xiin' ñā nī ke'i te nī ka'an tiakú tū'un Ndiosí mii' ka'an a ndii:

¹⁶Kii' xka'ndia' ñā jaan' ndii,

nandiko' i te nakasa'a' xaa' tukuu' i vi'e David,

mii' nī xa'ndia' chuun' ra, ñā xa nī nduva,

te ndasava'a' i mii' nī iin a.

¹⁷Ñā jaan' saa i te nanduku' sakuu' inga ne yivi' yu'u, ñā nduu' xto'o' nīa,

xiin' sakuu' ne tuku', ne xa nī nakaxin' i kunduu' kuenta i.

¹⁸Sakan' nī kachi' xto'o' e', ñā satuví ñā jaan' ndee xta'an' iin yivi'.

Sakan' kachi' a.

¹⁹Xa'a' a jaan' na tuu yu'u ndii, vā'a' taxi' e' chuun vi'e nuu' ne tuku', ne xa xa'a' inī xini xto'o' e' Ndiosí. ²⁰Süu' jaan' ndii va'a' ka ke'i e' iin tutu, te ti'vi' e' e nda'a' nīa mii' ka'an a ñā kuní a nakoo nīa ñā xixi' nīa ndei', ñā nī nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka, te na kumi' nīa musa nīa, te na kuxi' nīa ndei' kiti', ti' nī xitia' nīi', te na kuxi' tū nīa nīi'. ²¹Sakan' ñā ndee xta'an' ndii, i'in' ñuu' nī yoo' te ka'an ndoso' tū'un ndei' Ndiosí, ñā nī natiin' Moisés, te ka'vi' tū ra a vi'e mii' nakayá nīa saa kivi' sábado, ñā xinandiee' ne ta'an' e' —nī kachi' ra.

Tutu' ñā kua'an' nda'a' ne tuku'

²²Xa'a' a jaan' na te nī tianu' Jesús, xiin' te xixa jaan', xiin' sakuu' inga ne nduu' kuenta Jesús ñuu' Jerusalén jaan' ndii, nī nakuita' inga' nīa kuento ñā nakaxin' nīa iin

uvi te yivi', te ti'vi' ña'a' nia xiin' Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía. Te jaan' ndii, iin ra nani' Judas, te ka'an tu ne yivi' Barsabás xiin' ra, te inga ra nani' Silas. Te te kuu' nuu' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús nduu' uvi saa' te jaan'. ²³Te xiin' te jaan' ni ti'vi' nia tutu yo'o' ña ka'an ndii: "Ndu'u, te ni tianu' Jesús, xiin' ne nakayá xa'a' a ñuu yo'o', xiin' te xixa, te xito' ne jaan' ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ne tuku', ne ini xini tu Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Siria xiin' ñu'u' Cilicia, xiin' ne ndee' ñuu Antioquía. ²⁴Xa ni xini ndu kuento ña ni kiee sava te yivi' tein ndu yo'o', tee' ndee koo' ra ni ti'vi' ndu. Te ni xaa ra mi' ndiee' ndo'ó, te ni sandi'ni ra nimá ndo' xiin' ña ni ka'an ra, te ni nasaka' tu ra ña xanini ndo' xa'a' a ña ka'an chuun' ra xiin' ndo', ña kasa'a ndo' tuni iin' ndo'. Te ka'an tu ra ña kuní a saxinú ndo' sakuu' ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí. ²⁵Xa'a' a jaan' na ni ndoo inga' ndu kuento ña nakaxin ndu ndia'vi' te yivi', te ti'vi' ndu ra xiin' ñani maní' e' Bernabé xiin' Pablo mi' ndiee' ndo'. ²⁶Te yo'o' ndii, xa xiyoó ra taxí ra kivi' ñuu ra xa'a' a ña saxinú ra ña kuní xto'o' e' Jesucristo. ²⁷Xa'a' a jaan' na ti'vi' ndu Judas xiin' Silas, te ndatu'un' ndi'i ra nuu' ndo' ña ni ndoo ndu kuento, ña yoso' nuu' tutu yo'o'. ²⁸Sakan' ña ni nakuita ña kuní Espíritu Santo xiin' ndu ña tjachuun' ndu ndo'ó xiin' ndee iin tuku ña'a, süu' jaan' ndii ña yo'o' kuiti' saa ndo': ²⁹Kuní a ña nakoo ndo' ña xixi' ndo' ndei' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka, te küxi ka tu ndo' ní', te küxi ka tu ndo' ndei' ti' ni xitia ní', te kümi' tu ndo' musa ndo'. Naa' saxinú ndo' ña jaan' ndii, va'a saa ndo'. Ndiosí na koo xiin' ndo'." Sakan' yoso' a nuu' tutu jaan'.

³⁰Te kii' ndi'i ni ndei' ña'a' nia ndii, ni kiee ra ñuu Jerusalén, te ni nakaa' ra ñuu Antioquía. Te ni nakaya ra ne nakayá xa'a' Jesús, te ni sanakua'a ra tutu jaan' nda'a' nia. ³¹Te kii' ni ka'vi nia a ndii, ni nakuatia' va nia, sakan' ña ni saki'vi ña'a' ña yoso' nuu' tutu jaan'. ³²Te Judas xiin' Silas, xa'a' a ña nduu' tu ra te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, ni xandieni ña'a' ra xiin' kua'a' tu'un va'a, te ni nakata ni'i tu ña'a' ra nuu' ichi' Jesús. ³³Te kii' ndi'i ni ndoo ra ñuu jaan' ndia'vi' kivi' ndii, ni ndei' maní' ña'a' ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' jaan', te nandiko' ra mi' ndiee' ne ni ti'vi' ña'a'. ³⁴Ndisu Silas ndii, ni xtani ra ndoo ka ra ikan'. ³⁵Te ni ndoo

tú Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía jaan' sania'á inga' rá xa'a' xto'o e', te ka'an ndoso' tú rá tu'un va'a xiin' kua'a' inga te yivi'.

Kani ta'an' kuento Pablo xiin' Bernabé xa'a' Juan

³⁶Kii' ni ya'a ndia'vi' kivi', te ni ka'an Pablo xiin' Bernabé ndii:

—To'o' tukuu' sakuu' ñuu mii' ni ka'an e' tu'un va'a xa'a' xto'o e' nuu' ne yivi', te kuni e' saa ndiee' ne jaan' —ni kachi rá.

³⁷Ndandii ni kuni Bernabé ña ku'un tú Juan, te ka'an tú ne yivi' Marcos xiin', xiin' rá. ³⁸Ndisu ni tuu Pablo ña v'a nduu' a ña ku'un ka te jaan' xiin' rá, sakan' ña ni nakoo xiin' mii' rá ñu'u' Panfilia, te ni xiin ka rá kundikun rá sachuun' inga' rá xiin' te jaan' chuun nuu' xto'o e'. ³⁹Xa'a' a jaan' na Pablo xiin' Bernabé ndii, ndiee' va ni kani ta'an' rá kuento ndee ni kusiin' rá. Sakan' na ni xaka Bernabé Marcos, te ni ko'ni rá tundo'o', te kua'an rá nuu' ñu'u' Chipre.

⁴⁰Te Pablo ni xaka Silas, te kua'an rá kii' ndi'i ni sanakua'a ña'a' inga ne ndikún ichi' Jesús nuu' ña ndani mii' ña'a' xto'o e' Ndiosí. ⁴¹Te ni xka'ndia rá nuu' ñu'u' Siria xiin' nuu' ñu'u' Cilicia nakata' ni'i rá i'in ti'vi ne nduu' kuenta Jesús.

Kua'an Timoteo xiin' Pablo xiin' Silas

16 ¹Xi'na ka ñuu Derbe ni xaa rá, ndi'i jaan' te ni xaa rá ñuu Listra, te ikan' ndu'u' iin te nani' Timoteo, te ndikún ichi' Jesús. Te si'e iin ña'a' judía, ña' ini xini Jesús nduu' te jaan', ndisu yuva' rá ndii, te griego nduu' rá. ²Te xa'a' a ña ka'an va'a va ne ini xini xto'o e', ne ndiee' ñuu Listra jaan' xiin' ñuu Iconio, xa'a' Timoteo jaan' ndii, ³ni kuni Pablo ña ku'un te jaan' xiin' rá. Ndisu ña kuni ka ku'un rá ndii, ni ka'an chuun' rá ña koo tuni iin' te jaan', te kani'ni kini ne judío, ne ndiee' ñu'u' jaan'. Kuachi ndii, sakuu' ne ndiee' jaan' xini ña te griego nduu' yuva' rá. ⁴Te kii' xka'ndiá Pablo xiin' te kua'an xiin' rá saa ñuu kua'an rá ndii, sakuni' tu'un rá xa'a' tu'un ndei', ña ni chituní te ni tianu' Jesús, xiin' te xixa, te ndiee' ñuu Jerusalén, ña kuni a saxinu nia a. ⁵Sakan' na kiii' i'in ti'vi ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni xandi'eni ka ña'a' rá nuu' ña ini nia xini nia Jesús, te so'o kukua'á' ka nia i'in kivi' kua'an.

**So'õ ni xaa a kii' ni satuví a nuu' Pablo,
ña xini ra iin te Macedonia**

⁶Te ni xka'ndia Pablo xiin' te kua'an xiin' ra nuu' ñu'u' Frigia xiin' ñu'u' Galacia, sakan' ña ni taxí Espíritu Santo ka'an ra tu'un Ndiosí nuu' ñu'u' Asia. ⁷Te kii' ni xaa ra xa'in' ñu'u' Misia ndii, ni xika ra ku'un ra ñu'u' Bitinia. Ndisu ni taxí tu Espíritu Jesús ña ku'un ra ikan'. ⁸Te ni xka'ndia ra ñu'u' Misia, te ni nakaa' ra ndee ñuu Troas, ña naá yu'u' mini ka'nu'. ⁹Te ñuu jaan' ni satuví a nuu' Pablo ña iin' ndichí iin te ñu'u' Macedonia ka'an nda'vi ra xiin' ra ndii:

Kii' kandu'u' Pablo kixín ra ndii, ni satuví Ndiosí nuu' ra ña ni xini ra iin te ñuu Macedonia (16.9)

—Xka'ndia un' ñu'u' Macedonia te chindiee' un' ndu —kachi ra.

¹⁰Te kii' ni satuví a ña jaan' nuu' Pablo ndii, ni chítu'va ki'i' xiin' mii' ndu, te ku'un ndu ñu'u' Macedonia. Sakan' ña ni kundani ndu ña Ndiosí nduu' ña kana' ndu, te ka'an ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ne ndiee' ñu'u' jaan'.

So'õ ni xaa a kii' ni xa'an ndu xiin' Pablo ñuu Filipos

¹¹Te ni ko'ni ndu iin tundo', tun' ni keta ñuu Troas jaan', te kua'an ndaku ndu ndee ñu'u' Samotracia. Te ni kitu' tuku kivi', te ni kiee ndu kua'an ndu ñuu Neápolis. ¹²Te ñuu jaan' ni kiee ndu te kua'an ndu ndee ñuu Filipos. Ñuu jaan' ndii, nda'a'

ñuu Roma nduu' a, te kandu'u' a nuu' ñu'u' Macedonia jaan', te iin ñuu ka'nu' va nduu' a. Ikan' ni ndiee ndu ndia'vi' kivi'.

¹³Te iin kivi' sábado, ña xinandiee' ne ta'an' ndu, ne judío ndii, ni kiee ndu ñuu jaan', te ni xa'an ndu yu'u' itia mii' tuu ndu ña yoo iin xaan' mii' xi ka'an ne judío, ne ndiee' ikan' xiin' Ndiosí. Sakan' te ni xikundiee ndu ikan', te ni xa'a' ka'an ndu xiin' ña'a', ne ni nakaya ikan', tu'un va'a xa'a' Jesús. ¹⁴Te iin ña'a' jaan' nani' Lidia, ña' ñuu Tiatira. Te xiko' a' toto va'a, ña kua'a ndiaa'. Te ña' xaka'nu' Ndiosí nduu' a'. Te kii' ndu'u' a' xini so'o a' ña ka'an Pablo ndii, ni nunia' xto'o e' nimá a', te ni natiin a' tu'un va'a ña ni ka'an ra. ¹⁵Te kii' ndi'i ni chichi' a' kuenta Jesús xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e a' ndii, ni ka'an nda'vi a' xiin' ndu ndii:

—Naa' tuu ndo' ña ini i xini i xto'o e' ndii, to'o' ndo' te ndoo ndo' xiin' ndu vi'e i —ni kachi a'.

Te xa'a' a ña ndiee' va ni ka'an a' xiin' ndu ndii, ni ndoo ndu ikan'.

So'o ni xaa a kii' ni chinaá te yivi' Pablo xiin' Silas vi'e kaa

¹⁶Unta' kii' kua'an tukuu ndu mii' ka'an ndu xiin' Ndiosí ndii, ni nata'an' iin ña' sava xiin' ndu. Ña' jaan' ndii, xiko' ni'i' ña'a' xto'o a', te ndiee' ñuu jaan'. Te naá iin ña ndiva'a nimá a', ña xaa' sakan' te tuvi' ini a'. Te xiin' ña ndiee', ña taxi' ña jaan' ndii, kua'a' va xu'un' ni kanando a' xa'a' xto'o a' jaan'. ¹⁷Te ni xikundikun a' Pablo xiin' ndu'u' ka'an ti'e' a' ndii:

—Te yivi' kaa' ndii, te xika' nuu' nuu' Ndiosí ka'nu' xava'a nduu' ra. Te ka'an ra saa saa ndo' te kaku ndo' nuu' kuachi ndo' —kachi a'.

¹⁸Te kua'a' va kivi' ni xaa a' ña jaan' ndee ni kusuxan' xini' Pablo. Sakan' na ni ndiko kuiin ra, te ni ka'an ra xiin' ña ndiva'a ña naá nimá a' jaan' ndii:

—Xiin' ña ndiee' Jesucristo ka'an chuun' i xiin' un' ña kuan keta nimá ña' ñaa' —ni kachi ra.

Xaka'an e' te ni keta ña jaan', te kua'an a.

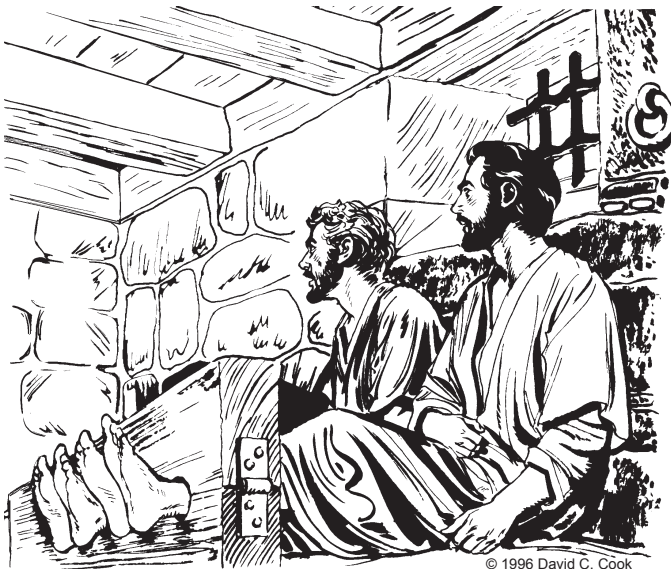
¹⁹Te kii' ni xini xto'o ña' sava jaan' ña ni ndi'i ña ndiatu' ini ra kanando ka ra xu'un' xiin' a' ndii, ni tiin ra Pablo xiin' Silas, te ni kañuu ña'a' ra xan ndiaka ra ma'in' ya'vi nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu jaan'. ²⁰Te ni sanakua'a ña'a' ra nuu' te kuu' ka'nu' ka'an ra ndii:

—Te judío yo'lo' ndii, sasana' ra ne ñuu e' xiin' ña ka'an ndoso' ra. ²¹ Sakan' ña sania'a' ra iin nuu' ña ndei' ña va'a natiin e', te ni ndee vasa' tu xixaá e', sakan' ña te romano nduu' yoo' —ni kachi' ra.

²² Xa'a' a jaan' na ni nuta' tu kua'a' ne yivi', ne ni nasaa' ni xini nia Pablo xiin' Silas. Sakan' te ni tianu' te kuu' ka'nu' jaan' te xiin', te ni tava' ra toto Pablo xiin' Silas, te ni ka'an chuun' tu ra, te ni suku' nduku' va ña'a' ra. ²³ Te kij' ndi'i ni kutun' ña'a' te xiin' jaan' kua'a' va ichi' ndii, ni taan' ña'a' ra vi'e kaa. Te ni ka'an chuun' te kuu' ka'nu' jaan' xiin' te xiin' te xito' vi'e kaa ña koto va ña'a' ra. ²⁴ Kij' ni natiin te xito' vi'e kaa jaan' ña ni ka'an chuun' te jaan' xiin' ra ndii, ni taan' ña'a' ra ndemaa' tixin vi'e kaa jaan' mii' kutu' va kaa'. Te ni ko'ni tu ra xa'a' te jaan' yavi iin itun' vie va.

²⁵ Te xa nañuu sava nduu' a, ndisu Pablo xiin' Silas ndii, ka'an ra xiin' Ndiosí te xita' tu ra yaa nuu' a. Te sakuu' te ñu'u' vi'e kaa jaan' xini so'lo a. ²⁶ Te iin ni taan ndiee' xava'a ndee ni kisi a xa'a' vi'e kaa jaan'. Te xa ndikun sakan', te ni nunia' tu sakuu' yi'e' a, te ni ndaxin' tu karena, ña tiin sakuu' te

Pablo xiin' Silas ndii, ka'an ra xiin' Ndiosí, te xita' tu ra yaa nuu' a kij' ñu'u' ra vi'e kaa (16.24)

ñu'u' jaan'. ²⁷Te kii' ni ndoto te xito' vi'e kaa jaan', te ni xini ra ña nunia' yi'e' jaan' ndii, ni xta'ni' ra ichi ra, te ka'ni' xiin' mii' ra, sakan' ña ni xanini ra ndii, xa ni xinu te ñu'u' vi'e kaa jaan'. ²⁸Ndisu ni ka'an ti'e' Pablo xiin' ra ndii:

—Sätuxu'vi xiin' mii' un', sakan' ña yo'o' ñu'u' sakuu' ndu —ni kachi ra.

²⁹Sakan' te ni xikan te xito' vi'e kaa jaan' ñu'u, te ki'i' ni ndava ra ndeta ra mii' naá Pablo xiin' Silas. Te kisi' vi' ña'a' a ña yi'vi ra, te ni xikandu'u' ndiee ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Pablo xiin' Silas. ³⁰Ndi'i jaan' te ni tava' ña'a' ra ikan'. Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ndo'ó, táku'e, ¿ndee ña saa i, te kaku i nuu' kuachi i? —ni kachi ra.

³¹Te ni nakuiin te jaan' ndii:

—Ini un' kuni un' xto'o e' Jesucristo, te kaku un' nuu' kuachi un', yo'ó xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e un' —ni kachi ra.

³²Sakan' te Pablo xiin' Silas ndii, ni ka'an ra tu'un va'a xa'a' xto'o e' nuu' te jaan' xiin' nuu' sakuu' ne ndiee' vi'e ra.

³³Te xa ñuu sakan' ni xaka ña'a' te xito' vi'e kaa jaan', te ni natia ra mii' ni tuxu'vi te jaan'. Sakan' te ni chichi ra xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra cuenta Jesús. ³⁴Te kii' ndiee' te jaan' vi'e ra ndii, ni taxi ra ña ni xixi te jaan', te va'a va kuni ra xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra xa'a' a ña ini nia xini nia Ndiosí.

³⁵Kii' ni kitu' kivi' jaan' ndii, ni ti'vi' te kuu' ka'nu' ñuu jaan' iin uvi te xiin' te ka'an ra xiin' te xito' vi'e kaa jaan' ndii:

—Saña' un' te yivi' ñaa' —ni kachi ra.

³⁶Sakan' te ni ka'an te xito' vi'e kaa jaan' kuento jaan' xiin' Pablo ndii:

—Te kuu' ka'nu' ni ka'an chuun' xiin' i ña saña' i ndo'ó. Sakan' na kuii' xa kuví kiee ndo' te ku'un ndo', Ndiosí na ku'un na xiin' ndo' —ni kachi ra.

³⁷Ndisu ni nakuiin Pablo nuu' te xito' vi'e kaa jaan' ndii:

—Xi'na ni kutun' ra ndu'u nuu' kua'a' ne yivi', te ni ko'ni ra ndu vi'e kaa tee' ndee ni sana'má ra ndu'u, te na'in ra kuachi ndu. Te ndu'u ndii, te romano nduu' tu ndu'u. Te vitin ndii, kuni ra tava' si'e ra ndu'u. Kuäsa' xachi' sakan' ran', na kixin mii' te kuu' ka'nu' jaan' te tava' ra ndu —ni kachi Pablo.

³⁸Te ni ka'an te xiin' jaan' xiin' te kuu' ka'nu' jaan' ña ni ka'an Pablo jaan', te ni yi'vi ra kii' ni xini so'o ra ña te romano

nduu' tu Pablo xiin' Silas. ³⁹Xa'a' a jaan' na ni xa'an tava' ra te jaan' vi'e kaa jaan', te ni xikan ra ña ka'nu' ini nuu' ra, te ni ka'an nda'vi ra xiin' ra ña kiee ra ñuu jaan'. ⁴⁰Ni keta so'o Pablo xiin' Silas vi'e kaa jaan', te kua'an ra vi'e Lidia. Te ikan' ni nduuiin ra xiin' ne nakaya' xa'a' Jesús, te ni xandi'eni ra nimá nia, ndi'i jaan' te ni kiee ra kua'an ra.

So'o ni xaa a kii' xika' Pablo ñuu Tesalónica

17 ¹Te Pablo xiin' Silas ndii, ni xka'ndia ra ñuu ña nani' Anfípolis xiin' ñuu ña nani' Apolonia, te ni xaa ra ndee ñuu Tesalónica, te ikan' ndii, yoo iin vi'e mii' nakaya' ne judío. ²Te Pablo ndii, uni ta'an kivi' sábado, ña xinandiee' ne judío, ni xa'an ra vi'e mii' nakaya' nia naa xixaá ra. Te ndiee' ni ndatu'un' ra nuu' ne jaan' xa'a' ña ka'an tu'un Ndiosí. ³Te ni sanakuachi' ra ña yoso' nuu' tutu Ndiosí jaan' nuu' nia, te sakuni' ña'a' ra ña ña nduu' Cristo ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo' ndii, ni kuni a ña kuví a, ndi'i jaan', te natiaku a. Te ka'an tu ra ndii:

—Jesús, ña ka'an ndoso' i xa'a' jaan' nduu' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo' —ni kachi ra.

⁴Te sava ne judío jaan' ndii, ni ini nia xini nia Jesús, te ni nduuiin nia xiin' Pablo xiin' Silas. Te sakan' tu ni xaa kua'a' va ne griego, ne ndikún Ndiosí ña kandixa' ne judío, xiin' ki'in' ña'a', ne kuu' nuu'. ⁵Ndisu te judío, te ni kandixa' ndii, ni xakuinu xava'a ra Pablo xiin' Silas. Sakan' na kuii' ni nakaya ra ki'in' te nia'a xika' sii' ya'ya, te sanasa'á te jaan' ne ndiee' ñuu jaan'. Te ni ki'vi' ndiee' ra vi'e iin te nani' Jasón nanduku' ra Pablo xiin' Silas, te tava' ña'a' ra, te kundiaka ña'a' ra vi'e ka'nu' ñuu jaan'. ⁶Ndisu xa'a' a ña koo' te jaan' ni na'in ra ndii, ni naka ra Jasón xiin' inga ka te ini tu xini Jesús. Te ni kañuu ña'a' ra xan ndiaka ra nuu' te kuu' nuu' nuu' ñuu jaan'. Te ni ka'an ti'e' ra ndii:

—Te yivi', te sativi' ne yivi' iin yivi' mii' ka ndiee' nia jaan' ndii, ni xaa tu ra ñuu mii' ndiee' e' yo'o' vitin, ⁷te Jasón kaa' ndii, ni natiin ña'a' ra vi'e ra. Te sakuu' te jaan' xka'ndiá kuento ña ka'an chuun' César, te xa'ndia chuun' ka'nu' ka, sakan' ña ka'an ra ndii, yoo inga te xa'ndia chuun' ka'nu' ka te nani' Jesús, kachi ra —ni kachi te jaan'.

⁸Te ni nasaa' ne kua'a' jaan' xiin' te sanakuachi' kuento ñuu jaan' kii' ni xini so'o nia ña ni ka'an ra. ⁹Xa'a' a jaan' na

n_i chikandia Jasón xiin' inga te yivi' jaan' xu'un', te n_i sain' ña'a' te jaan'.

So'o n_i xaa a kii' n_i xika Pablo xiin' Silas ñuu Berea

¹⁰N_i xaa so'o ñuu, te n_i ti'vi' ne in_i xini Jesús Pablo xiin' Silas ndee ñuu Berea. Te kii' n_i xaa ra ñuu jaan' ndii, n_i xa'an ra vi'e mii' nakayá ne judío. ¹¹Ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ka'nu' ka in_i nia te sakan' ne ndiee' ñuu Tesalónica jaan'. Kuachi ndii n_i natiin va'a nia tu'un va'a xa'a' Jesús, te i'in kivi' kua'an ndii, sakuaan ndi'i nia ña yoso' nuu' tutu Ndiosí te kun_i nia naa' sakan' xna'a nduu' a naa sania'á Pablo xiin' Silas. ¹²Ña jaan' na kuu' kua'a' va ne judío jaan' n_i in_i xini Jesús. Te sakan' tu kua'a' ña'a' griega, ne ka'nu' xiin' te yivi' ndii, n_i in_i nia xini nia Jesús.

¹³Ndisu kii' n_i xini te judío, te ndiee' ñuu Tesalónica, kuento ña ka'an ndoso' tu Pablo tu'un Ndiosí ñuu Berea jaan' ndii, n_i xa'an tu ra ikan', te n_i kiku' ra ne yivi' kua'a', ne ndiee' ñuu jaan', sanasaá' ña'a' ra. ¹⁴Ndisu ne in_i xini Jesús ndii, numi' va, te n_i ti'vi' nia Pablo ndee yu'u' mini ka'nu'. Te Silas xiin' Timoteo ndii, n_i ndoo ra ñuu Berea jaan'. ¹⁵Te yivi', te n_i xa'an xiin' Pablo ndii, ndee ñuu Atenas n_i xa'an nakoo ña'a' ra. Te kii' ndi'i n_i ka'an chuun' Pablo xiin' ra ña ka'an ra xiin' Silas xiin' Timoteo ña yachi va kixin te jaan' ñuu Atenas mii' ndu'u' Pablo jaan' ndii, n_i nandiko' ra.

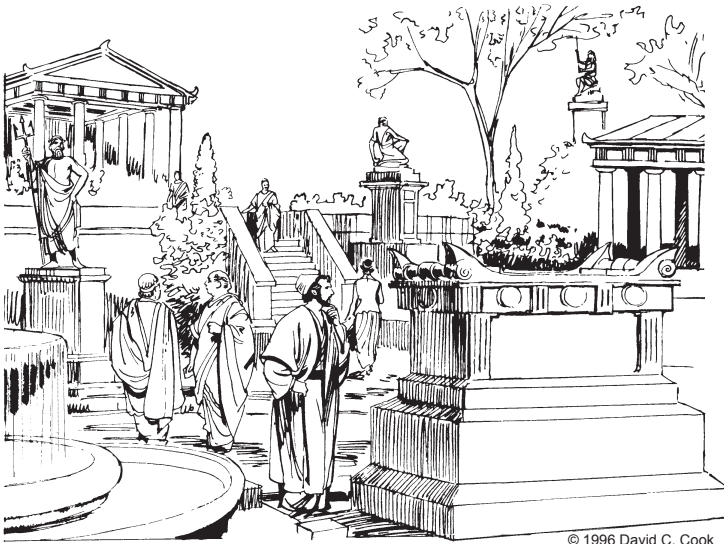
So'o n_i xaa a kii' n_i xika Pablo ñuu Atenas

¹⁶Te kii' ndu'u' Pablo ñuu Atenas jaan' ndiatu' ra te jaan' ndii, n_i tuxu'vi va nimá ra kii' n_i xini ra ña chitu' vi' ñuu jaan' yoo ndiosí saka. ¹⁷Xa'a' a jaan' na n_i ndatu'un' ndi'i ra nuu' ne judío jaan' vi'e mii' nakayá nia, xiin' nuu' ne tuku', ne xaka'nu' Ndiosí. Te sakan' tu n_i xaa ra i'in kivi' nuu' yoo ka xika' ya'vi. ¹⁸Te sava te ndikún xata' ña n_i sania'á iin ti'vi te nani' epicúreos xiin' sava te ndikún xata' ña n_i sania'á iin ti'vi te nani' estoicos ndii, n_i kan_i ta'an' ra kuento xiin' Pablo. Te n_i ka'an sava te jaan' ndii:

—¿Yoo nduu' tu a sania'á te ka'an saka kaa'? —n_i kachi ra.

Te sava tuku ra n_i ka'an ndii:

—Kuain' te ka'an ndoso' xa'a' inga nuu' ndiosí nduu' ra —n_i kachi ra.

© 1996 David C. Cook

*Nī tuxu'ví vā nimá Pablo kii' nī xinī rā ñā chitu'
vi' ñuū Atenas yoō ndiosí saka (17.17)*

Nī ka'an̄ tē jaan' ñā jaan' sakan' ñā nī ka'an̄ ndoso' Pablo tu'un̄ va'ā nuu' rā xa'a' Jesús, xiin' xa'a' ñā ñatiakū e' kii' kuv̄i e'.

¹⁹Sakan' tē nī xakā tē jaan' Pablo tē kua'an̄ rā xiin' rā iin̄ xaan' mi' nakayá tē xinī tuní mi' nani' ā Areópago, tē nī ndatu'un' ña'a' rā ndii:

—¿Ñáā kuv̄i sania'á un' ndu'ū xa'a' ñā xaa' ñā ka'an̄ ndoso' un' jaan'? ²⁰Kuach̄i ndii ñā siin' tū ka'an̄ un' xtuū ndu, sakan' nā kunī kundanī ndū ndeē xa'a' ka'an̄ ā —nī kachī rā.

²¹Sakan' ñā sakuu' nē ndiee' ñuū jaan' xiin' nē tuku', nē ndiee' tū ikan' ndii, xā nuu' ndatu'un' ñiā uun̄ xinī so'ō ñiā xa'a' ndeē kā ñā tuū ñiā nduu' ñā xaa' nuu' ñiā.

²²Sakan' tē nī xikuiin̄ ndich̄i Pablo ma'in' vi'ē Areópago jaan', tē nī ka'an̄ rā ndii:

—Ndo'ó, nē ndiee' ñuū Atenas yo'o' ndii, xā kundanī yu'ū ñā tiin' ka'nu' vā ndo'ó ñā kandixa' ndo'. ²³Sakan' ñā kii' nī xka'ndiā ī ya'yā ñuū ndo' mii' ita' yukun' kualí mii' xaka'nu' ndo' kua'a' vā ñā kandixa' ndo' jaan' ndii, nī xinī tū ī iin' iin̄ yukun' lulū mii' yoso' iin̄ yu'u' ñā ka'an̄ ndii: “Xa'a' Ndiosí ñā

kōo' xiní." Sakan' yoso' a. Suu xa'a' Ndiosí, ña xaka'nu' ndo' jaan' tee' ndee xiní ndo' a, kuaxi yu'u ka'án ndoso' i nuu' ndo' vitin.

²⁴Ña jaan' nduu' ña ni xa'a' iin yivi' te sakan' tu sakuu' ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi', xa'a' a jaan' na suvi a nduu' xto'o ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi'. Te ndü'u' a ndee iin yukun' ña xa'a nda'a' te yivi', ²⁵ni ndee kōo' tu ndee iin e' kivi chindiee' ña'a' ndee naa kumi' e' iin ña kuní nuu' a. Sakan' ña kōo' a kuní xachi' nuu' a jaan', süu' jaan' ndii mii' a taxi' kivi' ñuu sakuu' e', xiin' ña na'in' tachi' e', xiin' sakuu' ña kuní nuu' e'. ²⁶Te xiin' iin ndaa' te yivi' ni xa'a' Ndiosí sakuu' nuu' ne yivi' iin yivi', te kundiee' i'in ne jaan' kanii' iin yivi'. Te kii' tia'an koo ndee iin e' ndii, ni ndoo a kuento amaa xiin' mii' kundiee' e', ²⁷te nanduku' ña'a' sakuu' e', tee' ndee nanduku' nianí ña'a' e' ndii, na'in' ña'a' e', sakan' ña xika' yoo a nuu' i'in e'. ²⁸Kuachi ndii suvi a xaa' sakan' te tiaku e', xiin' ña xiko' kuiín e', xiin' ña yoo e'. Naa ni ka'an sava te ichi' ndo'ó, te ni ke'i kuento ndatun' kua'an ndii: "Si'e Ndiosí nduu' e'", ni kachi ra.

²⁹Te xa'a' a ña si'e Ndiosí nduu' e' ndii, vä'a kanini e' ña nduu' Ndiosí ndee naa ña xa'a nda'a' te yivi' xiin' oro, xiin' plata, xiin' yuu' saa xanini mii' ra. ³⁰Te Ndiosí ndii, ni ka'an kuachi a xiin' ne yivi' xa'a' ña naa' ni kuu' nia xta'an'. Ndisu vitin ndii, ka'án chuun' a xiin' sakuu' yoo', ne ndiee' kanii' iin yivi', ña nama e' nimá e' xa'a' kuachi e' te saa e' ña kuní a. ³¹Sakan' ña xa ni chindu'u' a iin kivi' ña sana'má ndaku a sakuu' ne yivi' xa'a' kuachi nia. Te saa a ña jaan' xiin' nda'a' iin te yivi', te xa ni sakuiso' chuun' a xa'a' chuun' jaan'. Te ni nia'a a nuu' sakuu' e' xa'a' ña jaan', sakan' ña ni sanatiaku ña'a' a —ni kachi Pablo.

³²Te kii' ni xini so'o ne yivi' jaan' ña natiaku ne xi'i ndii, sava nia ni xandi'i xiin' Pablo, te sava tukü nia ni ka'an ndii:

—Inga kivi' kuni kuni so'o ka ndu xa'a' ña ka'án un' kaa' —ni kachi nia.

³³Sakan' te ni keta Pablo tein ne yivi' jaan' kua'an ra. ³⁴Te sava ne yivi' jaan' ndii, ni natiin nia tu'un va'a xa'a' Jesús ña sania'á Pablo, te ni nduüin nia xiin' ra. Te tein ne jaan' ka'ni iin te nani' Dionisio, iin te xa'ndia chuun' xa'a' Areópago jaan' nduu' tu te jaan'. Te ka'ni tu iin ña'a' nani' Dámaris, xiin' inga ka ne yivi' ikan'.

So'ò ni xaà a kij' xika' Pablo ñuu Corinto

18 ¹Te kij' ni ndi'i ña jaan' ndii, ni ketà Pablo ñuu Atenas jaan' te kua'an ra ñuu ka'nu' ña nani' Corinto. ²Te ikan' ni xini ta'an' ra xiin' iin te judío te nani' Aquila, te ni tuvi ñu'u' Ponto. Sakan' ndia'vi' kivi' kua'an ña ni kiee te jaan' ñu'u' Italia, te ni xaà ra ñuu Corinto jaan' xiin' ña si'i ra Priscila. Sakan' ña Claudio, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' Roma, ni ka'an chuun' ña kiee sakuu' ne judío ñuu jaan'. Te ni nduiin Pablo xiin' ña. ³Te xa'a' a ña iin ndaa' nuu' chuun xaa' Pablo xiin' Aquila jaan' ndii, ni ndoo ra ndu'u' ra xiin' ña, te sachuun' inga' ra xiin' ña, sakan' ña ne xa'a vi'e toto nduu' ña. ⁴Te saa kivi' sábado, ña xinandiee' ne judío ndii, ni xa'an Pablo vi'e mii' nakayá ña, te ni ndatu'un' ra xiin' ña, xiin' ne griego xa'a' Jesús te ini ña kuni ña a.

⁵Te kij' ni xaà Silas xiin' Timoteo ñuu Corinto jaan', ña ni kiee ra ndee ñu'u' Macedonia ndii, ndee xa nuu' tu'un va'a xa'a' Jesús ka'an ndoso' Pablo, te ndiee' yu'u' ra nuu' ne judío jaan' ña suvi a nduu' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo'.

⁶Te ndii, xa'a' a ña xikuita'nú ne judío jaan' nuu' tu'un va'a ña ka'an ndoso' Pablo, te kani'a'a tu ña xiin' ra ndii, ni kisi ra toto ra ka'an ra ndii:

—Xa kuenta mii' ndo' nduu' ña kundo'o ndo' xa'a' kuachi ndo' nuu' Ndiosí, koo' kuachi kumi' ka yu'u xa'a' ña jaan'. Te ndee vitin ndii, nuu' ne tuku' ku'un ka'an ndoso' i tu'un va'a —ni kachi ra.

⁷Sakan' te ni ketà Pablo mii' nakayá ne judío jaan' te kua'an ra vi'e iin te nani' Justo. Te jaan' ndii, xito' ka'nu' ra Ndiosí, te iin vi'e ra yatín xiin' vi'e mii' nakayá ne judío jaan'. ⁸Te Crispo, te kuu' nuu' tixin vi'e mii' nakayá ne judío jaan' ndii, ni ini ra xini ra xto'o e' Jesús, te sakan' tu sakuu' ne ndiee' vi'e ra. Te ki'in' tuku ne ñuu Corinto jaan', kij' ni xini so'o ña ña ni ka'an ndoso' Pablo ndii, ni ini ña xini ña xto'o e' Jesús, te ni chichi ña kuenta a.

⁹Sakan' te ni satuví xiin' mii' xto'o e' Jesús nuu' Pablo ñuu, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuän yi'vi un' ka'an ndoso' un' xa'a' i, ka'an na ka'an un', te vikuiin un'. ¹⁰Kuachi ndii yoo i xiin' un', te koo' ndee iin ne yivi' kuví tiin yo'ó te satuxu'ví ña yo'ó, sakan' ña yoo kua'a' ne nduu' kuenta i ñuu yo'o' —ni kachi a xiin' ra.

¹¹Sakan' na ni ndoo ra ikan' iin kuiya yoso' sava sania'á ra ne ñuu Corinto jaan' tu'un Ndiosí.

¹²Ndisu kii' ni nduu Galión te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' Acaya jaan' ndii, ni nakata sava ne judío kuento nia, te ni tiin nia Pablo, te ni xan ndiaká ña'a' nia vi'e mii' xa'nú te yivi' kuachi ¹³ka'án nia ndii:

—Te yo'o' ndii, tianu' ra ne yivi' te saka'nu' nia Ndiosí ña nākuitá xiin' ña ka'án tu'un ndei' ndu —ni kachi nia.

¹⁴Te kii' xa xito' ka'an Pablo xa'a' ra ndii, ni ka'an Galión xiin' ne jaan' ndii:

—Naa' sakan' te yoo xna'a iin kuachi vie, uun iin ña nia'a ña ni xaa te yo'o' ndii, kuni so'o i ña ka'án ndo', ne judío.

¹⁵Ndisu naa' kani' ta'an' ndo' xa'a' kuento kuiti', xiin' xa'a' ña kandixa' ndo', xiin' xa'a' tu'un ndei' mii' ndo' ndii, kuni kunduu yu'u te xa'nú kuachi xa'a' ña jaan'. Sakan' na kuu' ñaa' mii' ndo' xini saa saa ndo' xiin' a —ni kachi ra.

¹⁶Sakan' te ni tava' ra ne jaan' vi'e mii' xa'nú ra kuachi jaan'. ¹⁷Te ni tiin sakuu' ne jaan' Sóstenes, te kuu' nuu' tixin vi'e mii' nakayá nia, te ni kutun' ña'a' nia nuu' a mii' xa'nú Galión kuachi jaan'. Ndisu te jaan' ndii, ni xaa ra kuenta kuu' vi' ne jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' Pablo ñuu Antioquía

¹⁸Te ni ndoo ka Pablo ñuu Corinto jaan' kua'a' kivi'. Ndi'i jaan', te ni ndei' ra ne ini xini Jesús, ne ndiee' ikan', te ku'un ra ñu'u' Siria. Te kua'an tu Aquila xiin' Priscila xiin' ra. Te ñuu Cencrea mii' ki'in nia tundo'o', tun' kua'an nia jaan', ni kiee' ti'e xini' Pablo jaan', sakan' ña xa ni taxí ra kuento ra nuu' Ndiosí.

¹⁹Te kii' ni xaa nia ñuu Éfeso ndii, ni nako'o Pablo Aquila xiin' Priscila ñuu jaan'. Te kua'an ra vi'e mii' nakayá ne judío, te ni ndatu'un' ra xiin' ne nakayá ikan'. ²⁰Te ni ka'an nda'vi ne jaan' xiin' ra ña ndoo ka ra xiin' nia ndia'vi' kivi', ndisu ni xiin ra, ²¹süu' jaan' ndii ni ndei' ña'a' ra ka'án ra xiin' nia ndii:

—Kixin ndi'e' tuku i yo'o' naa' sakan' kuni Ndiosí —ni kachi ra.

Te ni ki'in ra tundo'o' ñuu Éfeso jaan', te ni keta ra kua'an ra.

²²Te kii' ni xaa ra ñuu Cesarea ndii, ni keta ra tundo'o' jaan', te ni kaa ra ñuu Jerusalén, te kua'an nakuatu ra ne nduu' kuenta Jesús. Ikan' te ni naka'a' ra ñuu Antioquía.

²³Te ñuu Antioquía jaan' ni ndoo Pablo ndia'vi' kivi', ikan' te ni keta ra kua'an ra i'in ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galacia xiin' nuu' ñu'u' Frigia nakata' ni'i ra ne nduu' kuenta Jesús nuu' ichi' a.

Ka'an ndoso' Apolos xa'a' Jesús ñuu Éfeso

²⁴Te kivi' jaan' ni xaa iin te judío, te ñani' Apolos, ñuu Éfeso, te jaan' ndii, ñuu Alejandría ni kiee ra, te chuun va ra xiin' ña ka'an ndoso' ra, te xiní va tu ra saa yoo ña yoso' nuu' tutu Ndiosí. ²⁵Te jaan' ndii, ni sakuaan ndi'i tu ra xa'a' ichi' xto'o e' Jesús. Te xiin' iin kanii' nimá ra ka'an ndoso' ra, te ndaku va sania'á tu ra xa'a' Jesús, tee' ndee xa'a' ña ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta ña nama' nia nimá kuiti' nia xiní ra. ²⁶Te ni xa'a' ra ka'an ndoso' ndituni ra vi'e mii' nakayá ne judío. Ndisu kii' ni xiní so'o Aquila xiin' Priscila ña ni ka'an ra jaan' ndii, ni xaka ña'a' nia mii' koo' yoo, te ni sanakuachi' ndi'i ka nia ichi' Ndiosí nuu' ra.

²⁷Te xa'a' a ña kuni ku'un Apolos jaan' nuu' ñu'u' Acaya ndii, ni xandiëni ña'a' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ñuu Éfeso jaan', te ni ke'i nia iin tutu nuu' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' ñu'u' Acaya jaan', ña natiin va'a nia te jaan'. Te kii' ni xaa Apolos ikan' ndii, ni chindiee' kua'a' ra ne yivi', ne ni ini xini Jesús ni xaa Ndiosí xa'a' a ña ndani mii' ña'a' a. ²⁸Sakan' suu ndiee' va ni sandoó kui'e ra ne judío, ne ini xini Jesús, mii' chitu' kaa'. Te xiin' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ni nia'a ra ne jaan' ña Jesús nduu' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo'.

So'o ni xaa a kii' xika' Pablo ñuu Éfeso

19 ¹Ndu'u' ka Apolos ñuu Corinto jaan', te Pablo ndii, xa ndi'i ni xinun'i ra kanii' tein iku', te xa ni xaa ra ndee ñuu Éfeso. Te ikan' ni xiní ta'an' ra xiin' sava te ndikún ichi' Jesús. ²Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá ni natiin ndo' Espíritu Santo kii' ni xa'a' ini ndo' xini ndo' Jesús? —ni kachi ra.

Te ni nakuijn te jaan' ndii:

—Ni ndee tia'an kuni so'o ndu naa' yoo iin Espíritu Santo —ni kachi ra.

³Te ni ndatu'un' tukuu' ña'a' Pablo ndii:

—¿Ndee nuu' ña chichi' ni natiin ndo'ó na sakan'? —ni kachi ra.

Te n̄i nākuīn te jaan' ndii:

—Nā chichi', nā n̄i sania'á Juan kuiti', n̄i natiin ndu —n̄i kachi ra.

⁴Te n̄i ka'an ka Pablo xiin' ra ndii:

—Nā n̄i chichi' nā n̄i sania'á Juan jaan' ndii, kuenta nā nama' e' nimá e' xa'a' kuachi nā xaa' e' kuiti' nduu' a. Te n̄i ka'an tu ra xiin' ne yivi' nā ini nia kuni nia nā kuaxi xata' ra, te nā jaan' nduu' Jesús, n̄i kachi ra —n̄i kachi Pablo.

⁵Te kii' n̄i xini so'o ra nā jaan' ndii, n̄i chichi' ra kuenta xto'o e' Jesús. ⁶Te kii' n̄i tondia nda'a' na'a' Pablo ndii, n̄i xikui'nu Espíritu Santo sakuu' te jaan', te n̄i xa'a' ka'an ra tu'un nā xini ra, te n̄i ka'an tiakú tu ra. ⁷Te nā sakuu' te yivi' jaan' ndii, uxi uvi ta'an kuu' ra.

⁸Te nii' uni ta'an yoo' n̄i xa'an Pablo vi'e mii' nakaya' te judío nuu jaan', te n̄i ndatu'un' ndieni ra xiin' te jaan', te n̄i xika ra sakandixa' na'a' ra nā ka'ndia chuun' Ndiosí nimá te jaan'. ⁹Ndisu kua'a' va te jaan' n̄i xaxii nimá, te nuu' chitu' n̄i kani'a' ra xa'a' ichi' xaa' nā ka'an ndoso' Pablo jaan'. Sakan' na n̄i kuxioo ra nuu' te jaan', te n̄i naka siin' ra te ini xini Jesús, te kua'an ra xiin' te jaan' vi'e mii' sania'á iin te nani' Tiranno. Te saa kivi' n̄i ndatu'un' ndi'i ra xiin' te jaan' ikan'. ¹⁰Te sakan' n̄i xaa ra nii' uvi kuiya. Sakan' na kuii' n̄i xini so'o sakuu' ne ndiee' nuu' nu'u' Asia jaan' tu'un va'a xa'a' xto'o e' Jesús, ne judío xiin' ne griego.

¹¹Te xiin' nā ndiee' Ndiosí n̄i xaa Pablo ki'in' chuun ka'nu' koo' chukuu'. ¹²Te ndee pein ra xiin' toto taa' nuu' ra n̄i ki'in ne yivi', te kua'an nia xiin' a mii' ndiee' ne kuni kuvi, te n̄i nda'a nia nuu' kui'e nā ndo'o' nia. Te sakan' tu n̄i kiee nā ndiva'a nimá nia.

¹³Ndisu sava te judío, te xika' ya'ya tava' nā ndiva'a nimá ne yivi' ndii, n̄i xaa na ra nā nduxa' nā tava' ra nā ndiva'a nimá ne yivi' xiin' nā ndiee' xto'o e' Jesús ka'an ra ndii:

—Xiin' nā ndiee' Jesús, nā ka'an ndoso' Pablo xa'a', ka'an chuun' ndu xiin' ndo'. Kua'an kiee ndo' —n̄i kachi ra.

¹⁴Te xaa' nā jaan' ndii, te uxa ta'an si'e iin sutu ka'nu' judío, te n̄i nani' Esceva, nduu' ra. ¹⁵Ndisu n̄i ka'an nā ndiva'a jaan' xiin' ra ndii:

—Jesús ndii, xini na'a' i, te xini tu i yoo nduu' Pablo. Ndisu ndo'ó ndii, ¿yoo nduu' ndo' na ka'an ndo' nā jaan'? —n̄i kachi a.

¹⁶Xa sakan' ni, te ni xikoso' ndi'i' ña'a' te yivi', te naá ña ndiva'a nimá jaan', te ni kanando ña'a' ra. Te mii' va ni kuu ra xiin' te jaan', ndee ni xinu iin' vichi' ti'e' sakuu' ra vi'e jaan', te ni tuxu'ví xava'a tu ra.

¹⁷Te kii' ni xini sakuu' ne ndiee' ñuu Éfeso kuento xa'a' ña jaan', ne judío xiin' ne griego ndii, ni yi'vi xava'a nia. Te ni xito ka'nu' va nia ña ndiee' xto'o e' Jesús mii' ka. ¹⁸Te kua'a' va tu ne sakan' ni xa'a' ini xini Jesús ndii, kuaxi nia na'má nia kuachi nia xa'a' ña nia'a ña xaa' nia. ¹⁹Te kua'a' ne ni xaa ña tu'va ndii, ni ndasaiin nia sakuu' tutu mii' yoso' tu'un tu'va jaan', te ni xa'mi nia a nuu' sakuu' ne yivi'. Te kii' ni natava' nia kuenta xa'a' ya'vi tutu jaan' ndii, ni keta a uvi xiko uxi mií xu'un' yuu' plata xa'a' sakuu' a. ²⁰Xa'a' a jaan' na so'o ndiee' ka kikú tu'un va'a xa'a' xto'o e' Jesús, te kua'a' ka tu ne yivi' ini xini a. Sakan' ña xini nia ña kumi' a kua'a' ña ndiee'.

²¹Kii' ndi'i' ni xka'ndia sakuu' ña ni yoo jaan' ndii, ni ka'an Pablo xiin' nimá ra ña ku'un ra ñuu Jerusalén kii' ndi'i' xka'ndia ra ñu'u' Macedonia xiin' ñu'u' Acaya. Te ni ka'an tu ra ndii:

—Kii' ndi'i' saa i ña jaan' ndii, kuní a ku'un tu i ñuu Roma —kachi ra.

²²Te ni ti'vi' ra uvi ta'an te xachuun' inga' xiin' ra ñu'u' Macedonia, Timoteo xiin' Erasto. Te mii' ra ndii, ni ndoo ra ñu'u' Asia jaan' ndia'vi' ka kivi'.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an ndoso' Pablo ñuu Éfeso

²³Te sava ni kii' sakan' ni xa'a' xi'é kua'a' ne ñuu jaan' xini nia ichi' xaa' ña ka'an xa'a' Jesús. ²⁴Kuachi ndii ni yoo iin te xachuun' xiin' plata ñuu jaan' te nani' Demetrio. Te jaan' ndii, xa'a ra yukun' kualí' kuenta ndiosí Diana. Te kua'a' va xu'un' ni kanando te xachuun' nuu' ra xa'a' ña jaan'. ²⁵Xa'a' a jaan' na ni nakaya ra te jaan' xiin' tukú te xaa' tu naa chuun jaan', te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ndo'ó, te xaa' tu chuun yo'o' ndii, xiní ndo' ña ña kaa' tiaku e'. ²⁶Ndisu xa xiní e', te xa xini tu e' kuento ña süu' ñuu Éfeso yo'o' kuiti' xa ni sakandixa' Pablo jaan' kua'a' ne yivi' xiin' ña sanía'á ra, süu' jaan' ndii yatin' kanii' nuu' ñu'u' Asia. Te ka'an ra ña ña xa'a nda'a' e' ndii, süu' ndiosí nduu' a. ²⁷Te süu' chuun ña xaa' kuiti' e' iyo' ndoñu'u', süu' jaan' ndii ndee

vī'e mii' xaka'nu' sakuu' yoo' ndiosí chie Diana iyō ndoñu'u'. Te sakan' ndoñu'u' ña xaka'nu' ña'a' sakuu' ne ndiee' ñu'u' Asia xiin' ne ndiee' kanii' iin yivi' —ni kachi ra.

²⁸Te kii' ni xini so'ō ra ña jaan' ndii, ni nasaa' xava'a ra, te ni kuaa' ti'e' ra ka'án ra ndii:

—Ña' ka'nu' nduu' ndiosí yoo' Diana, ne ñuu Éfeso —kachi ra.

²⁹Te iin kanii' tjo', te ni sana xini' ne yivi' kanii' ñuu jaan', te ni tiin nia Gayo xiin' Aristarco. Te jaan' ndii, ñu'u' Macedonia ni kiee ra, te ndiaka' ta'an' ra xiin' Pablo. Ikan' te ni ki'vi sakan' moto nia vi'e ñuu mii' nakayá ne yivi' ndiaka' nia uvi saa' te jaan'. ³⁰Te Pablo ndii, ni kuni ra ku'un ra mii' ni nakaya ne ñuu jaan', ndisu ni taxi ne nakayá xa'a' Jesús xiin' ra ña ku'un ra. ³¹Te sakan' tu sava te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Asia jaan', te xini ta'an' xiin' Pablo ndii, ni ti'vi' ra tu'un ka'án nda'vi ra ña kü'un ra vi'e ñuu jaan'.

³²Te ne yivi', ne ni nakaya vi'e ñuu jaan' ndii, näkuitá xachi' kuento nia, sava nia ka'án xa'a' iin ña'a, te tuku nia ka'án xa'a' tuku a. Te yatin' sakuu' nia xini ndee xa'a' ni nduuiin nia ikan'. ³³Te sava ne judío, ne ka'ni tein ne kua'a' jaan' ndii, ni chinda'a' nia iin te nani' Alejandro te ka'an ra xiin' ne kua'a' jaan'. Sakan' te ni katani nda'a' te jaan' nuu' nia ña koō taxin' yu'u' nia, te ni kuni ra ka'an ra xa'a' ne judío nuu' nia. ³⁴Ndisu kii' ni xini nia ña te judío nduu' tu mii' ra ndii, ni xa'a' kuaa' sakuu' nia, te sakan' ni xaa nia yatin' uvi ta'an hora ka'án nia ndii:

—Ña' ka'nu' va nduu' ndiosí yoo' Diana, ne ñuu Éfeso —ni kachi nia.

³⁵Te kii' ni sain kuiín ña'a' te kuu' ka'nu' nuu' ñuu jaan', sakan' te ni ka'an ra xiin' nia ndii:

—Ndo'ó, ne ñuu Éfeso, sakuu' ne yivi' iin yivi' xini ña yoo', ne ndiee' ñuu Éfeso, nduu' ne kumi' kuenta ña xito' e' yukun' ndiosí ka'nu' Diana xiin' ña niania' a', ña ni nuu ndivi'. ³⁶Te xa'a' a ña ña ndaku xna'a nduu' ña jaan' ndii, kundiee taxin' ndo', te sāa ndo' ndee iin ña'a xiin' tu'un kui'e. ³⁷Sakan' ña te yivi', te ni kixin ndiaka ndo' yo'ō' ndii, kōō' a ni xakuina' ra yukun' e' ni ndee ni kania'a tu ra xa'a' ndiosí e' jaan'. ³⁸Sakan' na kuii' naa' yoo iin ña kuni chindu'u' Demetrio kuachi xa'a', uun te xachuun' xiin' ra ndii, xa yoo vi'e mii' xa'nú te yivi' kuachi. Ikan' yoo te xa'nú kuachi. Ikan' kuvi ku'un chindu'u'

ra kuachi xa'a' ta'an' ra. ³⁹Te naa' yoo inga ka xa'a' kuni ka'an kuachi ndo' ndii, kii' koo junta ka'nu', te ndoo e' kuento xa'a' ña jaan' saa ka'an chuun' tu'un ndei' e'. ⁴⁰Kuachi ndii, xa'a' ña ni nakuchi e' vitin ndii, iyo tiin kuachi ne yivi' yoo' nuu' te xa'ndia chuun' ka'nu' ña xiin' a kundiee taxin' e'. Sakan' ña koo' ndee iin ña kuvi ka'an e' xa'a' e' naa' ndatu'un' te jaan' yoo' ndee xa'a' ni xaa e' sakan' —ni kachi ra.

⁴¹Te kii' ndi'i ni ka'an ra ña jaan' ndii, ni sandutía ra ne jaan' vi'e jaan'.

So'q ni xaa a kii' xika' Pablo ñu'u' Macedonia xiin' ñu'u' Grecia

20 ¹Te kii' ni xikuiin ña ni nakuchi ne kua'a' jaan' ndii, ni nakaya Pablo ne ini xini Jesús ndiee' ñuu Éfeso jaan', te ni xandieni ña'a' ra. Ndi'i jaan', te ni ndei' ña'a' ra, te ni keta ra kua'an ra ñu'u' Macedonia. ²Te kii' ndi'i ni xka'ndia ra ñu'u' jaan' xandieni kua'a' ra ne ini xini Jesús ndiee' ikan' xiin' ña ka'an ra ndii, sakan' vi' te ni xaa ra ñu'u' Grecia. ³Te ni ndoo ra ikan' uni ta'an yoo'. Te kii' xa xito' ki'in ra tundoo', te ku'un ra ñu'u' Siria ndii, ni xini ra kuento ña ni ndatu'un' tuni ne judío ña ka'ni' ña'a' ña. Sakan' na kuii' ndee chaa' ka ni kuni ra nandiko' xa'a' ra nuu' ñu'u' Macedonia. ⁴Te ni xa'an ki'in te yivi' xiin' ra. Iin ra nani' Sópater, te ni kiee ñuu Berea, te inga ra nani' Aristarco xiin' inga te nani' Segundo. Te ñuu Tesalónica nduu' uvi saa' te jaan'. Te inga ra nani' Gayo, te ni kiee ñuu Derbe xiin' inga te nani' Timoteo. Te inga ra nani' Tíquico xiin' inga te nani' Trófimo. Te ñu'u' Asia nduu' uvi saa' te jaan'. ⁵Te jaan' ndii, ni ki'in ichi' ra, te ni ndiatu ra ndu'u' ñuu Troas. ⁶Te kii' ni ndi'i viko' kuenta ña xixi' ne judío xita' va'a ña koo' yuchi' levadura saká xiin' ndii, ni kiee ndu ñuu Filipos, te ni ko'ni ndu iin tundoo' te kua'an ndu. Te u'un ta'an kivi' ni ya'a, te ni xaa ndu ñuu Troas jaan' mii' ndiatu te jaan' ndu. Te ni ndoo ndu ikan' uxa ta'an kivi'.

**So'q ni xaa a kii' ni ka'an ndoso' Pablo ñuu Troas,
te ni ndei' ta'an' ra xiin' ne yivi' ikan'**

⁷Te kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, ni nakaya ndu te kuxi ndu ña xaxi' xakuaa' kuenta ña ni xixi' Jesús. Te xa'a' a ña kitu' tuku kivi' kiee ndu te ku'un ndu ndii, ni sania'á Pablo ne ini xini Jesús ndee ni kuu na ñuu. ⁸Te cuarto vi'e sukun mii' ni

nakaya ndu jaan' ndii, ni yoo kua'a' kaa tuún tixin a. ⁹Te iin te sava, te nani' Eutico ndii, ndu'u' ra yu'u' ventana vi'e jaan' kuni kusun xava'a ra. Te xa'a' a ña na'a' va ni ka'an ndoso' Pablo na ni kanando ma'na te jaan'. Sakan' na kuii' ndee piso ña unj mii' ndiee' ndu jaan' ni kiee ra, te ni nama ra ndienü. Te kii' ni ndoni'i ña'a' ne yivi' ndii, xa ni xi'i ra. ¹⁰Sakan' te ni nuu Pablo, te ni nakanu' ra xata' nu'u' nde'i te jaan', te ni numi ra a. Te ni ka'an ra xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Kündi'ni ndo' sakan' ña xa ni natiaku ra —ni kachi ra.

¹¹Ikan' te ni kaa ka Pablo cuarto jaan', te ni ta'vi' ra xita' va'a, te ni xixi ndu ña xaxi' xakuua' cuenta Jesús. Sakan' te ni nakaa ka ra ni ka'an ndoso' ra ndee ni kitu'. Sakan' te ni kiee ndu kua'an ndu. ¹²Te ni naka tiaku ne yivi' te sava jaan', te kuan nu'u ña xiin' ra, xa'a' a jaan' na va'a xava'a kuni ña.

Kua'an Pablo ñuu Mileto

¹³Te ndu'u ndii, xi'na ndu ni ki'in ichi' kua'an ndu, sakan' na ni ko'ni ndu tundoo' te ndiatu' ndu Pablo ndee ñuu Asón, sakan' ña ni kuni ra ku'un xa'a' ra. ¹⁴Te kii' ni nata'an' ndu xiin' ra ñuu Asón jaan' ndii, ni ndi'vi ra tundoo' te kua'an sakuu' ndu ndee ñuu Mitilene. ¹⁵Te tuku kivi' ni kiee ndu ñuu jaan', te ni xka'ndia ndu nuu' nu'u' Quío. Te kii' ni kitu' inga ka kivi' ndii, ni xka'ndia ndu yatín nuu' nu'u' Samos. Te inga ka kivi' ndii, ni xaa ndu ñuu Trogilio. Te tuku kivi' ni xaa ndu ndee ñuu Mileto. ¹⁶Sakan' ña ni chituní Pablo ña xka'ndia xioo ra ñuu Éfeso, sakan' ña ni kuni ra kuu kuachí ra nuu' nu'u' Asia. Kuachi ndii ndi'ni ra xaa ra ñuu Jerusalén, te naa' ni kuví ndii, xa ikan' yoo ra kii' ko'o viko' ka'nu' ña nani' Pentecostés.

Kani kuento Pablo te xito' ne nakaya xa'a' Jesús, ne ndiee' ñuu Éfeso

¹⁷Te ni ti'vi' Pablo te yivi' te ka'an ra xiin' te xixa, te xito' ne nduu' cuenta Jesús, ne ndiee' ñuu Éfeso jaan', te kixin ra ñuu Mileto jaan'. ¹⁸Kii' ni xaa te jaan' ikan', te ni ka'an Pablo xiin' ra ndii:

—Xini ndo'ó saa ni xachuun' i sakuu' kivi' kii' ni ndu'u' i xiin' ndo' ndee kivi' nuu' kii' ni xaa i nuu' nu'u' Asia yo'o', ¹⁹te sakuu' kivi' tu ni xika nuu' i nuu' xto'o e' xiin' sakuu' ña nda'vi

kuu' nimá i, xiin' ña ni xitiã tikui nuu' i xa'a' ndo'ó, xiin' ña ni xaa ne judío xiin' i kii' ni sando'o' nia yu'u. ²⁰Te xiní ndo'ó ña sakuu' ichi' ni ka'an i xiin' ndo' xa'a' ña va'a mii' ndo', te chindiee' a ndo'ó. Te ni sania'á i ndo'ó tu'un va'a nuu' kua'a' ne yivi'. Te sakan' tu ni xaa i vi'e i'in ndo'. ²¹Ni ka'an ndoso' i nuu' ne judío xiin' nuu' ne tuku' ña nama nia nimá nia xa'a' kuachi nia te saa nia ña kuní Ndiosí, te ini nia kuni nia xto'o e' Jesucristo.

²²Te vitin ndii, ndiee' xaka' Espíritu Santo yu'u ña ku'un i ñuu Jerusalén, te xiní i ndee ña kundo'o' i ikan'. ²³Te ndii, xiní kuiti' i ña i'in ñuu mii' kua'an i ndii, sakuni' Espíritu Santo jaan' yu'u ña kunaa i vi'e kaa, te koo tu i kua'a' tundo'o'.

²⁴Ndisu nuu' mii' i ndii, ndiaa ya'vi' xachi' kivi' ñuu i. Süu' jaan' ndii ndiaa ya'vi' ka ña saxinú i chuun ña ni sakuiso' chuun' xto'o e' Jesús yu'u, ña ndiee' yu'u' i xa'a' tu'un va'a, ña ka'an xa'a' ña ndani mii' Ndiosí yoo'.

²⁵Te vitin ndii, ka'an i xiin' ndo' ña xiní i ña ndee iin ndo'ó, ne ni yoo i xiin' ka'an ndoso' i xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e' ndii, kuni ka ndo' nuu' i. ²⁶Ña jaan' na kuii' ka'an kaxi' i xiin' ndo' kivi' vitin ña koo' ka kuenta kumi' i xa'a' ndo'. ²⁷Kuachi ndii ni nakoo si'e i nuu' ndo' ndee iin ña kuní Ndiosí, süu' jaan' ndii ni ka'an i sakuu' a xiin' ndo'.

²⁸Xa'a' a jaan' na koto xiin' mii' va ndo', te koto va tu ndo' sakuu' ne nduu' kuenta xto'o e', ne ni taxi' Espíritu Santo kundu'u ndo' te paxto nuu', te koto ña'a' ndo', kuachi ndii ni ndasandu'u a ne jaan' kuenta a xiin' níi' si'e mii' a. ²⁹Sakan' ña xiní yu'u ña kii' ku'un i ndii, ko'ni te yivi' tein ndo', te kuu ra ndee naa lobo nia'a, ti' xika' kuni kaxi' mbee, sakan' ña kaka ra satívi' ra nimá ndo'ó. ³⁰Te tein mii' ndo' kiee sava te ka'an tun vixi, te xita' ra ne ndikún ichi' Jesús, te kundikun nia xata' mii' ra. ³¹Ña jaan' na kuii' kaka ñu'u' ini va ndo'. Te naka'an' va ndo' ña nii' uní kuiya ni xikuuin i ña saki'in' kuento i i'in ndo'. Te kua'a' va ichi' ndii, ndee ni xaku i.

³²Te vitin sanakua'a i ndo'ó nda'a' Ndiosí xiin' nda'a' tu'un a ña ka'an xa'a' ña ndani mii' a yoo'. Ña jaan' kumi' ndiee' te kivi nakata ni'i a yoo' nuu' ichi' a. Te ña jaan' tu kivi saa sakan' te natiin na ndo' xiin' inga ne nduu' tu nditia a ña xa ni taxi a kuento a xa'a' nuu' e'. ³³Koo' kivi' ni ndioo' ini i xa'a' ña'a ndee iin ndo', naa kuu' oro, plata uun toto ndo'.

³⁴Xiní ndo'ó ña ni xachuun' i xiin' nda'a' i yo'o', te ni ki'in i ña ni kuni nuu' i xiin' ña ni kuni nuu' te ndiaka' ta'an' xiin' i. ³⁵Te xiin' ña ni xaa i jaan' ni nia'a i ndo'ó ña sakan' kuni a sachuun' u'vi e' te kuví chindiee' e' ne natiín. Naka'an' e' ña ni ka'an xto'o e' Jesús kii' ni ka'an a ndii: "Sañu'u' ka Ndiosí yoo' kii' taxi' e' ña'a te sakan' ña natiin' e' ña jaan'." Sakan' ni kachi Jesús —ni kachi Pablo xiin' te xixa jaan'.

³⁶Te kii' ndi'i ni ka'an ra ña jaan' ndii, ni xikuiin xiti' ra xiin' sakuu' te xixa jaan', te ni ka'an sakuu' ra xiin' Ndiosí. ³⁷Ikan' te ni xaku ti'e' sakuu' ra xiin' Pablo, te ni numi ña'a' ra, te ni chito tu ra nuu' te jaan'. ³⁸Sakan' ña suchi' xava'a ini te jaan' koto ka ni ka'an Pablo xiin' ra ña koo' kivi' ka kuni nuu' ta'an' ra. Te ni xa'an ndiaka ña'a' ra ndee miil' iin' tundoo'.

Sokua'an Pablo ñuu Jerusalén

21 ¹Te kii' ndi'i ni ndei' ndu te jaan' ndii, ni ko'ni ndu tundoo' te kua'an ndaku ndu ndee nuu' ñu'u' Cos. Te tuku kivi' kua'an ndu, te ni xaa ndu ndee nuu' ñu'u' Rodas. Te ikan' ni kiee ndu te kua'an ndu, te ni xaa ndu ndee ñuu Pátara. ²Te ñuu Pátara jaan' ni xiní ndu iin' tundoo', tun' kua'an ñu'u' Fenicia. Te ni ko'ni ndu tun' jaan', te ni kiee ndu kua'an ndu. ³Te kii' kua'an ndu ndii, ni xiní ndu kandu'u' ñu'u' Chipre nda'a' itin' ndu, te kua'an ndaku ndu ndee ñu'u' Siria. Te ni xa'an nu' xiin' ndu ñuu Tiro, sakan' ña ikan' ni xka'ndia te yivi' nakoo ra ña'a, ña ñu'u' tixin tun' jaan'. Sakan' te ni nuu ndu ikan'.

⁴Te ikan' ni xiní ta'an' ndu xiin' ne nduu' kuenta xto'o e'. Te ni ndoo ndu xiin' ne jaan' uxa ta'an' kivi'. Te ni sakuni' Espíritu Santo ne jaan' ña kundo'o Pablo, sakan' na ni ka'an nia xiin' ra ña kü'un ra ñuu Jerusalén.

⁵Ndisu kii' ni saxinú ndu kivi' jaan' ndii, ni kiee ndu ñuu jaan' te kua'an ndu miil' ni ndoo tundoo' jaan'. Te sakuu' ne jaan', tiaa xiin' ña' si'i ra xiin' si'e nia ndii, ni xan ndiaka nia ndu'u yu'u' miní nuu' ñuu jaan'. Te ni xikuita xiti' sakuu' ndu yu'u' miní jaan', te ni ka'an ndu xiin' Ndiosí. ⁶Ikan' te ni ndei' ña'a' ndu, te ni ko'ni ndu tundoo' jaan' kua'an ndu. Te ne jaan' ndii, ni nandiko' nia vi'e nia.

⁷Te ndu'u ndii, ni kiee ndu ñuu Tiro jaan' te kua'an ka ndu nuu' miní ndee ni xaa ndu ñuu Tolemaida. Te ikan' ni nakuatu

ta'an' ndu xiin' ne nduu' kuenta Jesús, te ni ndoo ndu xiin' ne jaan' iin ndaa' kivi'. ⁸Te tuku kivi' ni kiee ndu ikan' te kua'an ndu, te ni xaa ndu nuu Cesarea. Te ikan' ni xa'an ndu vi'e iin te ka'an ndoso' tu'un va'a, te nani' Felipe. Te jaan' nduu' iin te uxa ta'an te ni chindiee' te nda'a' xa'a' Jesús, te ni ndoo ndu vi'e ra jaan'. ⁹Te jaan' ndii, yoo kumi' ta'an na'a' si'e ra, te ne jaan' ndii, ne ndiee' iin ndaa' nduu' nia, te ne ka'an tiaku' tu'un Ndiosí nduu' tu nia.

¹⁰Te kii' xa kua'an ndia'vi' kivi' ndiee' ndu ikan' ndii, ni xaa iin te ni kiee nu'u' Judea, te ka'an tiaku' tu'un Ndiosí, te nani' Agabo. ¹¹Xaa so'o ra mii' ndiee' ndu jaan', te ni kuyatin ra nuu' ndu, te ni ki'in ra toto na tiin toko' Pablo, te ni satiin ra a nda'a' ra xiin' xa'a' ra, te ni ka'an ra ndii:

—Ka'an Espiritu Santo xiin' i ndii, so'o satiin te judío nuu Jerusalén te xiin' na'a' toto yo'o'. Te sanakua'a na'a' ra nda'a' ne tuku', kachi a —ni kachi ra.

¹²Te kii' ni xini so'o ndu na jaan' ndii, ndu'u' xiin' ne ndiee' ikan' ndii, ni ka'an nda'vi' va ndu xiin' Pablo na ka'a ra nuu Jerusalén. ¹³Sakan' te ni ka'an ra xiin' ndu ndii:

—Kuaku ka ndo', sakan' na sakuuchi' ndikui ndo' ini i. Kuachi ndii, suu' na kotiin kuiti' i xa yoo tu'va i, suu' jaan' ndii xa yoo tu'va tu i na kuvi i nuu Jerusalén jaan' xa'a' xto'o e' Jesús —ni kachi ra.

¹⁴Te xa'a' a na ni kuvi nakasi na'a' ndu ndii, ni xikuiin ndu ka'an xiin' ta'an' ndu ndii:

—Na xka'ndia saa kuní xto'o e' Jesús —ni kachi ndu.

¹⁵Te kii' ni ya'a ndia'vi' kivi', te ni sakoo' tu'va xiin' mii' ndu, te ni kiee ndu kua'an kaa ndu nuu Jerusalén.

¹⁶Te ni xa'an ndia'vi' te ndikún ichi' Jesús, te ndiee' nuu Cesarea jaan', xiin' ndu. Te ni xan ndiaka ra ndu vi'e iin te nani' Mnasón mii' ni ndoo ndu. Te jaan' ndii, nu'u' Chipre ni kiee ra, te xa yata' va ndikún ra ichi' xto'o e'.

So'o ni xaa a kii' ni xaa Pablo nuu Jerusalén

¹⁷Kii' ni xaa ndu nuu Jerusalén ndii, ni natiin mani' va ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ikan', ndu. ¹⁸Te tuku kivi' kua'an ndi'e' ndu mii' ndu'u' Jacobo. Te ikan' ndiee' ti'vi sakuu' te xixa, te xito' ne jaan'. ¹⁹Te kii' ndi'i ni nakuatu na'a' ndu ndii, ikan' te ni xa'a' ndatu'un' ndi'i Pablo nuu' te jaan'

saa ni chindiee' ña'a' Ndiosí nuu' i'lin chuun ña ni sakuiso' chuun' ña'a' a tein ne tuku'. ²⁰Te kii' ndi'i ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni xaka'nu' ra Ndiosí, te ni ka'an ra xiin' Pablo ndii:

—Xa xini yo'ó, ñani i, ña nuu Jerusalén yo'ó' ndii, yoo kua'a' mif ne ta'an' e', ne judío, ne xa ini xini xto'o e'. Te sakuu' ne jaan' ndii, tiin' ka'nu' xava'a nia tu'un ndei' Ndiosí. ²¹Te xa xini nia ka'an ne yivi' xa'a' yo'ó ña sania'á un' sakuu' ne judío, ne ndiee' tein ne tuku', ña na kuxioo nia nuu' tu'un ndei', ña ni sania'á Moisés, te ka'an un' xiin' nia ña na kása'a nia tuni iin' tiaa si'e nia, te ka'an tu un' xiin' nia ña na kändixa' nia ña xixaá e'. ²²¿Saa tu saa e' vitin? Sakan' ña kuni ne kua'a' jaan' kuento ña xa ni xaa un' yo'ó'. ²³Sakan' na kuii' va'a ka saa un' ña ka'an ndu xiin' un' vitin: Yoo kumi' ta'an te yivi' tein ndu yo'ó', te kuni a ña saxinú ra ña ni taxí ra kuento ra, ña kaka nuu ra nuu' Ndiosí. ²⁴Naka ña'a' un' te ku'un un' yukun' ka'nu', te ndasandoo sutu ndo'ó nuu' Ndiosí. Te cha'vi un' xa'a' ra te kuví kiee ti'e' xini' ra xa'a' a ña kuni a saa ra jaan'. Sakan' te kuni sakuu' ne yivi' ña süu' ña ndixa' nduu' ña ni xini so'o nia ka'an ne yivi' xa'a' un' jaan', süu' jaan' ndii xika' tu yo'ó saa nii' ka'an chuun' tu'un ndei' jaan'. ²⁵Te ne tuku', ne xa ini xini Jesús ndii, xa ni ti'vi' ndu tutu nda'a' nia ña ni chituní ndu ña kuni a ña nakoo nia ña xixi' nia ndei', ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka, te küxi ka tu nia níi', te küxi ka tu nia ndei' ti' ni xitia níi', te kümi' tu nia musa nia —ni kachi ra xiin' Pablo.

²⁶Te tuku kivi' ndii, ni xaka Pablo te jaan', te ni xa'an ra te ndasandoo ña'a' sutu xiin' te jaan' nuu' Ndiosí. Ndi'i jaan', te ni nda'ni Pablo yukun' ka'nu', te ni ka'an ra xiin' sutu ndee kivi' xinu ña nduu' ndoo' ra xiin' te jaan' nuu' Ndiosí, te taxi ra tumaní' nuu' a xa'a' i'lin ra.

So'o ni xaa a kii' ni tiin te yivi' Pablo nuu Jerusalén

²⁷Te kii' xa xito' xinu kuii uxa ta'an kivi' jaan' ndii, ni xini sava te judío, te ndiee' nuu' nu'u' Asia, Pablo yukun' ka'nu' jaan'. Sakan' te ni sanakuchi ra sakuu' ne yivi' kua'a' xava'a, ne ndiee' ikan', te ni tiin ra Pablo ²⁸ka'an ti'e' ra ndii:

—Ndo'ó, ne ta'an' ndu, te Israel, nia'a' ndo' te chindiee' ndo' ndu'u, sakan' ña te yivi' yo'ó' nduu' te sania'á sakuu' ne yivi' iin yivi' ña kania'a nia xa'a' ne nuu e', xiin' xa'a' tu'un

ndeĩ' Ndiosí, xiin' xa'a' yukun' ka'nu' su'un yo'o'. Te siin' tuku' ndii, ndee sava te griego ni ko'ni ra yukun' e' te sanduxin ra a kii' xaa' ra sakan' —ni kachi ra.

²⁹Ni ka'an te jaan' sakan', kuachi ndii ni xini ra xika' Pablo xiin' iin te nuu' Éfeso, te nani' Trófimo, te ni xanini ra ña ni xaka Pablo te jaan', te ni ki'vi ra yukun' jaan'. ³⁰Sakan' na kuii' ni nakuchi sakuu' ne ndiee' nuu' jaan' te taxa'an' nia ndekuie' inga' nia. Te ni tiin te yivi' Pablo, te ni xta'ni' ña'a' ra ndee ki'e yukun' jaan'. Te xaka'an e', te ni ndasi ra yi'e' yukun' jaan'. ³¹Te xa xito' ka'ni' ña'a' ra kii' ni xini tu'un te xín', te xa'ndia chuun' nuu' iin ti'vi te xín', ña ni nakuchi va sakuu' ne ndiee' nuu' Jerusalén jaan'. ³²Numi' te ni naka ra ki'in' te xín' xiin' sava tu te xín' kuu' nuu' te taxa'an' ra nakaa' ra ndekuie' ra nuu' ne yivi' kua'a' jaan'. Te kii' ni xini ña'a' nia ndii, ni xikuiin nia ña kutun' nia Pablo. ³³Sakan' te ni kuyatin te xín', te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an chuun' ra, te ni tiin ra Pablo, te satiín ña'a' ra xiin' uvi ta'an karena. Te ni ndatu'un' te jaan' ne jaan' yoo nduu' Pablo, te yoo nduu' tu a ni xaa ra. ³⁴Ndisu sava ne jaan' ka'an ti'e' iin ña'a', te sava tuku nia ka'an ti'e' inga ña'a'. Xa'a' a ña ni kuvi kundani kaxi' ra ndee xa'a' tiin' kuachi nia Pablo xa'a' a ña kuaa' ti'e' nia ndii, ni ka'an chuun' ra ña naka ña'a' te xín' jaan' te ku'un ra vi'e mii' ndiee' ra. ³⁵Te kii' ni xaa te xín' jaan' xiin' Pablo kuato ña kua'an kaa mii' ndiee' ra ndii, ni ndoni'i ña'a' ra sakan' ña ni sana va'a cho' ne kua'a' jaan'. ³⁶Kuachi ndii xa xata' ra jaan' ndikún ne kua'a' jaan' ka'an ti'e' nia ndii:

—Na kuvi ra —kachi nia.

Xikán Pablo ndei' ña ka'an ra xa'a' ra nuu' ne kua'a' jaan'

³⁷Kii' xa xito' te xín' jaan' sko'ni' ña'a' ra vi'e mii' ndiee' ra ndii, ni ka'an Pablo tu'un griego xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xín' jaan' ndii:

—¿Náa kuvi ka'an i xiin' un' iin xa'a'? —ni kachi ra.

Te ni ka'an te xa'ndia chuun' jaan' xiin' ra ndii:

—Aan, kuvi tu ka'an yo'ó tu'un griego uun. ³⁸Naa' sakan' ndii, ¿süu' yo'ó nduu' te Egipto, te ni sakunta'an' te yivi' xiin' te xa'ndia chuun' xama'in', ndi'i jaan', te ni naka ra kumi' mií te xa'ni' ne yivi' te kua'an ra xiin' te jaan' mii' ichi kaa'? —ni kachi ra.

³⁹Te ni nakuiin Pablo ndii:

—Yu'u ndii, te judío nduu' i, te ni kiee i nuu Tarso, ña nduu' iin nuu ka'nu' ña kandu'u' nuu' nu'u' Cilicia. Te xikán i ña va'a nuu' un' ña taxi un' ka'an i xiin' ne yivi' kaa' —ni kachi ra.

⁴⁰Te kii' ni taxi te xíin' jaan' ña ka'an Pablo ndii, ikan' te ni iin ra kuato jaan', te ni ndoni'i ra nda'a' ra te ka'an ra xiin' nia. Te kii' ni xikuiin sakuu' nia ndii, ni ka'an ra xiin' nia tu'un hebreo ndii:

22 ¹—Te yivi', ñani i, xiin' ndo'ó, te xixa nuu' nuu yo'o', kuni so'o ndo' ña ka'an i xa'a' i nuu' ndo' vitin —ni kachi ra.

²Te kii' ni xini so'o nia ña ka'an ra xiin' nia tu'un hebreo ndii, ni xikuita taxin' ka nia. Te ni ka'an ka ra ndii:

³—Te judío nduu' tu yu'u, te ni kiee i nuu Tarso, ña kandu'u' nuu' nu'u' Cilicia. Ndisu nuu Jerusalén yo'o' ni xa'nu i, te ni sakuaan ndi'i i saa nii' ka'an tu'un ndei' ne ichi' yata' e', nuu' Gamaliel. Te xika' nuu' i nuu' Ndiosí ndee vitin xiin' kanii' nimá i naa xa' sakuu' ndo'ó kivi' vitin. ⁴Te ni sando'o' u'vi va i ne ndikún ichi' Jesús ndee ni xi'i sava nia xa'a' a ña ni satiín ña'a' i, te ni taan' i nia vi'e kaa, naa' tiaa nduu' ra, uun ña'a' nduu' nia. ⁵Sakan' tu sutu ka'nu' xiin' te xixa nuu' nuu yo'o' ndii, kuví ndiee yu'u' ra xa'a' ña jaan', sakan' ña nda'a' te jaan' ni ki'in i tutu ña kua'an nda'a' ne ta'an' e', ne ndiee' nuu Damasco. Te ni keta i kua'an i nuu jaan' te satiín i ne ndikún ichi' jaan', te naka ña'a' i, te xaa nia nuu yo'o', te kundo'o nia.

Ndiee' yu'u' Pablo saa ni nama Jesús nimá ra

(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶Te kii' kuyatin' iin ke'in' kii' naá i ichi' yatín nuu Damasco jaan' kua'an i ndii, achi va ni kiee iin nu'u' yi'é koo' chukuu' ndee ndivi', te ni xinunduú a yu'u. ⁷Te ni nduva i nu'u', te ni xini so'o i iin tachi' yu'u' ka'an a xiin' i ndii: “Saulo, Saulo, ¿ndichun na sando'o' un' yu'u?”, ni kachi a. ⁸Te ni ka'an i ndii: “¿Yoo nduu' yo'ó, táku'e?”, ni kachi i. Te ni ka'an a xiin' i ndii: “Yu'u nduu' Jesús, te nuu Nazaret, te sando'o' un’”, ni kachi a. ⁹Te yivi', te kua'an xiin' i ndii, ni xini ra nu'u' jaan', ndisu ni kundani ra ña ni ka'an tachi' yu'u' jaan'

xiin' i. ¹⁰Te ni ka'an i xiin' a ndii: “¿Ndee ña saa i, tákuie?” ni kachi i. Te ni ka'an a xiin' i ndii: “Ndokoo un' te ndi'vi un' ñuu Damasco, te ikan' ka'an iin te yivi' xiin' un' ndee ña kuní a saa un'”, ni kachi a.

¹¹Te xa'a' a ña ni küvi kuni i sakan' ña ni yi'e koo' chukuu' ñu'u jaan' ndii, ni tiin te kua'an xiin' i jaan' nda'a' i, te ni naka ra yu'u te kua'an ndu ndee ni ko'ni ndu ñuu Damasco jaan'. ¹²Te ikan' ndu'u' iin te nani' Ananías, te jaan' ndii, xika' nuu' ra nuu' Ndiosí saa ka'an tu'un ndei' a. Te ka'an va'a sakuu' ne ta'an' e', ne judío, ne ndiee' ñuu jaan', xa'a' ra. ¹³Te ni xaa ra mii' ni ndu'u' i jaan', te ni kuyatin ra nuu' i, te ni ka'an ra xiin' i ndii: “Ñani Saulo, na natuvi nuu' un'”, ni kachi ra xiin' i. Te xaka'an e', te ni natuvi nuu' i, te ni nakoto ndiaa ña'a' i. ¹⁴Te ni ka'an ka ra xiin' i ndii: “Ndiosí, ña ni xaka'nu' ne xii' yata' e', ni nakaxin yo'ó te kuni un' ña kuní a, te kuni nduchi' nuu' un' Jesús, ña xachuun' ndaku, te kuni so'o un' tachi' a. ¹⁵Te ndiee yu'u' un' xa'a' ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi', te ka'an ndoso' un' xa'a' ña ni xini nduchi' nuu' un' xiin' xa'a' ña ni xini so'o un' jaan'. ¹⁶Te vitin ndii, kundiātu ka un'. Nondichi un' te kuchi un' cuenta a. Te kakan un' nuu' a te sandoyo' a kuachi un'”, ni kachi ra xiin' i.

¹⁷Te kii' ni nandiko' i ñuu Jerusalén yo'o', te iin' i ka'an i xiin' Ndiosí yukun' ka'nu' ndii, ni satuvi a nuu' i ¹⁸ña ni xini i xto'o e'. Te ni ka'an a xiin' i ndii: “Yachi va te keta ki'i' un' ñuu Jerusalén ñaa'. Sakan' ña nätiin ne ñuu ñaa' ña ndiee' yu'u' un' xa'a' i”, ni kachi a. ¹⁹Te ni ka'an i xiin' a ndii: “Tákuie, xini kaxi' ne yivi' jaan' ña yu'u nduu' te ni xa'an saa vi'e mii' nakayá ne judío, ne ta'an' e', te ni taan i ne ini xini yo'ó vi'e kaa, te ni kutun' tu nia ni xaa i. ²⁰Te sakan' tu kii' ni xa'ni' te yivi' Esteban, te ni ndiee yu'u' xa'a' un' ndii, xta'an tu yu'u ni iin ikan' xito' i toto te ni xa'ni' ña'a' jaan', te ni nakuita kuento i xiin' te jaan'”, ni kachi i xiin' a. ²¹Te ni ka'an a xiin' i ndii: “Kua'an, sakan' ña ti'vi' i yo'ó nuu' ne tuku', ne ndiee' xika'”, ni kachi a xiin' i —kachi Pablo.

So'o ni xaa a kii' ni yoo Pablo nda'a' te xiin' romano

²²Te ndee ña yo'o' kuiti' ni xini so'o ne kua'a' jaan' ni ka'an Pablo. Ikan' te ni xa'a' kuaa' ti'e' nia ka'an nia ndii:

—Xäta'an kutiaku ka te yivi' ñaa', ka'ni' ña'a' ndo'
—kachi nia.

23 Te xa'a' a ña kuaa' ti'e' nia, te seko' xi'é nia toto nia, te sakandeta' tu nia yaka' ndii, 24 ni ka'an chuun' te xiin', te xa'ndia chuun' jaan', ña sandi'vi te xiin' ra Pablo tixin vi'e ra jaan', te suku' yo'o' tu ña'a' ra te ndiee yu'u' Pablo jaan' ndee xa'a' nduu' a ña kuaa' ndiaa ña'a' ne yivi' jaan'. 25 Te kii' xa ni satiín kutu' te xiin' jaan' Pablo xiin' iin' te suku' yo'o' ña'a' ra ndii, ni ka'an Pablo xiin' iin te xiin' kuu' nuu', te iin' yatín jaan' ndii:

—¿Náá taxi' tu'un ndei' ñuu Roma ña suku' yo'o' ndo' iin te romano naa' tia'an sana'má ña'a' te xa'ndia chuun'? —ni kachi ra.

26 Te kii' ni xini so'o te kuu' nuu' jaan' ña jaan' ndii, ni xa'an ka'an ra xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ra jaan' ndii:

—¿Saa saa un' vitin, kuachi ndii te romano nduu' tu te kaa'? —ni kachi ra.

27 Te ni kuyatin te xa'ndia chuun' jaan' mii' iin' Pablo, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Náá ndixa xna'a ndii, te romano nduu' tu yo'ó? —ni kachi ra.

Te ni nakuiin Pablo nuu' ra ndii:

—Uun suvi i —ni kachi ra.

28 Te ni ka'an ka te xa'ndia chuun' jaan' xiin' Pablo ndii:

© 1996 David C. Cook

Yo'o' kuni suku' yo'o' u'vi te xiin' Pablo (22.24)

—Yu'u ndii, kua'a' xava'a xu'un' ni cha'vi i, te ni nanduu i te romano —ni kachi ra.

Te ni ka'an Pablo xiin' ra ndii:

—Yu'u ndii, xa te romano nduu' i ndee kii' ni tuvi i —ni kachi ra.

²⁹Na jaan' na kuu' te xin', te xito' suku' yo'o' na'a jaan' ndii, xaka'an e', te ni kuxioo ra. Te ndee te xa'ndia chuun' jaan' ni yivi kii' ni xini ra na te romano nduu' tu Pablo, sakan' na ni ka'an chuun' ra, te ni xikotiin Pablo xiin' karena.

Ka'an Pablo xa'a' ra nuu' te xixa kuu' nuu' nuu' ne judío

³⁰Te tuku kivi' ndii, xa'a' a na ni kuni te xa'ndia chuun' jaan' kundani kaxi' ra ndee xa'a' ni tiin kuachi ne judío Pablo jaan' ndii, ni ndaxin' ra karena na tiin Pablo. Te ni ka'an chuun' ra na nakaya tu sutu kuu' nuu' xiin' sakuu' te xixa kuu' nuu' nuu' Jerusalén jaan'. Te ni xta'ni' ra Pablo vi'e kaa, te ni xani na'a' ra nuu' te jaan'.

23 ¹Te ni xtō'ni kaxi' Pablo nuu' te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Nani ta'an' i, saxinu i na kuni Ndiosí ndee vitin xiin' na naa va'a nimá i nuu' a —ni kachi ra.

²Te sutu ka'nu', te nani' Ananías ndii, ni ka'an chuun' ra xiin' te ita' yatin jaan' na sa'ndia' ra yu'u' Pablo. ³Sakan' te ni ka'an Pablo xiin' Ananías jaan' ndii:

—Ndiosí na sa'ndia' yu'u' yo'ó, sakan' na nduu' un' ndee naa nama vi'e, na kini kaa', te ni nake'i yaa a. Ndu'u' un' naa' te sana'má un' yu'u' saa nii' ka'an tu'un ndei' Ndiosí. Ndisu ni xka'ndia un' tu'un ndei' jaan' na ni ka'an chuun' un' te kani ra yu'u' —ni kachi ra.

⁴Ikan' te ni ka'an te ita' yatin jaan' xiin' Pablo ndii:

—Sakan' vi' tuku ka'an yo'ó xiin' sutu ka'nu', te xika' nuu' nuu' Ndiosí un' —ni kachi ra.

⁵Te ni ka'an Pablo ndii:

—Nani i, xini yu'u' naa' sutu ka'nu' nduu' te kaa', sakan' na yoso' a nuu' tutu Ndiosí mi' ka'an a ndii: “Ka'an kini un' xiin' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' nuu' un'.” Sakan' yoso' a —ni kachi ra.

⁶Xa'a' a na ni xini Pablo na sava te jaan' nduu' te saduceo, te sava tuku ra nduu' te fariseo ndii, ni ka'an ti'e' ra xiin' te xixa kuu' nuu' jaan' ndii:

—Ñani ta'an' i, yu'u ndii, te fariseo nduu' i, te te fariseo ni nduu tu yuva' i. Te tiin' kuachi ndo' yu'u xa'a' a ña ndiatu' ini i ña natiaku e' kii' kivi e' —ni kachi ra.

⁷Te kii' ni ka'an ra ña jaan' ndii, ni xa'a' kani' ta'an' kuento te fariseo xiin' te saduceo, te ni nata'vi' ra. ⁸Kuachi ndii, te saduceo ndii, kändixa' ra ña natiaku ne ni xi'i, te ni ndee kändixa' tu ra ña yoo ángele, te ni ndee kändixa' tu ra naa' yoo espíritu. Ndisu te fariseo ndii, kändixa' te jaan' sakuu' ña jaan'. ⁹Ikan' te ni xa'a' kuaa' ti'e' sakuu' te jaan'. Te ni ndondichi sava te sanakuachi' tu'un ndei' Moisés, te nduu' te fariseo. Te ni ka'an ra ndii:

—Köo' xachi' kuachi te kaa' ni na'in ndu. Naa' ni ka'an iin ángele, uun naa' ni ka'an iin espíritu xiin' ra ndii, vä'a kuun' ta'an' e' xiin' Ndiosí —ni kachi ra.

¹⁰Te xa'a' a ña so'o ni nasaa' kua'a' ka sakuu' te jaan' ndii, ni yi'vi te xa'ndia chuun' nuu' te xín' jaan' ña sakuachi' xi'e ra Pablo. Ña jaan' na kuii' ni ka'an chuun' ra xiin' ndia'vi' te xín', te ko'ni ra xta'ni' ña'a' ra tein te jaan', te ku'un ndiaka tukuu ña'a' ra vi'e mii' ndiee' ra xito' ra.

¹¹Te kii' ni kuñuu kivi' jaan' ndii, ni tui' xto'o e' nuu' Pablo, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sandjeni xiin' mii' un', sakan' ña saa ni ndiee yu'u un' xa'a' i ñuu Jerusalén ñaa' ndii, nii sakan' tu kuní a ndiee yu'u un' xa'a' i ñuu Roma —ni kachi a.

Ndatu'un' tuní te judío saa saa ra te ka'ni' ra Pablo

¹²Te kii' ni kitu' ndii, ni ndatu'un' tuní sava te judío saa saa ra te ka'ni' ra Pablo. Te ni chikandia xiin' mii' ra nuu' ta'an' ra ña kuxi ra, te kö'o tu ra tikui ndee skachi' ka'ni' ña'a' ra. ¹³Te ya'a uvi xiko kuu' te ni chikandia xiin' mii' jaan'. ¹⁴Te jaan' ndii, ni xa'an ra nuu' sutu kuu' nuu' xiin' nuu' te xixa nuu' ñuu Jerusalén jaan', te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ndu'u ndii, ni chikandia xiin' mii' ndu ña kaxi' ndu ndee iin ña'a ndee skachi' ka'ni' ndu Pablo. ¹⁵Ña jaan' na kuii' ndo'ó xiin' te xixa kuu' nuu' ndii, ka'an ndo' xiin' te xín', te xa'ndia chuun', te kixin ndiaka ra Pablo nuu' ndo', te saa ndo' ndee naa kuni sana'má ndi'i ka ndo' ra. Te ndu'u ndii, ko' tu'va ndu te ka'ni' ña'a' ndu ña kuní ka xaa ra yo'o' —ni kachi ra.

¹⁶Ndisu ni xini tiaa si'e ña' ta'an' Pablo kuento ña ni ndatu'un' tuni si'e te jaan'. Te ni xa'an ndatu'un' ra a nuu' Pablo mii' naa ra vi'e mii' ndiee' te xin' jaan'. ¹⁷Sakan' te ni kana Pablo iin te xin' kuu' nuu', te ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Kua'an ndiaka te sava yo'o' nuu' te xin' xa'ndia chuun', sakan' ña yoo iin ña kuni ka'an ra xiin' te jaan' —ni kachi ra.

¹⁸Sakan' te ni xaka ña'a' te kuu' nuu' jaan' nuu' te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Pablo, te naa vi'e kaa, ni kana yu'u, te ni ka'an ra xiin' i ña kixin ndiaka i te sava yo'o' nuu' yo'ó, sakan' ña yoo iin ña kuni ka'an ra xiin' un' —ni kachi ra.

¹⁹Te te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni tiin ra nda'a' te sava jaan', te ni naka siin' ña'a' ra. Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo nduu' a kuni ka'an un' xiin' i? —ni kachi ra.

²⁰Te ni ka'an te sava jaan' ndii:

—Te judío ndii, ni ndoo ra kuento ña kakan ra nuu' yo'ó te ku'un ndiaka un' Pablo nuu' te xixa kuu' nuu' tiaan, te saa ra ndee naa kuni sana'má ndi'i ka ra te jaan'. ²¹Ndisu yo'ó ndii, saa un' kuenta kuu' ra, sakan' ña ya'a uvi xiko ta'an te yivi' xa ni chikandia xiin' mi' ra ña kuxi ra te kō'o tu ra tikui ndee ka'ni' ra Pablo. Te vitin ndii, ndiee' tu'va ra ndiatu' ra ndee ña ka'an yo'ó —ni kachi te sava jaan'.

²²Sakan' te ni ndei' ña'a' te xa'ndia chuun' jaan' ka'an chuun' ra xiin' te sava jaan' ña ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' ña ni ka'an ra xiin' te jaan' xa'a' ña jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni ti'vi' ra Pablo nuu' te ka'nu', te nani' Félix

²³Te ni kana te xa'ndia chuun' jaan' uvi ta'an te kuu' nuu', te ni ka'an ra xiin' te jaan' ña sakoo' tu'va ra uvi ciento te xin', xiin' uni xiko uxi te xin', te yoso' kuei, xiin' uvi ciento te xin', te ni'i' tun' xin', te ku'un ra ñuu Cesarea kaa iin ñuu. ²⁴Te ni ka'an chuun' tu ra ña sakoo' tu'va ra kuei ti' koso' Pablo, te xaa va'a ra ñuu jaan' nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu', te nani' Félix.

²⁵Te ni ke'i te xin' te xa'ndia chuun' jaan' iin tutu, te so'o ka'an a: ²⁶“Yu'u, te nduu' Claudio Lisias ndii, ti'vi' i tutu yo'o' nda'a' yo'ó, te ka'nu' xava'a, Félix, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndii. Natin un' ña nakuatu' i yo'ó. ²⁷Te yo'o' ndii, ni tiin ña'a' ne judío, te xa xito' ka'ni' kuu' ña'a' ña. Ndisu ni xa'an i xiin' te xin', te xa'ndia chuun' i nuu', te ni sakakú ña'a' i, sakan' ña

nĭ xĭnĭ ĭ kuento ndii, ĭin te romano, te ta'an' e', nduu' rā. ²⁸Te xa'a' a ña nĭ kuni ĭ kundani ĭ ndee xa'a' tiin' kuachi ña'a' nĭa ndii, nĭ xa'an ndiaka ña'a' ĭ nuu' te xixa nuu' ñuu nĭa. ²⁹Te nĭ xĭnĭ ĭ ña tiin' kuachi ña'a' nĭa xa'a' tu'un ndei' mii' nĭa. Ndisu nĭ xaa rā ndee ĭin ña xata'an kuvĭ rā xa'a' nĭ ndee ña kunaan rā vi'e kaa. ³⁰Te kii' nĭ xĭnĭ ĭ kuento ña nĭ ndatu'un' tunĭ ndia'vi' te yivi' ña ka'ni' rā te yo'o' ndii, xaka'an e', te nĭ tĭ'vi' ña'a' ĭ nuu' yo'ó. Te nĭ ka'an chuun' tu ĭ xiin' te tiin' kuachi ña'a' ña ku'un rā nuu' yo'ó te chĭndu'u' rā kuachi te yo'o' nuu' un'." Sakan' kachi tutu jaan'.

³¹Te nĭ naka te xĭin' jaan' Pablo ñuu jaan', te nĭ xan ndiaka ña'a' rā ndee ñuu Antĭpatris saa nii' nĭ ka'an chuun' te xĭin', te xa'ndia chuun' jaan', xiin' rā. ³²Te nĭ kitu' tuku kivi' ndii, nĭ nandiko' te xĭin', te kua'an xa'a', ñuu Jerusalén vi'e mii' ndiee' rā. Ndisu te xĭin', te yoso' kuei ndii, kua'an naa kua'an rā xiin' Pablo. ³³Kii' nĭ xaa rā ñuu Cesarea ndii, nĭ taxi' rā tutu jaan' nda'a' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan', te nĭ sanakua'a tu rā Pablo nda'a' te jaan'.

³⁴Te kii' nĭ ka'vi' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' tutu jaan', te nĭ ndatu'un' rā Pablo mii' nĭ kiee rā. Te kii' nĭ xĭnĭ rā ña te nĭ kiee ñu'u' Cilicia nduu' rā ndii, ³⁵nĭ ka'an rā ndii:

—Kuni so'o tukuu ĭ ña ka'an un' kii' xaa te tiin' kuachi yo'ó —nĭ kachi rā.

Te nĭ ka'an chuun' rā ña kondia ña'a' te xĭin' vi'e ka'nu', ña nĭ xa'a ĭin te nĭ xa'ndia chuun' kuu' nuu', te nĭ nani' Herodes.

So'o nĭ xaa a kii' nĭ naka'an Pablo xa'a' rā nuu' Félix

24 ¹Te kii' nĭ xka'ndia u'un ta'an kivi' ndii, nĭ xaa sutu ka'nu', te nani' Ananías, xiin' sava te xixa nuu' ñuu xiin' ĭin te xikui'nĭ xa'a' ne yivi', te nani' Tértulo. Te sakuu' rā nĭ xaa nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' tiin' kuachi rā Pablo.

²Te kii' nĭ kana te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' Pablo, te nĭ xaa rā ndii, nĭ xa'a' tiin' kuachi ña'a' Tértulo jaan' ka'an rā ndii:

—Tákuie, yo'ó te ka'nu' va ndii, xa'a' ña xa'ndia chuun' va'a un', te xa' kua'a' kuiya ndiee' manĭ' va ndu, te xa'a' a ña xini tunĭ un' ndii, xa nĭ ndasava'a un' ñu'u' mii' ndiee' ndu, ³sakan' na kuii' sakuu' ndu ndii, taxi' va ndu ña chĭndani un' xa'a' sakuu' ña jaan'. ⁴Te xa'a' a ña kuni sakuachĭ kua'a' ndu yo'ó ndii, ka'an nda'vi ĭ xiin' un' ña kuni so'o un' ĭin xa'a' ña

ka'an i xiin' un' xa'a' ña vita kuu' nimá un'. ⁵Te yivi' yo'ó' ndii, ni xini ndu ña nduu' ra ndee naa kui'e, sakan' ña nata'vi' ra sakuu' ne ta'an' ndu, ne judío, mii' ka ndiee' ña nuu' ñu'u' iin yivi'. Te siin' tuku ndii, te ni'i' ichi' nuu' iin ti'vi ne ni xasiin' xiin' mii', te ndikún ña ichi' te nazaret, nduu' ra. ⁶Ni xika tu ra xe'na' ra xiin' yukun' ka'nu' ndu, xa'a' a jaan' na ni tiin ña'a' ndu, te ni kuni ndu sana'má ña'a' ndu saa ka'an tu'un ndei' mii' ndu. ⁷Ndisu ni kixin Lisias xiin' te xiin' ra, te ni tu'un u'vi ña'a' ra nda'a' ndu, ⁸te ni ka'an chuun' ra xiin' ndu ña kixin ndu nuu' yo'ó. Te kii' sana'má ña'a' un' xa'a' sakuu' ña jaan' ndii, kuvi kuni un' ña ña ndaku nduu' ña tiin' kuachi ña'a' ndu —ni kachi ra.

⁹Te sakan' tu inga ka te judío, te ita' xiin' ra ikan' ndii, ni nakata ra kuento ra, te ni ka'an ra ña sakan' xna'a' nduu' a.

¹⁰Sakan' te ni sania'a' nda'a' te xa'ndia chuun' jaan' nuu' Pablo ña ka'an ra, ikan' te ni xa'a' ka'an Pablo ndii:

—Xini yu'u ña xa ki'in' kuiya kua'an ña nduu' un' te xa'nú kuachi nuu' ne yivi', ne ndiee' nuu' ñu'u' yo'ó. Ña jaan' na kui' va'a va kuni i te naka'an i xa'a' i nuu' un' vitin. ¹¹Naa' ndatu'un' un' ndii, kuvi kuni un' ña ndee uxí uvi ta'an kivi' tia'an ya'a vi' ña ni kaa i ñuu Jerusalén te saka'nu' i Ndiosí. ¹²Ni ndee nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni ndee vi'e mii' nakayá ne judío, ne ta'an' ndu, te ni ndee iin xaan' mii' ka ñuu jaan' ndii, ni xini te kaa' nata'vi' i ndee iin ne yivi', ni ndee ni xini tu ra sanakuchi i ne yivi' kua'a' ikan'. ¹³Ni ndee kuvi tu nia'a te kaa' nuu' yo'ó ña ña ndixa nduu' ña tiin' kuachi ra yu'u vitin.

¹⁴Ndisu ndiee' yu'u' i nuu' yo'ó ña xaka'nu' i Ndiosí, ña ni xaka'nu' ne xii' yata' ndu, saa sania'a' ichi' xaa', ña ka'an te kaa' nduu' iin ti'vi ne ni xasiin' xiin' mii'. Sakan' ña kandixa' i sakuu' ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí xiin' sakuu' ña ka'an ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a. ¹⁵Te iin kachi ndiatu' ini i naa ndiatu' ini te kaa' ña Ndiosí ndii, sanatiaku a sakuu' ne yivi', naa' ne xachuun' ndaku nduu' e', uun naa' ne xachuun' ndaku nduu' e'. ¹⁶Xa'a' a jaan' na xaa' i sakuu' ña nduxa' i'in kivi' kua'an te kunaq va'a nimá i nuu' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'.

¹⁷Kii' ni xka'ndia ki'in' kuiya xika' i tuku xaan' ndii, ni naxaa i ñuu Jerusalén te taxi xu'un' nda'a' ne nda'vi kuu' ñuu i, te nasoko' tu i tumaní' nuu' Ndiosí. ¹⁸Te nani ña jaan' xaa' i, te ni xini sava te judío, te ni kiee ñu'u' Asia, naá i yukun'

ka'nu' ndasandoo' sutu yu'u nuu' Ndiosí saa ka'án tu'un ndei' a. Ndisu koo' ne yivi' kua'a' ni yoo ikan' xiin' i, ni ndee ni nata'vi' tu i ne yivi'. ¹⁹Te ni xini naá i jaan' kuní a kixin nuu' yo'ó, te tiin kuachí ra yu'u naa' yoo iin xa'a'. ²⁰Uun naa' koo' tuku ndii, na ka'an tu mii' te kaa' naa' ni xini ra xaa' i ña nia'a kii' ni yoo i nuu' te xixa kuu' nuu' ñuu Jerusalén. ²¹Kuein' tiin' kuachí ra yu'u xa'a' ña ni ka'an ti'e' kuiti' i kii' ni yoo i tein ra, kii' ni ka'an i ndii: "Tiin' kuachí ndo' yu'u xa'a' a ña ini i ña natiaaku e kii' kuví e'" —ni kachi Pablo.

²²Te xa'a' a ña xini kaxi' Félix jaan' xa'a' ichi' Jesús ndii, ni sajn kuiín ra ña sana'má ra Pablo, te ndee tuku kivi' naka'a' ra xiin' ña jaan'. Te ni ka'an ra ndii:

—Ndee kii' kixin Lisias, te xín' te xa'ndia chuun', sakan' vi' te ndoo i kuento xa'a' ndo' —ni kachi ra.

²³Sakan' te ni ka'an chuun' ra xiin' te xín' kuu' nuu' ña koo ndiaa ra Pablo, te na taxí ra ña kuví saa ndiká ra sava ña'a tixin vi'e chuun' jaan'. Te taxí tu ra xka'ndia te xini ta'an xiin' ra te kaka nuu' ra nuu' ra.

²⁴Kii' ni ya'a ndia'vi' kivi' te ni xaa Félix xiin' ña' si'i' ra Drusila, ña' jaan' ndii, ña' judía nduu' a'. Te ni ka'an chuun' ra ña kixin Pablo nuu' nia. Te ni xini so'o nia ka'án ra xa'a' ña kuní a ini e' kuni e' Jesucristo. ²⁵Ndisu kii' ni ndatu'un' Pablo xiin' nia xa'a' ña kuní a sachuun' ndaku e', xiin' xa'a' ña kuní a viko ni'i' xiin' mii' e', xiin' xa'a' ña sana'má Ndiosí yoo' kivi' nuu' ku'un e' ndii, ni yi'vi xava'a Félix jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Xava'a sakan' kuiti' vitin kua'an kii', te kii' kunia'a i te kana tuku'u i yo'ó —ni kachi ra.

²⁶Te siin' tuku' ndii, ni ndiatu tu ini Félix jaan' ña taxí Pablo xu'un' nda'a' ra te sandoó ndiká ña'a' ra. Sakan' na kuii' ki'in' ichi' ni kana ña'a' ra, te ni ndatu'un' ra xiin' te jaan'. ²⁷Te kii' ni xka'ndia uví ta'an kuiya ndii, ni na'in chuun' iin te nani' Porcio Festo nuu' Félix jaan'. Te xa'a' a ña ni kuni Félix jaan' ndoo va'a ra xiin' ne judío ndii, ni nakoo ra Pablo naá ra vi'e jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni naka'an Pablo xa'a' ra nuu' Festo

25 ¹Te kii' ni ndi'i uní ta'an kivi' ña ni xaa Festo jaan' nuu' ñu'u' jaan' ndii, ni keta ra ñuu Cesarea jaan', te ni kaa ra ñuu Jerusalén. ²Te ikan' ni xaa ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' ki'in' te judío kuu' nuu' nuu' Festo jaan', te ni xa'a' tiin'

kuachi ra Pablo. ³Te ni ka'an nda'vi ra xiin' Festo jaan' ña ka'an chuun' ra te kixin ndiaka te xíin' Pablo ñuu Jerusalén jaan'. Ni xikan ra ña jaan' sakan' ña xa ni ndatu'un' tuni ra ña ka'ni' ra Pablo ichi'. ⁴Ndisu ni ka'an Festo ña xava'a naá mi' Pablo vi'e chuun' ñuu Cesarea, te nä'a' ka te nandiko' tu mi' ra ikan'. ⁵Te ni ka'an ka ra xiin' te jaan' ndii:

—Na ku'un sava ndo'ó te kuu' nuu' xiin' i ikan', te tiin kuachi ña'a' ndo' naa' ni xaa ra iin ña nia'a —ni kachi ra.

⁶Te kij' ndi'i ni ndoo ra tein ne jaan' unia, uun uxí ta'an ka kivi' ndii, ni nakaa' ra ñuu Cesarea. Te tuku kivi' ni xikundu'u' ra mii' xa'nú ra kuachi, te ni ka'an chuun' ra ña ku'un ndiaka te xíin' Pablo nuu' ra. ⁷Te kij' ni xaa Pablo ikan' ndii, ni kati ña'a' te judío, te ni kiee ñuu Jerusalén jaan', tiin kuachi ña'a' ra xiin' kua'a' kuachi vie, tee' ndee koo' a ni kuví nia'a ra xa'a' a. ⁸Te ni ka'an Pablo xa'a' ra ndii:

—Koo' ndee iin ña nia'a ni xaa' i xa'a' tu'un ndei' ndu, ne judío, ni ndee xa'a' yukun' ka'nu' ndu, ni ndee koo' tu a ni xaa i xa'a' tu'un ndei' César, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' —ni kachi ra.

⁹Ndisu xa'a' a ña ni kuni Festo jaan' ndoo va'a ra xiin' te judío jaan' ndii, ni ndatu'un' ra Pablo ndii:

—¿Náa ka'an nimá un' kaa un' ñuu Jerusalén te sana'má i yo'ó ikan' xa'a' ña jaan'? —ni kachi ra.

¹⁰Te ni nakuiin Pablo ndii:

—Vitín ndii, mii' xa'nú César kuachi iin' i, sakan' na yo'o' kuní a sana'má un' yu'u, sakan' ña xiní kaxi' un' ña koo' ndee iin ña nia'a ni xaa i xiin' ne ta'an' i, ne judío. ¹¹Sakan' ña naa' ni xaa i iin ña nia'a, ña kuní a kuví i xa'a' a ndii, koo' a ka'an i kuví i. Ndisu xa'a' a ña süu' ña ndaku nduu' ña tiin' kuachi te judío, te ta'an' i kaa', yu'u ndii, ndee iin koo' kumi' ña ndaku te sanakua'a ra yu'u nda'a' te kaa'. Ña jaan' na kuu' xikán i ña na sana'má César yu'u —ni kachi ra.

¹²Te kij' ndi'i ni ka'an Festo xiin' te chindiee' ta'an' xiin' ra xiin' kuento ndii, ni ka'an ra xiin' Pablo ndii:

—Xa'a' a ña ni xikan un' ña sana'má César yo'ó ndii, nuu' César jaan' ku'un un' —ni kachi ra.

So'o ni xaa a kij' ni iin Pablo nuu' Agripa

¹³Te kij' ni xka'ndia ndia'vi' kivi' ndii, ni xaa rey Agripa xiin' iin ña' nani' Berenice ñuu Cesarea jaan' te nakuatu nia

Festo. ¹⁴Te xa'a' a ña ni ndoo nia ikan' ki'in' kivi' ndii, ni ndatu'un' Festo xiin' rey jaan' xa'a' tundo'o' Pablo ka'an ra ndii:

—Ni nakoo Félix iin te yivi' naá ra v'e kaa yo'o. ¹⁵Te kii' ni xa'an i ñuu Jerusalén ndii, ni tiin kuachi ña'a' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ne judío. Te ni xikan ra nuu' i ña ka'an chuun' i ña kuví te jaan'. ¹⁶Te ni ka'an i xiin' te judío jaan' ña táxi' tu'un ndei' romano ña ka'ni' e' ne yivi' kii' tia'an naka'an nia xa'a' nia nuu' te tiin' kuachi ña'a'. ¹⁷Ña jaan' na kuii' kii' ni kixin te judío jaan' yo'o' ndii, ni kuu' kuachi i xiin' tundo'o' ra. Süu' jaan' ndii tuku kivi' ni xikundu'u' i mii' xa'nú i kuachi, te ni ka'an chuun' i ña kixin ndiaka te xíin' te jaan' nuu' i. ¹⁸Te kii' ni xikuita te tiin' kuachi ña'a' jaan' ndii, koo' ña nia'a ña ni ndiatu i xa'a' ni tiin kuachi ña'a' ra. ¹⁹Süu' jaan' ndii xa'a' iin uvi ña kandixa' mii' ra xa'a' Ndiosí ra kuiti' ni kaní ta'an' te jaan' kuento xiin' Pablo jaan', xiin' xa'a' iin te xa ni xi'i, te ni nani' Jesús, te ka'an Pablo jaan' ña tiaku ra. ²⁰Te xa'a' a ña ni kundani i ndee ña saa i xiin' ña ni kaní ta'an' ra kuento xiin' te jaan' ndii, ni ndatu'un' i Pablo naa' ka'an nimá ra ku'un ra ñuu' Jerusalén te sana'má ña'a' i ikan' xa'a' ña jaan'. ²¹Ndisu Pablo jaan' ndii, ni xikan ra ña kundiatu ra te sana'má ña'a' César, te xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Sakan' na ni ka'an chuun' i ña koo ndiaa ka ña'a' te xíin' ndee kii' kuví ti'vi' ña'a' i nda'a' César jaan' —ni kachi Festo.

²²Te ni ka'an Agripa jaan' xiin' Festo ndii:

—Kuni kuni so'o tu yu'u ña ka'an te jaan' —ni kachi ra.

Te ni ka'an Festo ndii:

—Tiaan te kuni so'o un' ra —ni kachi ra.

²³Te tuku kivi' kii' ni xaa Agripa xiin' Berenice v'e chuun' ndii, ni tiin ka'nu' xava'a ña'a' kua'a' ne yivi'. Te kua'a' tu te xíin' kuu' nuu' ni ndekuje xiin' ne jaan' xiin' kua'a' te xixa kuu' nuu' nuu' ñuu' jaan'. Te ni ka'an chuun' Festo jaan' ña ku'un naka te xíin' Pablo te kixin ndiaka ña'a' ra ikan'.

²⁴Sakan' te ni ka'an Festo ndii:

—Yo'ó, rey Agripa, xiin' sakuu' ndo'ó, te ndiee' yo'o' vitin, te yivi' te iin' nuu' e' yo'o' ndii, kua'a' va ne judío ka'an kuachi nuu' i ñuu' Jerusalén xiin' ñuu' yo'o' xa'a' ra kuaa' ti'e' nia ka'an nia ña kuní a kuví ra. ²⁵Ndisu tuu yu'u ndii, koo' ndee iin ña xata'an kuví ra xa'a' ni xaa ra. Te ndii, xa'a' a ña ni ka'an mii' ra ña César Augusto sana'má ña'a' ndii, ni chituní

í tì'vi' ña'a' í nda'a' te jaan'. ²⁶Te xa'a' a ña koo' a ni'í' í ke'í' í xa'a' ra nuu' xto'o' e' César jaan' ndii, ni ka'an chuun' í te ni kixin ndiaka ña'a' ra nuu' ndo' yo'o' vitin, ndisu nuu' yo'ó ka vi' rey Agripa. Te kii' ndi'i sana'má ña'a' un' ndii, koo na ña kuvi ke'í' í xa'a' ra. ²⁷Kuachi ndii tuu í ña süu' te kuu' kaxi' nduu' í naa' tì'vi' í iin te naá vi'e kaa nuu' César, te ká'an í ndee xa'a' tiin' kuachi ña'a' ne yivi' —ni kachi Festo.

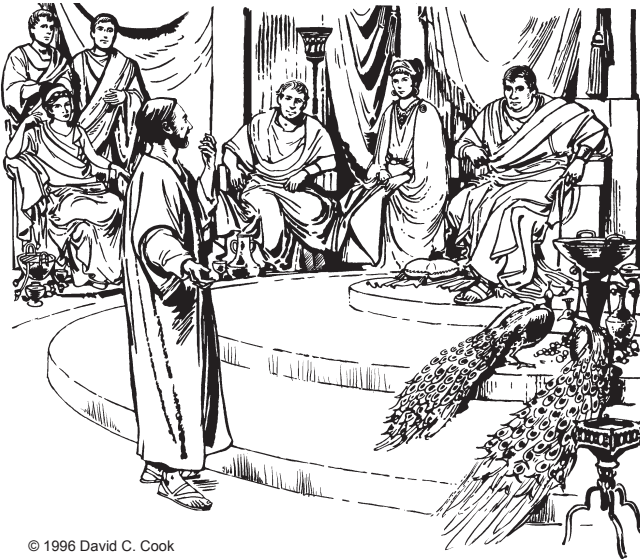
So'o ni xaa a kii' ni naka'an Pablo xa'a' ra nuu' Agripa

26 ¹Sakan' te ni ka'an Agripa jaan' xiin' Pablo ndii:
—Kuvi naka'an un' xa'a' un' vitin —ni kachi ra.

Sakan' te ni katani nda'a' Pablo, te ni xa'a' naka'an ra xa'a' ra ndii:

²—Rey Agripa, va'a kuni í ña naka'an í xa'a' í nuu' yo'ó vitin xa'a' sakuu' ña tiin' kuachi te judío, te ta'an' í, yu'u.

³Sakan' ña xini yo'ó sakuu' ña xixaá ne judío, ne ta'an' í, xiin' sakuu' ña kani' ta'an' ne ñuu' í kuento xa'a'. Ña jaan' na kuii' ka'an nda'vi' í xiin' un' ña saa un' ña va'a, te kuni so'o un' xiin' ña mani' ña ka'an í xiin' un'.

© 1996 David C. Cook

*Yo'o' iin' Pablo naka'an ra xa'a'
ra nuu' rey Agripa (26.1)*

Ka'án Pablo saa ni nduu ra xta'an'

4'Sakuu' ne judío, ne ta'an' i, xiní saa xika' i ndee kii' ni nduu i te sava tein ne ñuu i xiin' kii' ni ndu'u' i ñuu Jerusalén. 5Ne jaan' ndii, xiní tu nia ña ni xika i nuu' ña sania'á te fariseo ndee xta'an' vi'. Te kuví ndiee yu'u' nia xa'a' ña jaan' naa' kuní nia. Te te fariseo jaan' nduu' iin ti'vi' te xika' ndiee' ka xiin' tu'un ndei' Ndiosí, te sakan' sakuu' te ñuu i. 6Te vitin ndii, tiin' kuachi' ra yu'u' xa'a' a ña ndiatu' ini i xa'a' kuento ña ni taxí Ndiosí nuu' ne xii' yata' i. 7Te kuento jaan' nduu' ña ndiatu' ini ndu, ne uxi uvi' ti'vi', ne vi'e ne Israel natiiin ndu, xa'a' a jaan' na xaka'nu' chito ndu Ndiosí nduvi' xiin' ñuu. Rey Agripa, xa'a' kuento jaan' tiin' kuachi' ne ta'an' i, ne judío jaan', yu'u'. 8¿Ndichun na vixi nia tu nduu' a nuu' ndo'ó te kandixa' ndo' ña kuví sanatiaku Ndiosí ne ni xi'i'?

Ka'án Pablo saa ni sando'o' ra ne nduu' kuenta Jesús

9'Te yu'u' ndii, ni tuu i ña kuní a saa i sakuu' ña nduxa' te sandi'ii i ne ini xini Jesús, te ñuu Nazaret. 10Te ni xaa i ña jaan' ñuu Jerusalén, te xiin' ña ndiee' sutu kuu' nuu' ni ka'an chuun' i, te ni ñu'u' kua'a' ne nduu' kuenta ña jaan' vi'e kaa. Te ni nakuita tu kuento i xiin' te yivi' kii' ni xa'ni' ra sava ne jaan'. 11Te ki'in' va ichi' ni xa'an i saa vi'e mii' nakayá ndu te sando'o' u'vi' ña'a' i, te kani'a'a nia xa'a' Jesús jaan'. Te xa'a' a ña ni xi'e xava'a i ni xini ña'a' i ndii, ni ndikun i sando'o' i nia ndee tukú ñu'u' mii' kua'an nia.

Ndiee' yu'u' ka Pablo saa ni nama Jesús nimá ra

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

12'Te ña jaan' kua'an saa i ñuu Damasco xiin' ña ndiee' ña xa'ndia chuun' sutu kuu' nuu', xiin' ña ni ka'an chuun' ra xiin' i. 13Ndisu kii' naá i ichi' kua'an i ikan' iin ke'in' ndii, kuni ka'an i xiin' un', rey, ña ni xini i ni kiee iin ñu'u' ndee ndivi', ña yi'é koo' chukuu' ka te sakan' ñu'u', te ni xinunduu a yu'u' xiin' te kua'an xiin' i. 14Te ni nduva sakuu' ndu ñu'u', te ni xini so'ó i iin tachi' yu'u' ña ka'an xiin' i xiin' tu'un hebreo ndii: "Saulo, Saulo ¿ndichun na sando'o' un' yu'u'? Sando'o' xiin' mi' un' ndee naa ndo'o' toro kii' kacha'ni' ri' kaa xín' nuu'", ni kachi' a. 15Te ni ka'an i xiin' a ndii: "¿Yoo

nduu' yo'ó, tákui'e?", ni kachi i. Te ni ka'an xto'o e' xiin' i ndii: "Yu'u nduu' Jesús, ña sando'o' un'. ¹⁶Ndisu ndokoo un', te kuiin ndichí un'. Sakan' ña ni satuví xiin' mi' i nuu' un', te ndasanduú i yo'ó te kaka nuu nuu' i, te ndiee yu'u' tu un' xa'a' ña ni nia'a i nuu' un' xiin' xa'a' ña nia'a ka i nuu' un'. ¹⁷Te sakakú i yo'ó nuu' ne ñuu un' xiin' nuu' ne tuku' mi' tianu' i yo'ó ku'un un' vitin, ¹⁸te sakuni' un' ne jaan' te nakoo nia ña xika' nia ichi' niaa', te na kaka nia ichi' ña yí'é ñu'u i. Sakan' te kiee nia nuu' ña xiko ni'i' ña'a' ña ndiva'a, te ko'ni nia nuu' ña viko ni'i' ña'a' Ndiosí. Sakan' te xa'a' a ña ini nia kuní nia yu'u koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' kuachí nia, te natiin tu nia ña va'a ña samaní' Ndiosí ne nduu' nditia a", ni kachi a xiin' i.

¹⁹Ña jaan' na kuii', rey Agripa, ni xaso'o i nuu' ña ni ka'an xiin' i ndee ndivi'. ²⁰Süu' jaan' ndii xi'na ka ni ka'an ndoso' i ñuu Damasco, xiin' ñuu Jerusalén, xiin' saa kua'an ka nuu' ñu'u' Judea, xiin' tein ne tuku', te nama nia nimá nia xa'a' kuachí ña xaa' nia, te kundikun nia Ndiosí, te xiin' ña va'a ña xaa' nia nia'a nia ña xa ni nama xna'a nia nimá nia xa'a' kuachí nia. ²¹Xa'a' a jaan' na ni tiin te judío, te ta'an' i, yu'u nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni xika ra ka'ni' ra yu'u. ²²Ndisu xa'a' a ña ni chindiee' Ndiosí yu'u ndii, kusaa' ka'an i tu'un a ndee vitin nuu' sakuu' ne yivi', naa' ne nda'vi so'o nduu' nia, uun naa ne ka'nu' nduu' nia. Te sania'a i nuu' nia saa nii' ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, xiin' ña ni ka'an Moisés ña kuní a koo. ²³Te jaan' ndii, ni ka'an ra ña kuní a kundo'o ña kunduu Cristo, te ki' kuví a ndii, xi'na ka a kunduu ña natiaku tein ne ni xi'i', te kunduu a ñu'u, ña nia'a ichi' Ndiosí nuu' ne ta'an' a xiin' nuu' ne tuku'. Te ña ni ka'an te jaan' ndii, xa ni xinu a —ni kachi Pablo.

²⁴Ki' ka'an ka Pablo ña jaan' xa'a' ra iin' ra ndii, ikan' te ni nde'i' ti'e' Festo ka'an ra ndii:

—Te küu' kaxi' nduu' yo'ó, Pablo. Ni sakuaan kua'a' va un' ndee ni sana vi' xíni' un' —ni kachi ra.

²⁵Ndisu ni nakuiin Pablo ndii:

—Süu' te küu' kaxi' nduu' i, xkuaa' Festo. Süu' jaan' ndii ña ndixa nduu' ña ka'an i, te ña kuu' kaxi' tu nduu' a. ²⁶Kuachí ndii xiní rey Agripa ñaa' xa'a' ña ka'an i yo'o'. Ña jaan' na kuii' ini i te ka'an i nuu' ra. Te xiní kaxi' i ña xiní ra sakuu' ña jaan', sakan' ña süu' ña ni yoo si'e nduu' a. ²⁷Te yo'ó, rey

Agripa, ¿ñáá kandixa' un' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí? Xiní yu'u ña kandixa' un' ña jaan' —ni kachi ra.

²⁸Te ni ka'an Agripa xiin' Pablo ndii:

—Ndee xaku va te sananduu' un' yu'u te ndikún ichi'

Cristo —ni kachi ra.

²⁹Te ni ka'an Pablo xiin' ra ndii:

—Ndee xaku', uun kua'a' ka, ndisu xikán va i nuu' Ndiosí ña süu' yo'ó kuiti' kunduu tu te ndikún ichi' Cristo, süu' jaan' ndii, kuní i ña kunduu tu sakuu' ne xini so'ó ña ka'an i vitin ndee naa yu'u, ndisu süu' xiin' karena ña tín i yo'ó' —ni kachi ra.

³⁰Kii' ndi'i ni ka'an Pablo ña jaan' ndii, ni ndondichi' rey jaan' xiin' te xa'ndia chuun' jaan', xiin' ña' nani' Berenice, xiin' sakuu' ne ni ndiee xiin' te ka'nu' jaan'. ³¹Te kii' ni kiee nia kua'an nia ndii, ni xa'a' ndatu'un' xiin' ta'an' nia ka'an nia ndii:

—Köo' xachi' a ni xaa te yivi' jaan' ña xata'an kuví ra xa'a', uun kunaan ra vi'e kaa —kachi nia.

³²Te ni ka'an Agripa xiin' Festo ndii:

—Kuví sandoó ndiká e' te jaan' naa' ni xikan ra ña sana'má ña'a' César —ni kachi ra.

So'ó ni xaa a kii' ni ti'vi' Festo Pablo ñuu Roma

27 ¹Kii' ni ndoo Festo kuento ña ti'vi' ra ndu ñu'u' Italia xiin' iin tundo' ndii, ni sanakua'a ra Pablo xiin' tukú te ñu'u' vi'e kaa nda'a' iin te xín' kuu' nuu', te nani' Julio, te xachuun' inga' xiin' iin ti'vi' te xín', te xika' nuu' nuu' Augusto César. ²Te ni ko'ni ndu iin tundo', tun' ni kiee ñuu Adramitio. Tun' jaan' ndii, xka'ndia nu' saa ñuu, ña ñu'u' yu'u' mini nuu' ñu'u' Asia. Te ni kiee ndu kua'an ndu, te kua'an tu Aristarco, te ñuu Tesalónica, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Macedonia, xiin' ndu. ³Te tukú kivi' ni xaa ndu ñuu Sidón. Te Julio jaan' ndii, maní' ni kuu ra xiin' Pablo, sakan' ña ni taxi ra ku'un koto te jaan' ne xiní ta'an' xiin' ra, te chindiee' ña'a' nia. ⁴Te ni kiee ndu ikan' te kua'an ndu xiin' tundo' yatín xiin' ñu'u' Chipre mi' köo' tachi' ndiee' tiasi nuu' ndu. ⁵Te ni xka'ndia ndu mini ka'nu' yatín ñu'u' Cilicia xiin' ñu'u' Panfilia, te ni xaa ndu ndee ñuu ña nani' Mira, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Licia.

⁶Te ikan' ni xini te xín' kuu' nuu' jaan' iin tundo', tun' ni kiee ñuu Alejandría, tun' kua'an ñu'u' Italia. Te ni ka'an chuun' ra te ni ko'ni ndu tixin tun' jaan'. ⁷Te kua'a' va kivi' ni

ñu'u ndu nuu' tikui sakan' ña kuie va kua'an tundoo' jaan', te ni ndo'o xava'a ndu te ni xaa ndu nuu' ñuu, ña nani' Gnido, sakan' ña tachi' ndiee' ni nakasi nuu' ndu, te xa'a' a ña kusaa' xika' ka tachi' ndii, ni xa'an' seko' ndu ndee ñuu ña naá i'nu, ña nani' Creta yatin Salmón. ⁸Te xiin' kua'a' tundo'o' ni xa'an ndu saa yu'u' mini ndee ni xaa ndu iin xaan' mii' nani' Puerto Va'a, ña kandu'u' yatin ñuu Lasea.

⁹Te xa kua'a' va kivi' ni xka'ndia ñu'u' ndu nuu' mini, te siin' tuku ndii, xa ni kuvu kuain' va kaa' ña ku'un ndu xiin' tundoo' nuu' mini jaan' kii' sakan'. Sakan' ña xa kuyatin' yoo' vixin. Xa'a' a jaan' na ni sakuni' chito Pablo te xa'ndia chuun' tixin tundoo' jaan' ¹⁰ka'an ra ndii:

—Te yivi' rain, tuu i ña naa' ku'un na ku'un e' ndii, kundoo' kua'a' e' te ndoñu'u' tundoo' yo'o' xiin' sakuu' ña ndiso' nu'. Te ndee mii' e' iyo kuvu —ni kachi ra.

¹¹Ndisu te xin' kuu' nuu' jaan' ndii ni kandixa' ka ra ña ni ka'an te xiin' ña'a nu' xiin' te satuvi' nu' te sakan' ña ni ka'an Pablo. ¹²Te xa'a' a ña va'a kaa' yi'e' jaan' te ndoo tundoo' jaan' yoo' vixin ndii, yatin' sakuu' ra ni ndoo kuento ña ku'un na ku'un ndu, te naa' ni kuvu ndii, xaa ndu ñuu Fenice, ña nduu' yi'e' ñu'u' Creta jaan'. Te ña jaan' ndii, so'o xito' a mii' ketá ñu'u' xiin' mii' keta' a. Te ikan' ni kuni ra ndoo ndu yoo' vixin jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sando'o' tachi' ndiee' ndu nuu' mini

¹³Te ni xa'a' xika' kuie tachi' ña kuaxi xioo mini, te ni tuu ra ña kuvu ku'un ndu mii' kua'an ndu jaan'. Sakan' na kuii' ni sakaa' ra kaa vie ña tiin nu', te ni kiee ndu kua'an ndu yatin yatin ni yu'u' mini ñu'u' Creta jaan'. ¹⁴Ndisu sie tio' ni xa'an ndu, te ni xa'a' xika' iin tachi' ndiee', ña nani' Euroclidón, ña ni kixin nuu' ñu'u' tuku ta'vi' xioo mini, te ni kondia ndiee' a tundoo' jaan'. ¹⁵Sakan' na ni kañuu a nu' mii' kuni mii' a, te xa'a' a ña ni kuvu sanandiko' kuiin ra nu' te ku'un nu' mii' kuaxi tachi' jaan' ndii, ni taxu ra ña ku'un nu' mii' chinda'a' ña'a' a. ¹⁶Te kii' ni xka'ndia ndu xata' ñu'u' sie ña naá i'nu, ña nani' Clauda, mii' xaku ndiee' xika' tachi' ndii, ni ndo'o xava'a ndu, te ni sakaa' ndu tundoo' lulu. ¹⁷Te kii' ndi'i ni sakaa' ndu nu' ndii, ni satiin va'a ra tundoo' chie jaan' xiin' yo'o'. Te xa'a' a ña yi'vi ra ña tiin tundoo' jaan' nuu' ñuti' mii' nani' a Sirte ndii, ni ndaxin' ra toto, ña xiku'ún tachi' tun' ndoo jaan', te

n_i tax_i r_a ñ_a ku'un nu' mii' chinda'a' ñ_a'a' tach_i' jaan'. ¹⁸Te tuk_u kivi' ndii, ndiee' ka xika' tach_i' jaan', xa'a' a jaan' na n_i xat_ia r_a sava ñ_a ndiso' tundoo' jaan' nuu' min_i. ¹⁹Te kivi' ñ_a un_i ndii, n_i xat_ia nda'a' ndu sava ndachuun', ñ_a tiin' r_a tixin tundoo' jaan', nuu' min_i. ²⁰Te xa'a' a ñ_a xa kua'a' va kivi' kua'an ñ_a kuasa' ka nandii', n_i ndee tiuun' tüvi' ka ndiee', te sando'o' va tach_i' ndiee' xava'a' ñ_a xika' jaan' ndu ndii, n_i xa'ndia in_i ndu ñ_a kaku ndu. ²¹Te xa'a' a ñ_a xa kua'a' kivi' kua'an ñ_a tia'an kuxi ndu ndii, n_i xikuijn ndich_i Pablo ma'in sakuu' ndu, te n_i ka'an r_a ndii:

—Va'a ka naa' n_i kandixa' ndo' ñ_a n_i ka'an i jaan' te kiee e' ñu'u' Creta kixin e'. Naa' sakan' ndii, kundo'o e' ñ_a iyo kaa' te ndoñu'u' tu ñ_a'a e' ñ_a n_i xat_ia e' kaa'. ²²Ndisu vitin ndii, ka'an i xiin' ndo' ñ_a sandieni xiin' mii' ndo', kuach_i ndii ndee iin e' küvi, tundoo' kuiti' ndoñu'u'. ²³Kuach_i ndii, Ndiosí, ñ_a xaka'nu' i te xika' nuu' tu i nuu' ndii, ñuu ndi'e' n_i satuv_i a iin ángele a nuu' i. ²⁴Te n_i ka'an a xiin' i ndii: “Kuän yi'vi un', Pablo. Kuní a ku'un un' nuu' César. Te xa'a' a ñ_a kundani Ndiosí yo'ó ndii, sakakú a sakuu' te kua'an xiin' un' tundoo' yo'o'”, n_i kachi a. ²⁵Xa'a' a jaan' na kuii' sandieni xiin' mii' ndo', te yivi' rain. Kuach_i ndii in_i i xini i Ndiosí ñ_a ko'o a saa nii' n_i ka'an ángele jaan' xiin' i. ²⁶Te ndii, kuní a ñ_a ku'un tundoo', te kan_i nu' yu'u' min_i iin ñu'u' ñ_a ndasi i'nu xiin' min_i —n_i kachi Pablo.

²⁷Te xa ux_i kumi' ta'an kivi' kua'an ñ_a chinda'a' tach_i' jaan' tundoo' nuu' min_i ka'nu' ñ_a nani' Adriático. Te yatin' na ñuu ndii, n_i tuu sakuu' te xachuun' xiin' nu' ñ_a xa kuyatin' ndu nuu' ñu'u'. ²⁸Sakan' na kuii' n_i ki'in ku'va te jaan' xiin' yo'o' te kun_i r_a saa kunu min_i jaan'. Te n_i xin_i r_a ñ_a kunu a oko nda'a'. Te sie ndoso' ka te tuk_u n_i n_i ki'in ku'va r_a a xiin' yo'o' jaan', te n_i xin_i r_a ñ_a kunu a xa'un nda'a'. ²⁹Te xa'a' a ñ_a yi'vi r_a ñ_a kan_i ta'an' nu' xiin' yuu' ndii, n_i sakoyó te jaan' kumi' ta'an kaa ki'i' vie tixin tikui xiin' yo'o', te kotiin kutu' yo'o' jaan' su'ma' nu'. Te n_i ka'an va nimá r_a ñ_a kitu' ki'i'.

³⁰Te n_i xika' te xachuun' xiin' tundoo' jaan' kunu r_a nuu' tundo'o' jaan'. Ñ_a jaan' na kuii' n_i xa'a' sanuu' r_a tundoo' lulu nuu' min_i. N_i xaa r_a ndee naa kuni sakoyó tu r_a kaa ki'i' vie tixin tikui xiin' yo'o', te kotiin kutu' yo'o' jaan' nuu' nu'. ³¹Ndisu n_i ka'an Pablo xiin' te xíin' kuu' nuu' xiin' te xíin' r_a ndii:

—Naa' ndöo te kaa' tixin tundoo' yo'o' ndii, küvi kaku ndo'ó —ni kachi ra.

³²Ikan' te ni xa'ndia iin uvi te xíin' jaan' sakuu' yo'o' ña tiin' tun' lulu jaan', te kua'an ndi'i nu' xiin' tikui.

³³Te kii' xa sakan' te kitu' kuii ndii, ni xandieni Pablo sakuu' ndu ña kuxi ndu, ka'an ra ndii:

—Xa kua'an uxi kumi' ta'an kivi' ña tia'an kuxi e' ndee sie ña ndiatu' e' ndee ña koo. ³⁴Ña jaan' na kuii' ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña kuxi e', te koo ndiee' e', te kutiakü ka e'. Kuachi ndii ndee iin ixi' xini' e' ndöñu'u' —ni kachi ra.

³⁵Te kii' ndi'i ni ka'an ra ña jaan' ndii, ni ki'in ra iin xita' va'a, te ni taxi ra ña chindani Ndios' xa'a' a nuu' sakuu' ndu ita' ndu jaan', te ni ta'vi' ra a, te ni xa'a' xixi' ra a. ³⁶Sakan' te ni xandieni xiin' mii' sakuu' ndu, te ni xa'a' xixi' tu ndu'u. ³⁷Te ña sakuu' ndu te ni ñu'u tixin tundoo' jaan' ndii, ni kuu ndu uvi ciento uni xiko xa'un iin. ³⁸Te kii' ndi'i ni xixi ndu ndii, ni ko'ni te xachuun' xiin' tundoo' jaan' ndikin' trigo mini, te kuu xaku vie nu'.

So'ó ni xaa a kii' ni tani tundoo' mii' kua'an Pablo

³⁹Te kii' ni kitu' ndii, ni nakuni ra ñu'u' mii' ni ndekuie ra jaan'. Ndisu ni xini ra ña yoo iin nda'a' mini mii' yoo kua'a' ñuti', te ni kuni ra ku'un chikandu'u' ra nu' ndee nuu' ñuti' jaan' naa' ni küvi. ⁴⁰Te ni xa'ndia ra yo'o' ña tiin' kumi' saa' kaa ki'i' jaan', te ni ndoo a mini jaan'. Te ni sataya tu ra yo'o' ña tiin' kutu' tun' ndiko' ni'i' ra tundoo'. Te ni ndani'i ra toto, ña ta'nu' nuu' nu'. Te ni xika ra ku'un ndaku ra xiin' nu' nuu' yu'u' mini jaan'. ⁴¹Ndisu tundoo' jaan' ndii, ni xa'an xikui'ni nuu' nu' mii' ndiee' mato ñuti', te ikan' ni tiin ndi'i nu' te ni küvi ka kanda nu'. Te su'ma' tundoo' ndii, ni xa'a' a tiachi' a xaa' koo nuu' mini jaan'.

⁴²Sakan' te ni ndoo te xíin' kuento ña ka'ni' ra sakuu' te ñu'u vi'e kaa, te kua'an tixin tundoo' jaan', koto ka suntia' ra, te kunu ra. ⁴³Ndisu xa'a' a ña ni kuni te xíin' kuu' nuu' jaan' sakakú ra Pablo ndii, ni taxi ra saa te jaan' ña jaan'. Süu' jaan' ndii ni ka'an chuun' ra ña te xini' suntia' ndii, xi'na ra sakoyó xiin' mii' nuu' tikui mini te naxaa ra ndee yu'u' mini. ⁴⁴Te sava tuku ra kiee xata' vixin' itun', uun kiee ra xiin' inga tu'un' tundoo' ña chachi' jaan'. Te sakan'

n̄i xaa ndu, te n̄i kaku va'a sakuu' ndu, te n̄i xaa ndu ndee yu'u' mini.

So'o n̄i xaa a kii' n̄i xaa Pablo ñu'u' Malta

28 ¹Te kii' xa n̄i kaku ndu ita' ndu yu'u' mini jaan' ndii, n̄i xini ndu kuento ña Malta nani' ikan'. ²Te ne ndiee' ikan' ndii, n̄i natiin va'a va n̄ia ndu. Kuachi' ndii n̄i na'mi n̄ia ñu'u, te n̄i ka'an n̄ia xiin' sakuu' ndu ña kutuni' ndu nuu' ñu'u jaan', sakan' ña kuun' va savi', te vixin xava'a xini ndu.

³Sakan' te kii' n̄i nakaya Pablo sava tutun', te taan' ra nu' nuu' ñu'u jaan' ndii, n̄i keta iin koo' xatu tein tun' jaan' xinu' ri' nuu' ña i'ni' ñu'u jaan', te n̄i tiin nu'u ri' nda'a' ra. ⁴Te kii' n̄i xini ne ndiee' ñu'u' jaan' taa' xiko' ti' jaan' nda'a' ra ndii, n̄i ka'an xiin' ta'an' n̄ia ndii:

—Te kaa' ndii, kuän vi' kuni e' ña iin te xa'ni' ne yivi' nduu' ra. Kuachi' ndii, tee' ndee n̄i kaku ra nuu' mini ndii, xa n̄i kani' ña'a' ndiosí, ña kendiaa' ya'vi' ndaku, te kütiaku ka ra —n̄i kachi n̄ia.

⁵Ndisu n̄i kisi Pablo nda'a' ra, te n̄i nama koo' jaan' nuu' ñu'u, te koo' a n̄i ndo'o ra. ⁶Te sakuu' n̄ia ndiatu ña nein

© 1996 David C. Cook

*N̄i tiin nu'u iin koo' xatu nda'a' Pablo
kii' taan' ra tutun' nuu' ñu'u (28.3)*

nda'a' ra, uun iin kuví tío' ra. Ndisu kii' ni kuna'a' ndiatu' nia, te ni xini nia ña kōo' a ndo'o' ra ndii, ni nama nia saa tuu nia ka'an nia ña iin ndiosí nduu' ra.

⁷Te yatín íkan' kandu'u' ñu'u' iin te nani' Publio. Te jaan' ndii, te kuu' nuu' nduu' ra nuu' ñu'u' ña ndasi i'nu xiin' miní jaan'. Te ni natiin ra ndu'u' ví'e ra, te ni xito va'a ra ndu'u' uní ta'an kivi'. ⁸Te yuva' te jaan' ndii, kuni kuví ra kandu'u' ra tiin' ña'a' ka'ni' xiin' tinda'ku' ní'. Te ni ndi'ví Pablo mii' kandu'u' ra, te koto ña'a' ra. Te kii' ndi'i ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' te jaan' ndii, ni tondia nda'a' ña'a' ra, te ni sanda'a' ña'a' ra. ⁹Te kii' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni ndekuie sakuu' tuku ne kuni kuví ndiee' ñu'u' jaan' nuu' Pablo, te ni nda'a nia. ¹⁰Te ne jaan' ndii, ni tiin maní' va nia ndu'u' xiin' kua'a' nuu' ña va'a. Te kii' ni ki'in ndu tundo'o' kua'an ndu ndii, ni taxi nia sakuu' ña ni kuni nuu' ndu.

So'ó ni xaa a kii' ni xaa Pablo ñuu Roma

¹¹Te kii' ni ndi'i uní ta'an yoo' ña ndiee' ndu íkan' ndii, ni ko'ni ndu iin tundo'o', tun' ni kiee ñuu Alejandría. Tun' jaan' ndii, ni ndiatu nu' íkan' ndee xka'ndia yoo' víxín. Te nuu' nu' ndii, ita' uví ta'an ndiosí, ña nani' ndiosí kuate. ¹²Te kii' ni xaa ndu yi'e', ña kandu'u' ñuu Siracusa ndii, ni ndoo ndu íkan' uní ta'an kivi'. ¹³Te ndee íkan' ni kiee ndu te kua'an ndu yatín yatín yu'u' miní jaan' xiin' tundo'o' jaan', te ni xaa ndu yi'e' ña kandu'u' ñuu Regio. Te ni ya'a tuku kivi' kii' ni xika tachi' va'a, ña kuaxi xata' a mii' kua'an tundo'o' jaan'. Te tuku ka kivi' ni xaa ndu ndee yi'e' ña kandu'u' ñuu Puteoli. ¹⁴Te íkan' ni xini ta'an' ndu xiin' sava ne ndikún Jesús. Te ni ka'an nda'vi ne jaan' xiin' ndu ña ndoo ndu íkan' uxá ta'an kivi' xiin' nia, ndi'i jaan' te kua'an ndu ndee ñuu Roma. ¹⁵Te kii' ni xini ne ndikún ichi' Jesús kuento ña ni xaa ndu ñuu Puteoli jaan' ndii, ndee ñuu Roma ni kiee sava nia, te ni kixín natiin nia ndu'u' ndee ya'ví ña nani' Apio. Te sava tuku nia ni kixín natiin ndu'u' ndee iin xaan' mii' nani' uní ta'an ví'e. Kii' ni xini Pablo ne jaan' ndii, ni taxi ra ña chindani Ndiosí xa'a' nia, te ni kundieni nimá ra. ¹⁶Te kii' ni xaa ndu ñuu Roma ndii, ni sanakua'a te xiin' kuu' nuu' jaan', te ñu'u' ví'e kaa, te ndiaa ra kua'an ra jaan' nda'a' te xito' ví'e kaa ñuu Roma jaan'. Ndisu ni ndu'u' siin' mii' Pablo iin ví'e xiin' iin te xiin', te xito' ña'a'.

Ka'án ndoso' Pablo nuu' te judío, te ndiee' ñuu Roma

¹⁷Kii' ni xka'ndia uni ta'an kivi' ndii, ni kana Pablo te judío, te kuu' nuu', te ndiee' ñuu jaan'. Kii' ni nakaya te jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Nani ta'an' i, yu'u ndii koo' ndee iin ña nia'a ni xaa i xiin' ne judío, ne ta'an' e', te ni ndee ni xka'ndia tu i ña ni nakoo ne xii' yata' e' xaa' e'. Ndisu ni tiin te ta'an' e', te Jerusalén, yu'u ñuu jaan', te ni sanakua'a ra yu'u nda'a' te xíin', te romano. ¹⁸Te kii' ndi'i ni sana'má te romano jaan' yu'u ndii, ni kuni ra sandoó ndiká ra yu'u xa'a' a ña koo' kuachi, ña xata'an kivi i xa'a', ni xaa i. ¹⁹Ndisu xa'a' a ña ni ka'an te judío, te ta'an' e' jaan', ña sandoó ndiká ra yu'u ndii, ni kuni a ña kakan i ña sana'má César yu'u. Ndisu ni xaa i sakan', te tiin kuachi te ñuu e' jaan'. ²⁰Xa'a' a jaan' na ni kana i ndo'ó, te kuni i nuu' ndo', te ka'an i xiin' ndo'. Kuachi ndii, xa'a' a ña kandixa' i ña ndiatu' ini yoo', ne Israel, tiin karena yo'o' nda'a' i —ni kachi ra.

²¹Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Ndee iin tutu tia'an natiin ndu nda'a' te ta'an' e', te ndiee' ñu'u' Judea, ña ka'án xa'a' yo'ó, te ndee iin tu te ndiee' ikan' tia'an kixin yo'o', te chindu'u' ra kuachi xa'a' un', uun kania'a ra xa'a' un'. ²²Te ndii, kuni ndu kuni so'o ndu saa xanini un' xa'a' ne kandixa' naa kandixa' un' jaan', sakan' ña xini' ndu kuento mii' ka ña kini va ndatu'un' ne yivi' xa'a' ne ndikún ichi' xaa' jaan' —ni kachi ra.

²³Te ni chindu'u' te jaan' iin kivi' ña kuni so'o ka ra xa'a' ña jaan'. Te kua'a' va ra ni kixin vi'e mii' ndu'u' Pablo kii' ni xaa kivi' jaan'. Te nduvi' ni ka'an Pablo xiin' ra xa'a' saa kivi ko'ni e' nda'a' Ndiosí, te ka'ndia chuun' a nuu' e', te ni xika ra sakandixa' ña'a' ra ña xa'a' Jesús ka'án tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a. ²⁴Te sava te jaan' ni kandixa' ña ni ka'an Pablo, te sava tuku ra ni kandixa' ña jaan'. ²⁵Te xa'a' a ña ni nakuitá kuento ra ndii, ni xa'a' kiee' ra kua'an ra, sakan' na ni ka'an ka Pablo ña yo'o' xiin' ra ndii:

—Va'a va ni ka'an Espíritu Santo xiin' ne xii' yata' e', xiin' ña ni ke'i Isafas, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii:

²⁶Kua'an te ka'an un' xiin' ne yivi' ñaa' ndii:

Kuní so'ò te kuní so'ò ndo', ndisu kúndani xachi' ndo'.
Te koto te koto ndo', ndisu kúvi xachi' kuní ndo'.

²⁷ Kuachi ndii ni xaxii nia nimá nia.

Te xini so'ò te xini so'ò nia, ndisu xaa' nia kuenta.

Te xito' te xito' nia, ndisu kúvi kuní nia ña yoo jaan'.

Sakan' xaa' nia koto ka kuní so'ò nia.

Te xaa' tu nia sakan' koto ka kuní nia.

Te xaa' tu nia sakan' koto ka kúndani nia xiin' nimá nia.

Xa'a' a jaan' na nändiko' nia nuu' i, te sanda'a ña'a' i.

Ni kachi a.

²⁸ 'Xa'a' a jaan' na, kuní a ña kúndani ndo' vitin, ña Ndiosí ndii, nuu' ne tuku' ti'vi' a ña ka'án xa'a' ña sakakú a yoo'. Te ne jaan' ndii, kuní so'ò xna'a nia a —ni kachi ra.

²⁹ Te kii' ndi'i ni ka'an Pablo ña jaan' ndii, ndiee' va kani' ta'an' te judío jaan' kuento ni kiee ra kua'an ra. ³⁰ Te nii' uvi kuiya ni ndoo ka Pablo vi'e mii' ni tátu ra ikan'. Te ni natiin ra sakuu' ne ni xa'an koto ña'a' ikan'. ³¹ Kii' sakan' ndii, ka'án ndoso' ra xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá e', xiin' xa'a' xto'o e' Jesucristo. Te ni xaa ra ña jaan' xiin' ña ndieni, te köo' tu ni xikuíta'nu nuu' ra xa'a' ña jaan'.